33988/A/2

Last (blank)
leaf wanting

55350

JODOCI LOMMII BURANI

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS, *LIBER.*

IN QUATUOR DIVISUS SECTIONES:

QUARUM SINGULÆ SINGULORUM MORBI TEMPORUM,

QUÆ TOTIDEM QUOQUE SUNT NUMERO, REMEDIA CONTINENT.

D. Luigi Lanzandi

ROTTERODAMI,
APUD JOHANNEM DANIELEM BEMAN,
MDCCXX.

CELEBERRIMO VIRO,

JOHANNI FREIND,

M. D.

Collegii Medicorum *Londinenſis*,
& Societatis Regiæ
SOCIO.

CUM morbi, quo jamdiu laboro, depellendi ſpe, ad Te, Vir Clariſſime, *nuper confugerem, cumque ei Profeſſioni, in quâ Tu inter primos locum obtines, me nomen dediſſe intelligeres: non modò cum ſummâ benevolentiâ valetudinis meæ ſuſcepiſti curam, ſed etiam de ingrediendâ Studiorum viâ permulta mecum es humaniſſimè collocutus. Ita, cum ſanitatem mihi quotidie reſtitueres, iis interim me*

 prae-

praeceptis informabas, quibus aliquando alius etiam ſalutaris eſſe poſſem. Illud quidem conſervatae vitae beneficium quamquam magni æſtimare debeo, atque, uti par eſt, aeſtimo: huic alteri tamen nequaquam eſſe cenſeo comparandum, per quod efficis, ut quam vitam nolim otiosè traducere, eam, per Medicinae devia errando, laboriosè inutilem non tranſigam. Siquidem hortabaris, ut quamprimùm oſtenderem, memet eſſe, quoad aetas pateretur, aliorum commodis inſerviendi cupidiſſimum. Id autem fieri poſſe judicabas, ſi ex hominum propè memoriâ jam elapſum, Lommii, De Curandis Febribus Continuis, Tractatum *Orbi Literato redonarem. Ego verò lubenter hoc ſuſcepi munus; quippe quod neque reconditioris Scientiæ, neque ingenii quicquam, ſed curae duntaxat aliquantulùm deſideraret. Hoc in Te ſimul, tanquam praeſtantiſſimi Ingenii notam, nequeo non ſummopere admirari: quòd, dum noſtrae Ætatis Authores Scriptis obſcuras Tuis,*

alio-

aliorum etiam de Re Medicâ bene merentium Opera intermortua excitare, atque in lucem proferre contendas. Quod Tu quidem per alium rectè facis; quoniam, quod ab Ægrorum aſſiduâ curatione tempus Tibi reliquum eſt, id, tùm in legendis, atque illuſtrandis Veterum *Monumentis, tùm in Arte praeclariſſimâ per Tuas Lucubrationes ulteriùs promovendâ, ſtudioſiùs impendis. Ecquid autem inſperatius mihi nunquam evenire potuit, quàm ut hujuſmodi quicquam mihi demandares, & operam ullam, cui quidem ego defungendæ par eſſem, Tui nominis celebritate commendari permitteres? Ecquid revera mihi magis fructuoſum, quàm ut à Te, quem propter incredibilem Tuam, & in ſingulis Medicinæ partibus, & in omni Literaturae genere Scientiam, ſummis laudibus efferunt Principes Gentis noſtræ Medici, à Te, inquam, ego prima Artis elementa haurirem, & Studia mea in Tuâ ipſius Domo feliciter auſpicarer? Ea perſequi in*

Æde Chriſti *gratiſſimum erit; quam Tu quidem non ſolùm amas, & colis: ſed etiam claritatem eam, quam ab illâ quondam accepiſti, nunc in illam viciſſim refundis. De quâ* Æde *bona omnia ſperare nemo non poteſt, quamdiu ei praeſit, qui nunc praeeſt,* Pater Colendiſſimus, *Tuâ nuper Arte celeriter à morbo liberatus: & quamdiu* Frater Tuus Eruditiſſimus *uberem ei quotannis artibus optimis inſtructae Juventutis copiam ſuppeditet. Illic, ſi non Tuo, at* Amici *ſaltem* Tui, Medici Scientiſſimi, *cui Opus immortale non ita pridem dicabas, colloquio nonnunquam perfruar; illiuſque monitis, haud ſecus ac ſi eſſent Tua, obtemperare ſemper geſtiam.*

Omni Gratitudine

Tibi devinctiſſimus,

JOHANNES WIGAN.

LECTORI EDITOR

S.

LIBRUM Tibi in manus trado, *Lector benevole*, niſi ſemel antehac, quod ſciam, idque annis ſupra centum & quinquaginta, non impreſſum. Eâ Artis ſcientiâ fretum, *Authorem* habet *Lommium*, ut Medentium ſtudiis ſit apprimè utilis: eâ loquendi venuſtate, ut, inter aliarum etiam Literarum cultores, non defuturos eſſe ſperem, quos Opuſculi brevitas, Sermoniſque elegantia ad ejus lectionem, ipſis fortaſſe non mediocriter profuturam, invitare poſſit, atque allicere. Nam ſiquem, in utiliſſimâ jucundiſſimâque *Medicinæ* cognitione, pluſculum operæ collocare neque animus ferat, neque tempus ſinat: pauculas ei tamen horas otio-

ſo licet inſumere, ut adversùs *Febres Continuas* ſe tueri queat, atrociſſimum Morbi genus, maximéque vulgare. Ferè autem, inter initia valetudinis, ex quorum procuratione vitæ mortiſque magnâ ex parte pendet eventus, ab ipſis Ægris graviſſimè peccatur; vel quia, propter nimiam ſecuritatem, non velint, vel quia, ob loci incommoditatem, Medicum non poſſint arceſſere. Itaque nemini ſupervacaneum eſſe poterit, ut, in Morbo hoc acuto, ac brevi, vel ſibi aliquam ipſe opem præſtare, vel ſaltem noxam non inferre addiſcat.

Cui rei maximè idoneum eſſe hunc, quem jam publici juris facio, *Tractatum*, quiſquis eum legerit, facilè percipiet. Neque enim reperietur ille falsâ Philoſophandi ſpecie perplexus; quo ſcribendi genere ita nonnulli Medicorum inſaniunt, ut Ægrorum deliria, pro veris rationibus, æquo jure amplecti potuerint: neque contrà Præſcriptorum formulis confertus; quibus adeò *Recentiorum* intumeſcunt Volumina, ut inter varia Remediorum genera ipſam ferè Medicinam jamdiu amiſerimus. Nihil certè proponit *Author* prudentiſſimus à communi pæne omnium ſenſu, captuque ſemotum; frequentem verò Medicamentorum ingeſtionem acriter impugnat: curationem ferè hujus Morbi per tempeſtivum debitum-

que

que *Venæ ſectionis* uſum, ac *Victûs* rationem exequens.

Quod ad *Sanguinis* attinet *detractionem*, locum hunc tam dilucidè, atque amplè pertractavit, ut, qui in Medicinâ non ſit verſatiſſimus, haud gravibus ſanè in hâc re erroribus implicari poſſe videatur. Quod quidem leve videri non debet; cum Febricitantium plurimi, vel, neglecto per initia Morbi hoc Remedio, Sanguinis abundantiâ, atque impetu tandem obruantur: vel, juxta Vigorem præpoſterè adhibito, dejectis viribus ocyſſimè jugulentur. Sanè, quod ad hoc argumentum ſpectat, ſi vel *Recentiorum*, vel etiam *Veterum* ſcripta conſulamus, invenietur nemo, qui Venæ ſecandæ leges, hâc in Febrium ſpecie tenendas, judicio tam exquiſito tradiderit.

Cæterùm, in inſtituendo *Victu*, quod Alimenti genus, tanquam apprimè conveniens, *Hippocratem* maximè ſecutus, propoſuit, id etiam Ægrotantibus plerumque gratiſſimum eſſe contingit, nullique unquam non parabile. Porrò refrigerantia pocula non parcâ manu porrigit; quæ quoniam, & Febrilem materiam diluunt, & æſtum temperant, Ægris & tutam, & jucundam curationem præſtant. Ita ut fruſtra ſint ii, qui, recenti ſatis memoriâ, de Sanguinis miſſione, & de Potionum diluentium uſu,

nova ſe quædam, ac priùs inaudita protuliſſe jactitàrint; cum nihil in eorum ſcriptis de his rebus occurrat, quod non antea, vel ab *Hippocrate* praeceptum, vel ab hoc ipſo *Lommio* uberrimè fuerit explicatum.

Illud autem animadverſione digniſſimum eſt, quòd, in ultimo ferè Incremento Febris, novam, ut ipſe prædicat, maximéque interdum efficacem ſecutus ſit medendi rationem. *Lenem* ſcilicet *Purgationem*, appropinquante Morbi Vigore, cum judicio adhibuit; ita ut neque, in ſummo diſcrimine, intrò manentis materiæ corruptione opprimeretur Natura, neque vires tum, cum iis maximè opus eſſet, acrioribus Medicamentis labefactarentur. Id quod etiam, in *Variolis*, jam ad maturitatem provectis, præclariſſimi noſtræ Ætatis Medici, magno cum Ægrotantium commodo, ſapienter imitati ſunt.

Ad curanda Febrium Symptomata, quæ Mortales graviſſimè exercent, atque cruciant, Remedia tradit, utì admodum utilia, ita communia maximè, ac facilia; ubi illum, non ſolùm ad Ægrotantium ſalutem, ſed etiam ad levationem, & ſolatium non parum attendiſſe reperiemus.

Jam, in ipſo dimicationis puncto, Naturæ optimum ſeſe adjutorem, atque ſocium adjungit; quam quidem, non, utì fidus fortaſſe,

taſſe, ſed hebes famulus, quocunque trahat, retrahatque, ſubſequitur: ſed, tanquam vetus miniſter, & ſagax, Magiſtræ ſuæ quaſi nutum obſervans, viam illi, quamcunque ingredi velle videatur, intercluſam aperit, impeditam explicat, laboranti novas ad aſſequendam metam vires opportunè ſuppeditat. Siquidem, quo tempore & Medentis Solertia præcipuè perſpicitur, & deſideratur ars, tùm diverſarum evacuationum imminentium præſagia, tùm promovendarum rationes, cum admirabili brevitate, atque elegantiâ, deſcripſit.

Atqui per univerſum Operis tenorem ſumma ipſius prudentia, ac moderatio eluceſcit; quòd neque aliorum, neque ſuæ pertinaciter addictus opinioni, ubique ſervet mediocritatem quandam, ac modum. Hoc etiam *Authoris* noſtri laudibus meritò adjici poteſt: quòd, ſive Ætatem ejus, ſive Gentem reſpicimus, tam diſertum illum, tamque doctum extitiſſe, jure mirari valeamus. Etenim haud facilè invenietur quiſpiam, inter Medicinam factitantes, qui quidem iiſdem temporibus vixerit, niſi * Amicus ejus, *Fernelius*, qui vel ob lectionis varietatem, vel ob ſcriptionis excellentiam, ei ullo modo comparari poſſit. Suam nempe ſententiam Veterum Medicorum, maximéque *Hip-*

* *Praef. Commentar. in* Celſ.

pocratis, experientiâ, atque authoritate comprobatam, ſemper ferè munit, & corroborat. Quos quidem Authores celeberrimos, non ſolùm ut exſcriberet, perlegit, ſed etiam ad examen revocavit. Eumque legendo multùm profeciſſe ſciet, quicunque artem illam eximiam, quâ Veterum Monumenta, hoc in Libro, aut lucem, aut ornatum accepere, perpenderit. Quòd ſi ii nonnihil aliquando inter ſe diſſidere videantur, eorum opiniones, exponendo, & dilucidando, quantùm fieri poteſt, conciliat; ſi planè repugnent, collatis inter ſe diverſis ſententiis, ac fideliter, accuratéque penſitatis, ſuum cuique momentum tribuit. Hinc, quàm longè *Arabes* Medici *Græcis* inferiores fuerint, ex eo ſatìs intelligemus. Neque verò ſuſpicari quiſpiam poterit, quod, vel propter invidiam aliquam, vel partium ſtudium, iniquus in hâc re judex fuerit. Nam eundem inter *Arabas* Scriptorem, *Avicennam* ſcilicet, cujus præcepta ſæpiſſime repudiat, quémque ex ipſius ore falſi nonnunquam arguit, aliàs collaudare non dubitat. Siquando *Veterum* ipſe veſtigia deſerit, non in eos, tanquam erroris Authores, temere invehitur: ſed id liquidò commonſtrat, omnes, qui eundem ſibi proponunt finem, non iiſdem ſemper, præſertim ob diverſarum Regionum diſparem ſitum, viis debere inſiſtere.

Haec,

Hæc, aliaque permulta, *Lector benevole*, in hoc Libro, obſervatu utiliſſima reperies, quæ digniſſimum effecere, qui, in magnâ certè bonorum Scriptorum raritate, ab interitu jamjam imminenti vindicaretur. Cæterùm opus hoc adeò mihi vitio non vertes, ut etiam felicitati meæ haud illibenter tribuere velis: cum *Virum* illum *Doctiſſimum*, qui ſuperiore anno *Commentarios* ſuos in *Hippocratis* Scripta *Epidemia* (harum *Continuarum* Hiſtorias enarrantia *Febrium*) ſummâ arte, ac ſcientiâ elaboratos, ingenio perpolitos, eloquentiâ illuſtratos, publici fecit juris, edendum mihi hunc Libellum in manus tradidiſſe cognôris. Tibi autem ego munuſculum hoc gratiſſimum fore confido, cum id ab illo valde comprobatum, Tuæ verò lectioni commendatum, ex ipſius Domo in lucem denuo prodiiſſe reſcieris.

JOdocus Lommius Burae, *oppidi in* Gueldriâ Batavicâ, *propè* Lingam *amnem*, *natus eſt. Anno* 1557, *edidit*, *de tuendâ Sanitate*, *Commentarios in primum Librum* Celſi; *quo tempore*, Tornaci *apud* Nervios *egit*; *cujus Reipublicae*, *ut ipſe dicit*, Medicus *fuit* Phyſicus. *Poſtea*, Bruxellae, *Anno* 1560, *emiſit Obſervationum Medicinalium Libros tres*; *in quibus omnium Morborum Signa*, *& quae de his haberi poſſunt Praeſagia*, *accuratiſſimè pertractantur. Quos Ordini Senatorio Reipublicae* Bruxellanae *dicavit*; Nerviis *quippe relictis*, *in hâc tandem urbe*, *honeſto ſtipendio donatus*, *Medicinam factitavit. Hunc demum in publicum dedit*, *De Curandis Febribus Continuis*, *Librum*, Bruxellae, *Anno* 1562.

ILLUSTRISSIMO HEROI

CAROLO A BRIMEU,

COMITI DE MEGHEN,

Domino

DE HUMBERCOURT, DE HOUSDAIN, &c.

Equiti Aurei Velleris,

Gubernatori Geldriæ, atque Zutphaniæ,

JODOCUS LOMMIUS,

S. D.

H*Aud levibus ſanè de cauſis*, Heros Illuſtriſſime, *videtur accidere, ut Homo prae caeteris animantibus graviorum pluriumque inſultu morborum pulſetur. Nam etſi temperamenti elementorum perfectionem, cauſam ſanitatis meliorem acceperit brutis, quae indies cernimus ſuavem ferè vitam, taediique morborum caſſam tranſigere, luxu tamen, varietatéque epula-*

rum

rum ac poculorum praeclara hac valetudinis ſeminaria corrumpit. Praeter haec, permultos quoquè videre eſt temperantes homines, ſimplicique contentos menſâ, vitioſo quodam corporis ſtatu morbis haud parum multis naturaliter implicari. Scilicet non ſolùm victus, aërque circumfuſus taedia conciliant aegrotationum, ſed & ipſa primitus inſita natura, quae ſaepe haud aequè ſtabilem nobis valetudinem, atque caeteris animalibus, videtur contuliſſe. Tùm adverſus horum improſperam ſortem hominum, tùm ad corrigenda vitia aliorum, quibus vitae intemperantia ſanitatem labefecit, vi praeſtantiâque mentis, quam ſoli homines inter reliquas animantes divinam aeternamque poſſidemus, ars quaedam eſt reperta medendi, quam ideo Therapeuticen *appellaverunt. Cum enim à primi Parentis* Adae *lapſu corpuſculum hoc non aequè, ùt antè, abſolutum vacuumque miſeriis, at mille taediis tùm malorum opportunum aliorum, tùm etiam aegritudinum, experiri Homo cœpiſſet, ſicuti magnâ fuit neceſſitate coactus, terram, quò feracem alimenti redderet, indefeſſis laboribus colere, reliquaque vivendi praeſidia duriter emoliri; ita planè quoquè debuit adverſus aerumnas morborum certa quaedam remedia ingenti ſolertiâ quaerere atque experiri, ut ita ſcilicet meliùs ſaltem traduci vita poſſet, quae optimè non poteſt. Tantopere verò haec iſta morbos depellendi cupiditas,*

tas, ne dicam neceſſitas, omnibus injecta eſt, ut jam inde ex tam longo aevo nuſquam gentium non ſit Medicina. *Facilè enim omnes ſenſere ſanitatis eſſe incomparabilia commoda; aegritudines autem, taedii ac periculi plenas, animi corporiſque functionibus officere. Itaque Virum Medicum, qui hâc in parte mortales juvaret, apprimè coluerunt, tanquam multis aliis, ùt* Homerus *ait, praeſtantem. Cujus rei gloria complures olim ad* Medicinae *ſtudium excitavit ſapientes viros; qui, cum ſe ſcirent non modò ſibi, verùm juvandis etiam aliis hominibus eſſe natos, ſalutaris quoquè artis hujus profeſſionem agitaverunt. Quorum ego inſiſtere veſtigiis, ex quo puerilibus literis ſum exemptus, quantùm pro virili licuit, caepi. Vel aliquam ratus laudis partem, inter reliqua ſocietatis hominum officia, eo comparari labore poſſe, qui indies in avertendo excludendoque humanae valetudinis hoſte deſudat. Itaque hactenus etiam eò operam meam omnem contuli, conferamque poſthac, non ſolùm medendo, id quod jam totum factito decennium, verùm etiam commentarios ſcribendo Medentium ſtudiis utiles.*

Ut autem pro tempore aliàs alia memoriae prodidi, ita nunc viſum fuit continuae febris verſare curationem. Continuam voco, quaecumque vel ex omnibus nata putrefactis intra vaſa humoribus, vel ex unico tantùm, jugi conti-

continuatâque acceſſione hominem exercet. Dignum apprimè id genus morbi viſum eſt, cujus recta curatio proponeretur. Creber enim ejus eſt, ac ferme popularis per aeſtatem inſultus, plurimoſque is ipſe mortales medio flore aetatis tollit. Siquidem praecipiti ac periculoſo movetur impetu, adeoque celeriter vel reſolvitur, vel occîdit. Ut ne dicam etiam vix ullum morbum reperiri alium, in quo ſanando aequè hodie frequenter, aequéque turpiter, ne dicam flagitiosè, peccetur. Nam vel ſanguinis miſſio, ſive intemperanter, ſive alienis ſuſcepta temporibus, quot acutè febricitantes neci dedit? quot item malè conciliata perdidit purgatio, jugiſque continuatio medicationum? Nimirum in eâ febri, quae unicam non eſt ſuperatura ſeptimanam, ùt multi factitant, primo die alvum ſolvere, ſecundo ſeſquilibram ſanguinis, incisâ venâ, detrahere, tertio lenitivum bolum purgandi causâ dare, quarto injicere clyſterem, quinto perpurgare, ſexto ſeptimove, *ferocientibus juxta ſtatum ſymptomatis*, rurſus ſecare venam, *quid hercle aliud eſt, quàm aegrotantis vires vitamque unà cum morbo ſtudere tollere? Cujuſmodi errores (quos certè gravi dolore animi committi video) ideo ſunt deteſtabiliores, quòd cum aliis in morbis, naturâ longis, correctionem interpoſitis admittant temporibus, in acutis tamen febribus, ceu multùm alioqui mobilibus, non admittant, ſemperque multam in*

ſeſe

ſeſe ſecuti exitii claudant culpam. Ergo etiam hìc, quid quâque parte ſit peccatum, & quae vera curandi ſit via, propono: quam quidem ipſam ratione comprehenſam viam, atque antiquorum fultam praeceptis, longâque medendi experientiâ comprobatam ſemper pro voto memini reſpondiſſe.

Hos Tibi labores, Illuſtriſſime Comes, *ideo dicavi, quòd nullum ſentiam officii atque obſequii genus à me praeteriri oportere, quo ſaltem aliqua fieret grati animi ſignificatio, pro favore illo praecipuo erga me Tuo. Qui quidem favor, inter caetera ſui argumenta veriſimilia, vel ex eo quoquè perſpicitur, quòd ab aliquot jam elapſis annis me Tuae delegeris valetudinis cuſtodem Medicum; ac libenter, multâque voluptate de naturalis ſapientiae ſtudio, adeoque de rebus medicis audias diſſerentem. Quâ in re, etſi plura mihi abs Te tribui, quàm merear, ſcio, pergratum tamen eſt tanto Principi noſtra non diſplicere. Quid verò Te non tantum ego Principem appellem, qui maximis animi virtutibus pace, belloque probatis, qui heroici generis claritate, qui fortunae dotibus es eminentiſſimus? His laudibus accedit, quòd non modò Te iis benevolum exhibeas Mecaenatem, qui ingenio, profeſſionéque liberalium ſtudiorum ſunt praeſtantes, verùm quòd ipſe quoque bonas literas nôris. Quàm verò praeclarum id demum videtur, ad nobiliſſimae familiae, impera-*

rato-

*ratorio ſtemmate oriundae, ſplendorem, item-
que ad artis militaris gloriam, rerumque forti-
ter gerendarum dexteritatem, ſtudiorum quoquè
cultum acceſſiſſe. His Te*, Generoſiſſime Co-
mes, *ornatum laudibus, tanquam perpetuis tui
nominis inſignibus*, Deus Opt. Max. *diu pa-
triae ſervet incolumem. Vale, ac tenue mu-
nuſculum ab humili cliente, Medicoque profe-
ctum Tuo, hilariter admitte.*

Bruxellae Kalend.
Septemb. An. 1562.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO PRIMA,

Quæ earum continet Principium.

CAP. I.

INgentium plenæ periculorum, vitæque hominum inimiciſſimæ febres ſunt continuæ. Aſſiduis enim ignibus, atque ſymptomatum aſſultibus vim corporis laceſſunt. Plurimoſque mortales (ùt ſi quod morborum propè genus aliud) medio ætatis, atque roboris vigore tollunt. Præceps etiam his eſt febribus impetus, adeoque errori parvis de cauſis exitioſo vel medentis, vel ægrotantis patet. Scire autem licet, modò ex humoribus eas febres naſci ſimul omnibus, modò ex unico tantùm, intra maximas venas, atque arterias putrefactis. Prioris gene- *Febres Continuæ ſunt periculoſæ.*

ris febres *Recentioribus* placuit continentes dicere, alterius continuas. Nos autem, quia utrimque febricitationis eſt continuatio, unicâ contenti voce, utraſque continuas appellavimus. Recta curatio eſt ſimul cauſam vitii abſtuliſſe, ſimul excitatum inde calorem refrigerâſſe. Ergo etiam ſuccorum, quæ nunquam ferè non jungitur, plenitudo vacuando detrahenda eſt. Siquidem hæc ipſa, propter meatuum conſtipationem tranſpiratione redditâ incommodiore, & dare, & fovere putredinem poteſt. Qui verò jam computreſcit humor, quantùm licet, corrigendus, concoquendus, commodæque opportunus excretioni pellendus eſt. Inter quæ tempora ipſi quoquè morbo in primis ſuccurrendum, refrigeriique præſtandum eſt temperamentum. Impetus quoquè ſymptomatum, quæ morbum comitantur, quoniam effrænatus eſt, coërcendus eſt.

In morbis ægri vires ſpectandæ.

Ut autem hæc iſta præcepta, ex rebus petita valetudinem offendentibus, ſtabili medendi lege fulciuntur; ita penitus infirma, ne dicam, perniciosa ſunt, niſi ſi par virium robur his reſpondeat capeſſendis. Solæ namque vires, & morbos, & morborum ſuſtinendo remedia, vitam humani generis tutantur. Quapropter has etiam intueri, ac cuſtodire incolumes oportet, ne vel immoderatis curationibus, vel ipſâ ægritudine debilitatæ collabantur. Servantur autem commodo cibo, potione, aëre. Viſum eſt de his ſingulis, quæ ſuprà comprehendi, ordine dicere, omnemque rem ita oculis ſubjicere legen-

legentium: ut quæ vera ſit ratio atque via continuatas has febres ſanandi, ſatis ſupérque ſciri poſſit.

CAP. II.

De Miſſione Sanguinis.

QUoniam duo mittendi ſanguinis capita, ac veluti ſcopi ſunt, morbi magnitudo, viriumque robur, videtur profectò, ſi aliàs unquam, certè in continuâ febre tentandum id auxilii genus eſſe. Nam ùt maximus per ſe eſt morbus, ita ferè proprius habetur adoleſcentium atque juvenum; quibus naturaliter ſanguinis atque virium abunde eſt. Ergo etiam, ut primùm is ipſe robore valentem aliquem invaſit, ac cognitus (quod ferè ſecundo fit die) fuit, fas eſt ſanguinem, niſi quid prohibet, inciſâ venâ, confidenter detrahere, proque vi ægrotantis ac morbi vehementiâ fluere ſinere. Levat hæc res, exoneratque corporis rectricem naturam; adeò ut ea faciliùs in poſterum, quod reliquum eſt materiæ, vincat, & concoquat, quod concoqui poteſt, & id, quod alienum eſt, excernat. Nemo ſanè id unquam genus remedii ſine evidenti periculo in acutâ febre præteriit. Quos ſine eo firmiores vires fortè ſervant, eos ſanguis è naribus ubertim fluens, aut copioſæ ſudationes vindicare ab ancipiti periculo poſſunt.

Quando cognoſcatur Febris.

Sed in quæſtione poſitum id eſſe video, debeatne per acutam febrem puero quoquè, vel ſeni, vel fœminæ gravidæ ſectio venæ adhiberi? Puero *Galenus* infra annum ætatis decimum quartum ſanguinem non mittit. Multi etiam id factum in ſene, qui ſeptuageſimum ſuperavit, verentur. *Hippocrates* abortum etiam ſecuturum, ſi prægnanti ſanguis mitteretur, affirmavit. Sed eximenda rei hujus controverſia eſt. Antiqui magnas tentare vacuationes ſolent, quæ viribus parum firmis ſunt inutiles. Itaque non immeritò has ipſas in iis fugêre corporibus, quibus potens deficit robur, aut quibus alioqui firmis periculum abortûs ex detracto ſanguine, matri fœtuique alimento neceſſario, immineret. Id verò ùt ipſi prudenter ſuis in evacuationibus caverunt, ita nos jure præterimus, moderatis contenti inanitionibus, quæ, viribus etiam ſubinfirmis, non omnino ſic incommodent, quin pòſt corrigi ea imbecillitas, ſervatâ hominis vitâ, poſſit. Dejectis ſuperatiſque viribus, cùm vacuatio omnis, tùm maximè miſſus ſanguis officit. Verùm quæ ſubtenues quidem ſunt, parumque firmæ, quid vetat, quò minùs reſpondentem ſuo modulo ſuſtinere inanitionem poſſint? Planè quidem ſic res ſe habet, ut qui graves morbos experiuntur, iidem poſſint & illorum quædam ferre remedia.

An Pueris ſanguis rectè mitti poſſit?

Sua pueris ineſt naturæ vis haud exigua, quæ etſi fluxo, raroque corpuſculo indita facilè labaſcit, admittere tamen ſub acutiſſimâ febri qualemcunque ſanguis miſſionem

poteſt: maximè ſi ætas haud multò inferior anno eſt decimo quarto. Quæ hinc evenit imbecillitas, corrigi ea pòſt alimento facilè poteſt. Prorſus enim præſtare videtur, præſenti mortis periculo, afflictis utcunque viribus, puerum eripere, quàm febre ſuperatum perire ſinere. Quod quidem exemplum feliciùs, quàm *Græci*, *Arabum* familia ſecuta eſt. Nam quòd *Galenus* ſubſtantiæ puerorum uberem cauſatur fluorem, eumque abunde eſſe ad curationem profitetur, vicemque ſanguinis miſſi gerere, nihil eſt. Debile enim id eſt, nimiſque lentum præſidium, in acuto atque præcipiti morbo acceleratum efficaxque poſcente remedium. Locus eſſe aliquis conſilio *Galeni* poteſt, ſi de ſanis audiatur pueris, quibus ſui ſufficit corporis fluxa reſolutio ad inſultus morborum avertendos. Quum autem febris hos acuta premit, permiſſum eſt ſanguinem utcumque mittere, maximè ſi corpore viribuſque ſunt firmi.

An Senibus?

De ſenibus autem firmis, quorum ſolidum corpus haud ita facilè reſolvitur, quid attinet, dubitare, quin innoxiè, cum acuta id poſtulat febris, ſanguinem emittant. Hic verò *Razes*, Auctor *Arabs*, adeò ſectionem venæ non horruit, ut vel ipſis etiam decrepitis, modò qualiſcunque ſuppeteret vis, eam confidenter bonoque ſucceſſu adhibuerit. Id quoquè *Galenus* ſentit: cum non modò numerum attendendum eſſe ſcribit annorum, ſed & corporis habitum. Sunt enim, inquit, qui ſexageſimo ætatis anno miſſio-

nem ſanguinis non ferant, utpote præſicci, ac promptè inareſcentes, paucique ſanguinis; cum quidam ſeptuagenarii ferant, qui nimirum ſanguine pollent, ac vires ſortiti ſunt haud impotentes. Id certè modò intelligas licet, ubique curantis conſilium non ad ætates certis circumſcriptas annorum finibus, ſed ad vires dirigi oportere. Si juvenis, inquit *Celſus*, imbecillus eſt, malè ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex tutò curantur. Quanquam meminiſſe convenit parciorem hìc eſſe debere inanitionem, minimumque fiduciæ de viribus facilè collapſuris habendum. Quapropter is etiam ipſe *Celſus* exiſtimavit, maximè in his medicum imperitum falli poſſe, quia ferè minùs roboris illis ætatibus ſubeſt.

An mulieri prægnanti?

Jam verò mulieri quoquè prægnanti inimica videatur venæ inciſio, quoniam, erepto fœtui alimento, proclivis eſt abortus, maximè per acutam febrem, quæ & ipſa quoquè ſanguinem incendio conſumit, ac vires debilitat. Scilicet hìc poſt venæ ſectionem viribus, juſtoque ſanguine eſt opus, cùm ad morbi reſidui depulſionem, tùm etiam ad fœminam, ejuſque ſuſtinendam ſobolem. Ut mirum non ſit, facilè periculum ab inanitione ſanguinis eſſe, cum in unâ muliere duo corpora ſimul ſuſtinentur. Speciosa quidem argumenta hæc, ùt veri habere ſpeciem videntur, ſanguiniſque dehortari miſſionem: ita prorſus debilia ſunt, ubi pro noſtri ſæculi conſuetudine moderatè ſanguis mittitur, ad commodam virium prægnantis

nantis tolerantiam. Quid enim gravidæ offecerit, ſub acutiſſimâ febre, quæ exitium, & matri, & fœtui intentat, ad uncias quatuor vel quinque detractus ſanguis? Quid contrà immitius, quàm miſeram mulierculam, ſalutaris caſſam auxilii, protervíæ ſæviſſimi morbi dedere, ipſumque fœtum uteri clauſum latebris, futuræ lucis ſpe deſtitui, atque emori ſinere? At magnis morbis magna convenire dices remedia, neque tantillo emiſſo ſanguine acutè febricitantem mulierem juvari admodum poſſe. Verùm hìc reſpondeo: quoniam virium potior, quàm morbi eſt obſervatio, *Galeni* eſſe ſequendum conſilium: qui quidem, cum ingens ægritudo inſignem detractionem exigit, quam tamen ſemel vires non ferant, iterari eam oportere ſcripſit; mediiſque temporibus ſic voluit ſuſtineri alimento ægrotantem, ut tutò ſecundâ ſectione dematur, quod ſemel demi ſine periculo nequivit. Quanquam tamen unica ferè ſufficiat miſſio ſanguinis, quoniam multum detrahere in eâ fas non eſt muliere, quæ juſtum ſanguinis modum & ſibi, & fœtui ſervare debet: maximè ſi poſterioribus temporibus in molem is fœtus grandeſcit. Primis autem imprægnationis menſibus tutò licet, ſi acuta invaſit febris, pro hujus exigente magnitudine, ſanguinem emittere. Tum enim ipſi etiam in corpore redundant ſucci, menſtruis compreſſis, tenelloque fœtu exigui poſtulante alimenti fomitem. Hanc propter abundantiam, vitio etiam humorum ſæpe implicitam accidit, ut capitis oriantur

dolores, itemque nauſeæ, & horrores, & febres, & hujuſmodi incommoda; quæ, utì primis menſibus urgent tribus, ita creſcente in molem, & in quartum menſem fœtu, ſponte etiam ceſſare, quia majore opus eſt nutrimento, ſolent. Ad horum averſionem tædiorum, complures gravidæ (utique ſi his corpus naturâ ſucculentum eſt) primis menſibus venam ſibi incîdi curant, eâque providentiâ ſeſe ſervari incolumes, atque editum fœtum manere ſaniorem, minuſque ſcabiei, ac ſimilibus cutis vitiis opportunum experiuntur. Quòd ſi ſanè id genus auxilii rectè arripiunt, quid non faciant hæ, quibus atrocis morbi præſens neceſſitas id ipſum imperat? Neque verò par diſcrimen (ùt quiſpiam exiſtimet) à miſſo primis menſibus ſanguine incumbet, quod à purgatione tum eſſe *Hippocrates* ſcripſit. Nam antiquorum purgantes potiones tenelli fœtus nova debiliáque vincula convellendo facilè diſſolvunt, totumque ſimul corpus impensè exagitant, ut mirum non ſit, ipſum ſubinde abortum ſequi. At ſanguinis miſſio, maximè etiam noſtra, ſine vi, ſine corporis perturbatione, leniter id, quod ſupereſt, demit, matremque onere humorum, integris viribus, integrâque ſobole levat. Quòd ſi, etiam mediis prægnationis menſibus tribus, purgantia medicamenta *Hippocrates* indulſit, cur nefas ſit tum quoque ſanguinem, incisâ venâ, moderatè trahere. Adeò manet perpetua hæc, inconcuſſâque ſententia: in gravidis acutâ occupatis febri, non videri ſolam

debere conceptionem, ſed vires æſtimari, corporiſque ſtatum, & ex his conjecturam fieri, liceatne tutò periclitari, quod morbus poſtulat, auxilium. Itaque ubi magna acutáque febris urget, ſemper emittendus eſt, ſi vires reſpondent, ſanguis. *Si vires ſufficiant, ſemper mittendus eſt.*

Porrò hæ vires certis comprehenſæ ſedibus hinc in omne corpus proficiſcuntur: animales, quæ ſenſum motumque præſtant è cerebro per nervos: vitales, quæ calorem vitæ conferunt è corde per arterias: naturales jecori inſitæ, quæ per venas nutritionis adjiciunt tutanturque beneficium. Hæ functiones atque haec opera, ſi rectè fiunt, integras vires arguunt: ſin imbecilliter atque malè, infirmas. Ergo tenax vigilia, delirium, ſopor, diſtentio nervorum, virium animalium teſtantur imbecillitatem. Pulſus autem parvus, obſcurus, debilis, ſpiratio parva, difficilis, crebráque, niſi pectoris pulmoniſve ſequantur vitium, infirmum oſtendunt vitae robur. Cruda autem excrementa, vel penitus vitiata, itemque parcè prodeuntia, vel retenta, naturalium virium imbecillitatis ſunt argumenta. Per acutam itaque febrem, ùt certè in omni quoquè morbo magno, ſiquidem hae vires firmae ſunt, vena erit incîdenda: ſin morbi ſaevitiâ, aliiſve ex cauſis dejectae eſſe cernuntur, temperandum ab emittendo ſanguine eſt. *Quomodo vires æſtimari poſſint.* *Cum languidiores ſint, paucam detractionem iterare convenit.*

Caeterùm ubi ſic eaedem ſunt afflictae, ut prorſus dejectae non videantur, ſed, attrito tantùm robore ſolito, languidae, morboque tum magno, ùt continuâ febri, ſi op-

pugnantur, nequaquam vel omittere ſectionem decet, vel affatim multumque ſemel evacuare (hoc enim aegrum eſſet extinguere, illud ſine ope libidini atrocis mali relinquere) ſed paucam detractionem iterare convenit, medioque tempore vires reficere. Eam profectò ſecutus eſt viam, ùt nuper dixi, *Galenus*, qui, cum parum firmus eſt homo, principio, quantùm ſatìs viſum eſt, detrahit, & pòſt, quod defuit, iteratione ſupplet.

Partitis venæ ſectionibus, quodnam ſpatium interponendum ſit.

At ſcire licet, hanc partitionem non eſſe in ſpatia rejiciendam complurium dierum, ſed eodem tentandam die, modò aliquot interpoſitis horis, modò unicâ duntaxat: interdum & mox in ipſo fluoris impetu, vel diſſoluto vinculo, vel vulneri ſuperindito digito. Inter quam moram, ſupinus decubitus, vini odor, vel mali punici deguſtatus ſuccus vires refocillat. Intervalla etiam haec pro viribus affectis praefiniuntur, quae vires, creſcente morbo, ſemper fiunt imbecilliores. Vehementer fractae, longiora inſtaurationis ſpatia exigunt; paulò firmiores, contractiora. In acutâ tamen febri, cui ceu totis corporibus inhaereſcenti, iteratio, non etiam revulſionis, ſed unius vacuationis gratiâ adhibetur, non ultra diem poſterganda eſt; id quod ideo praecipitur, ut ne efferveſcens intus ſanguis, vel in viſcus aliquod irrumpat praecipuum, vel majorem putredinem, niſi maturè dematur, contrahat. Ad haec, poſterioribus diebus vires redditae ſunt ex morbo imbecilliores, ipſáque materia,

quia

quia concoqui cœpit, atque à bonis ſuccis ſeparari, tum potiùs purgatione, quàm venae ſectione, tolli debet. Quae res poſteriori-bus abhinc locis patebit: arguetque grega-lium illorum medicaſtrorum imperitiam, qui febribus etiam vigentibus, venam tundunt.

In ſummâ tamen imbecillitate, huic remedio omnino parcendum eſt.

Sed redeundum nobis ad quaeſtionem vi-rium eſt. Controverſum eſſe apud antiquos video: Sanguiſne etiam tum debeat mitti, cum ingens quidem id deſideret febris, eo-que ſine praeſidio certa pernicies ſit, neque tamen id patiantur vires, vel ab ipſo aegro-tationis principio, vel increſcentis, vigen-tiſve morbi impetu (neglectâ per initia de-tractione) imbecilliſſimae? *Cornelius Celſus* in ejuſmodi re ſatius putavit, anceps expe-riri auxilium, quàm nullum. Si nihil, in-quit, aliud apparet auxilii, periturusque ſit, qui laborat, niſi temerariâ quoquè viâ fue-rit adjutus, in hoc ſtatu boni medici eſt, oſtendere, quàm nulla ſpes ſine ſanguinis de-tractione ſit; faterique quantus in hâc ipsà re ſit metus, & tum demum, ſi exigetur, ſanguinem mittere. Aliter verò *Galenus*, meque judice, rectiùs hanc rem judicavit, parcendum ſemper remediis eſſe cenſens, quae & vitae cuſtodes vires delent, & me-dico pro gloriâ dedecus, calumniamque con-ciliant. Ergo etiam rectiùs praeſagio uſi, ab omni culpae opinione conſcientiam libera-mus, & nominis exiſtimationem, artiſque noſtrae venerabilem dignitatem tuemur. Cru-delis hominis officium facit, quiſquis mor-bum unà cum vitâ aegrotantis aufert. Quam-obrem

obrem ſemper vires, ubi quid exinaniendum eſt, intueri oportet; quae ſi penitus invalidae fractaeque videbuntur, magna praeſidia reſpuunt, blandioribus quibuſdam, quamdiu ſupererunt, fovendae rebus. Id profectò humanitatis eſt pium officium, deploratos etiam aegros aliquo ſaltem artis noſtrae beneficio conſolari. Verùm excuſandus utcunque (quantùm nobis videtur) *Celſus*, Auctor haud infimae inter antiquos notae; cujus praecepta, quoniam ubique artis magiſtrum ſapiunt *Hippocratem*, fas non eſt temere repudiaviſſe. Locum eſſe ſuae praeceptionis praecipuum is Auctor ſcripſit, ubi nervi reſoluti ſunt: ubi ſubitò aliquis obmutuit; ubi anginâ ſtrangulatur; ubi prioris febris acceſſio paene confecit, paremque ſubſequi veriſimile eſt, neque eandem videntur ſuſtinere aegri vires poſſe. Haec iſta profectò ſatìs arguunt, oppreſſas copiâ humorum vires, non in ſeſe diſſolutas, à *Celſo* intellectas eſſe. Oppreſſas nimirum intelligo eas, quae propter affluentiam humorum complurium, calore atque putredine nimis efferveſcentium, vel periculoſo impetu partem aliquam impetentium vel occupantium, momentaneam, veluti ab onere moleſto gravatae, ſpeciem imbecillitatis falſam praebent. In eo autem rei ſtatu, niſi detractione vires maturè ſubleventur, in multo verſantur periculo.

In acutis morbis, vires vitales ſunt præcipuè conſiderandæ.

Nondum de viribus ſatìs. In quaeſtione poſitum à nonnullis id fuiſſe video: Omneſne corporis conſiderari vires in acutâ febri, ut certè in omni quoquè morbo, ad miſſionem

nem ſanguinis debeant: an verò pleraeque ex his duntaxat? *Galenus*, in acutis morbis, ſat eſſe putavit vitales tantùm intueri; quarum ſi robur valet, tutò ſecari poſſe venam ſcripſit. Id praeceptum rationes certè non prorſus rejiciendas habet. Acutus enim morbus, maximéque continua febris, quia brevi ſolvitur, haud magno ſanè incommodo ſolidas afficere partes, ùt longus, poteſt. Tum etiam, integro vitali robore, non uſque adeò metuenda videtur virium animalium imbecillitas, ùt quae, evicto morbo, ſponte paulò pòſt ceſſat. Memini videre acutè febricitantes haud parum multos, qui ſub ipſam judicationem, gravi oppreſſi primùm delirio, dein alto ſopore, ſimiles moribundis, ſine mentis uſu, ſine motûs ſenſûſque certo imperio, alius duas treſve horas, alius diem, & quidam apud *Nervios* biduum decubuerint, firmo tamen ſtabilique pulſûs robore: quae profectò res ſalutis rectique praeſagii ſpem mihi veriſimilem praebuit; id quod, profuſis ortis ſudoribus, atque dejectionibus alvi, feliciter ſecutum fuit. Prorſus quidem ſic ſeſe rem habere exiſtimo: Per evacuationes acutis febribus accommodas, pulſui, ùt magnam tribuere vim, ita non omnia medicum credere oportere, utpote rei multùm ancipiti atque fallaci, quam facilè mille res variant turbantque: aetas, ſexus, corporum natura, infirmus ſtomachus, metus, ira, laetitia, ex improviſo ingreſſus medicus, ſimiliáque ſexcenta, quoniam ſpiritus afficiunt vitales, recta judicia pulſûs

Quarum bonus index eſt pulſus, ſed interdum fallax;

pulſûs corrumpunt; ut imbecillus is homo videri poſſit, cui vires ſuppetunt, & valens rurſum, quem deficiunt. Hujuſmodi itaque remotis caſibus, videre oportet, maneatne conſtanter firmi roboris pulſus; qui ſi ſic eſt, confidentiùs per acutam febrem detrahi ſanguis poteſt. Illud quoquè ſequitur, ùt omnibus in morbis, ſi quid vacuandum eſt, conſulendas ex aequo vires omnes eſſe: ita in acutis praecipuè vitales, in vetuſtis naturales, in utriſque indifferenter animales. Acutae ſiquidem febres, quoniam & exiguo tempore magnâ vi corpus oppugnant, & profuſis inanitionibus finiuntur, robur ſpirituum vitalium, quod illa tùm efficiat, tùm ſuſtineat, maximè requirunt. Longi verò morbi non tam effuſis, vel tam evidentibus vacuationibus, quàm vetuſtate, lentiſque concoctionibus, vincuntur. Itaque in his ipſis vis potiſſimùm naturalis, ſeu concoctrix requirenda atque ſpectanda eſt, ſi quid rectè atque tutò vacuatum velis.

In vetuſtis naturales.

Id poſtremùm hâc in quaeſtione virium concludam; quanquam vitale robur primas hìc partes habet: nequaquam tamen habere in univerſum omnes. Nam etſi maximè, ac primùm vis vitalis profuſâ detractione labefactatur, caeterae tamen unà etiam concutiuntur, quarum caſus aequè homini exitioſus, ùt vitalis, eſſe poteſt. Porrò, ùt in acutâ febri, pollentibuſque viribus, mittendi ſanguinis neceſſitas (quod hactenus ſatìs demonſtravimus) certa eſt, ita ejus effluentis incerta variáque ſervatur menſura: prout febris

Et in acutis etiam aliquatenus hæ quoquè, cumque his animales.

bris eſt magna, & alia atque alia corporis natura, itemque aetas hominis, & anni tempus, & hujuſmodi non eadem. Quâ de re jam nunc agendum eſt: atque hinc idoneum tempus mittendi ſanguinis praefiniendum.

CAP. III.

Quâ Menſurâ acutè febricitantibus Sanguis debeat mitti.

SAnguinem per acutas febres mittere, commune eſt; verùm convenienti eum menſurâ, ac moderatione mittere, haud aequè vulgatum, aequéve expeditum videtur. Obſervationes enim haud leves habendae ſunt, quibus certa ſanguinis detrahendi quantitas definitur. Conſiſtunt autem hae in collatâ morbi atque virium aeſtimatione. Magnus enim ac vehemens morbus, validaeque ſi coëunt vires, liberalem poſtulant vacuationem. Febris verò continua (ut primùm de morbi magnitudine, ac mox de viribus agamus) quia in numero magnarum ponitur aegritudinum, feréque bene habiti eſt corporis, ac calentis aetatis propria, multam exigit detractionem, maximè ſi continens ſit febris (*σύνοχον Græci* vocant) quae venas nimiâ ſuccorum pariter omnium mole diſtendat. Sub quo caſu *Hippocrates* atque *Galenus* veriti non ſunt, donec etiam animus deficeret, ſemel trahere. Quam ipſi rem ratione, experientiâque ducti tentaverunt. Profuſâ namque hâc inanitione primùm

Conferenda eſt morbi, viriumque magnitudo.

Quouſque in Febri continente mitti ſangues debeat.

mùm homo in contrarium agitur ſtatum; celerrimè ex defectu animi refrigeratus; pòſt autem alvus ſubinde prorumpit, vel bilis ubertim evomitur, vel certè copioſis ſudoribus corpus perfunditur, atquè hinc alios protinus contingit convaleſcere, alios plurimùm juvari. Quò minùs placet, quòd *Avicennas* in Synocho putridâ miſſionem ſanguinis in vices partiatur, parum memor ejus praecepti *Hippocratici*, magnis morbis magna remedia conferenda eſſe. Porrò, quod ad animi attinet defectum, ſcire licet haud ſemper eum eſſe exſpectandum, verùm citra hunc etiam ſemper à detractione deſiſtendum, cum ſatìs pro morbi, viriumque ratione emiſſum eſt. Sunt enim, quibus aegrè animus deficit, quos ſi huc uſque vacuare tentares, perderes. Si tamen linqui animo aliquem, dum adhuc ſanguis intra modum fertur, continget, protinus comprimenda fluxio eſt, ſemperque antè inaniendi finis faciendus, quàm animus planè deficiat. Ergo etiam pulſui intentum eſſe medicum oportet, ut ne pro animi deliquio mors occupet, & quum is ex magno parvus fieri cœpit, ex aequali inaequalis, ex vehementi debilis & obſcurus, à detrahendo protinus ceſſandum eſt; maximè, ſi ſanguis haud pari impetu fertur, animoque languere is, cui mittitur, cœpit. Haec autem defectum vel antecedunt, vel comitantur, pandiculatio, tinnitus aurium, oculorum quaedam quaſi ſuffuſio, & interdum (petente ſtomachum humore) ſingultus, atque nauſea.

Haud

Haud aequè profuſâ detractione hae febres gaudent, quas cauſâ diſcriminis, Graeci συνεχεῖς, noſtri continuas vocaverunt, quoniam per has ipſas haud tantus, ùt in iis, quas συνόχους atque continentes appellari volunt, affluit ſanguis; ſed aliquis per ſe ſolus in vaſis majoribus computruit humor, qui moderatiore ſanguinis detractione minuendus eſt.

Quo uſque in continuâ.

Porrò de viribus ſic habeto: Si potentes quidem hae ſunt, liberalem inanitionem admittunt, dejectae verò penitus nullam, mediocres imperfectam quidem, ſed tamen utilem. Variat earum robur, prout ſunt hominis, temperamentum, conſtitutio, habitus, aetas, itemque anni tempus, regio, cœlum, conſuetudo victûs, genus vitae, incidens evacuatio, atque ea ſimul ſymptomata, quae incidere graviora per acutas febres ſolent. Incipiam à corporis naturali vel aſcititio temperamento, &, qui ipſum proximè comitatur, habitu.

Virium magnitudo colligitur ex hominis.

Temperatum itaque corpus, juſtam, morboque reſpondentem detractionem ſuſtinet. Calidum verò, ac ſimul ſolidis humidum fluxumque partibus, quale puerorum eſt, qui plurimùm indies à calore innato diſſolvuntur, parciùs inaniri poſtulat. At ſi calidum, idemque non nimiùm ſolidis madens, multo ſanguine affluit, quale certè Athletarum eſt, id omnium uberrimae par eſt evacuationi. Calidum autem, ac modicè ſiccum ferè latas quoquè venas habet, ideoque magìs licenter id inaniri, quàm frigidum humidum-

Temperamento,

que, aut frigidum ac ſiccum poteſt. Utrumque enim hoc exiguas poſſidet venas, & caloris haud aequè multum.

Habitu, Habitus autem corporis denſus, firmus, plenus, muſculoſus, liberaliter ſanguinem mitti poſſe docet; minùs autem, qui mollis eſt, & rarus, & obeſus, & albus. Tenuium enim index venarum eſt, ac ſanguinis paucioris. Modicè gracilis habitus, ſi latis eſt venis, uberioris ſanguinis argumentum eſt: ſi tenuibus, imbecillitatis. Itaque, ùt ille plus mitti ſanguinis permittit, ita hic, quàm fieri poteſt, minimùm. Porrò ſcire licet, fallacem interdum eſſe habitûs notam, neque ex eo indicium ſemper haberi certum de ſanguinis modo, atque de viribus corporis poſſe. Scilicet is ipſe habitus certâ quâdam vitae, victûſque ratione aſcititiam conſtitutionem amiſſâ naturali, acquirit. Labor, vigilia, ſollicitudo, parcus tenuiſque victus, habitum naturâ pinguem ſaepe gracillimum fecere. Otium contrâ, plenior ſomnus, animus tranquillus, plenus frequenſque cibus, ac potus, gracilem naturâ hominem multâ ſaepe carne, & interdum adipe oneraverunt. Ergo vera diſcrimina rerum harum ex ipſis petenda ſunt venis, quae ſi latae ſunt, vel in habitu etiam pingui faciliùs miſſionem ſanguinis ferunt: ſin tenues ſunt, quanquam forſan gracilè corpus eſt, aegriùs id genus, vacuationis ferunt. Adeò rectè *Cornelium Celſum* dixiſſe video, vim corporis meliùs ex venis, quàm ex ipſâ hominis ſpecie, aeſtimari debere. Commodum ſeſe nobis

nobis offert, habitum corporis verſantibus, multorum imperitia medicorum, qui, ubi ſanguis eſt emittendus, id habitûs praeceptum adeò non intelligunt, ne dicam, contemnunt, ut ſine diſcrimine per acutae febris inſultum, omnibus & mollibus, & firmis, & gracilibus, & obeſis intemperanter ſanguinem demant. Huic Medentium errori potiſſimùm expoſiti ſunt *Germani*, *Britanni*, *Gallique Belgae*; quoniam hi populi molliori, magìſque inflato ſunt corporis habitu, quàm vel *Graeci*, vel *Itali*, vel *Hiſpani*. Siquidem his gentibus, quia ſolidum muſculoſumque eſt corpus, ac venarum latarum, profuſae etiam vacuationes, ubi ingens urget morbus, non officiunt. Narrat *Galenus*, nonnullis ſe *Graecis* ſanguinem, ad ſex uſque libras, magno ſucceſſu, ſine virium afflictione, miſiſſe. Et *Itali* quidem *Hiſpanique* Medici ſaepe ſuis prudenter atque tutò ſanguinem, ad duas etiam libras, demunt. Horum exemplum quiſquis in noſtris imitari corporibus per acutam febrem volet, adeò vires debilitaverit, ut pòſt vel morbo ſuccumbant, vel certè, ſi ſanitas redit, ita maneant offenſae, ut, complurium curriculo annorum, vix recuperare priſtinum ſtatum poſſint. Vidi equidem noſtratium haud parum multos ita vacuatos inconſultâ temeritate Medicorum, alios praematurâ coactâque judicatione labefactatos perîſſe; alios in hydropem, alios in aliud, atque aliud genus vitioſi habitûs conjectos. Cum ſynochus invaſit, ſi corporis natura gracilis eſt, & ſpiſſa, & dura, & copioſi

ſanguinis (talis ferè eſt *Italorum*, atque *Hiſpanorum*) confidenter, ait *Galenus*, ſanguinem mittes. At ſi traginta (inquit) annos is natus eſt, cui ſanguis mittetur, ſed laxus, molliſque ſit, & pinguis, & albus, ac gracilibus venis, huic aut ſanguinem non mittes, aut parum detrahes. Quòd ſi id tam religioſè in his *Graecis*, vel *Romanis*, qui fortè molles, albique ſint, ſub temperato cœlo, *Galenus* cavit; quantò majore curâ in noſtratitium ſic affectis verendum eſt corporibus, quibus ſupra hujuſcemodi habitum, cœlum quoquè frigidum perpetuaeque propter voracitatem cruditates incommodant, quò minùs ubertim, minúſque licenter exhauriri iis ſanguis debeat. Quin nec ipſos etiam vel *Graecos*, vel *Italos*, ſub febri quantumvis acutâ, ac gravi, adeò exinanire ſanguine licet, quin ejus bona reponi pars ad ſpatium curationis debeat, idque, ne alere aegrum intempeſtivè cogamur. Nutrimentum verò omne, quia virium cauſâ datur, non uſquequaque in febribus quaeritur continuis, ût quae breves ſunt, & in imbecillum cadere hominem non conſueverunt. Itaque ex cibo vel pleniore, vel intempeſtivo additur ad morbum. Adeò neceſſum eſt alterutrum ſequi, aut febrem, ſi nutris, augere, aut vires nimiâ ſanguinis miſſione fractas, ſi non nutris, dejicere. Commodè vetus ille, me judice, *Hippocrates* ſcripſit, vaſorum in extremum deductas inanitiones periculo eſſe opportunas. Praeſtare igitur *Galenus* exiſtimavit, bonam partem ſanguinis,

qui

qui proprium ſit partium nutrimentum, relinquere, pauciſſimiſque ſorbitionibus, ac poculis uti, quae, per acutas febres, potiùs medicamenti vicem, quàm alimenti, gerere debent. Quòd ſi in his morbis ſolus ſuperflueret ſanguis, ſine putredine, ſine vaſorum obſtructione, fas utique eſſet, quovis in corpore, cujuſcunque id habitûs, atque naturae fuerit, tantùm auferre ſanguinis, quantùm pro modulo virium liceret. Verùm, quia venae ſectio proprium remedium obſtructionis, atque putredinis non eſt, ſervari etiam bona pars ſanguinis debet, qui vires foveat, & in expugnationem morbi reliqui armet, atque tutetur. Id profectò ſatius eſt ſequi, quàm aegrum, ſemel omni vi effuſâ, fortaſſe praecipitare. Nemo hercle, me propter haec dicta, eſſe clamet *αἱμοφόβον*, & uſque adeò malè peritum, ut neceſſaria morborum remedia contrahere velim, atque extenuare. Equidem modum horum propono legitimum, cujus efficacem auctorem habeo *Galenum*, ipſamque ſuffragantem cum experientiâ rationem. At enim dicet aliquis, ingentem eſſe in humano corpore ſanguinis vim, ſed & ſponte naturae quibuſdam è naribus, ad tres uſque libras, eum ipſum erumpere, nullâ virium calamitate, vel incommodo; itaque licere nobis, per neceſſitates morborum, arte quoquè naturam imitari. Scribit *Fernelius*, extitiſſe acutè febricitantem gravidam, cui, die ſeptimo, tantâ copiâ è naribus ſanguis promanârat, ut pelvim impleret, exaequaretque libras paulò

minùs quatuor, ſuperſtite matre, ſervatoque fœtu in maturum pariendi tempus vegeto, ac vivido. Porrò haec vera ùt ſunt, ſpeciemque probabilis adverſus nos rationis multam habent, ita nequaquam evertere ſententiam noſtram poſſunt. Scire enim licet (id quod ab aliis parum fuiſſe animadverſum ſcio) longè magìs virium ſubſtantiam debilitari atque diſperdi, ſanguine per grandiorem cubiti venam confertim effuſo, quàm, longo horarum ſpatio, ab exilibus narium recluſis venis ſtillante. Hìc enim, haud ita multum ſpiritûs vitalis diſperit; illic, grandi vulnerato vaſe, ſanguis ubertim, copioſiſſimo cum vitae ſpiritu, prorumpit. Viſi nobis ſunt acutè febricitantium nonnulli, quibus cum, morbo incipiente, ſanguinem ad octo miſiſſem uncias, protinus animis acciderit defectus, cum tamen progreſſu morbi, tres ſanguinis libras, aut his amplius fundentibus, ne quidem ullus animi languor, non dicam, defectus obrepſerit. Quis non vidit, recluſis haemorrhoïdibus, aut menſibus fœminarum, per multas etiam ſeptimanas, paulatim promanantem ſanguinem? Aut denique ex vulnere aliquo (quod non grandem quidem venam vel arteriam violavit) eum ipſum intemperanter effluxiſſe, nullâ ortâ deficientis animi, aut ſyncopes notâ? Quod ſi iiſdem in corporibus, ſub acutâ febri, parem ſanguinis portionem, imitatione propoſitae ductus inanitionis, detrahere aliquis, aporto cubiti magno vaſe, tentaverit, is profectò, ortâ ſyncope,

vires

vires hominis, vitamque unà cum morbo tollet. Quò magìs conſtat, fruſtra id exemplum à multis etiam praecipuis viris arreptum eſſe, quin contrà potiùs ſpectari locum, unde ſanguis emittitur, oportere, ſitve is hujuſmodi, per quem minimo tempore multum diſſipari ſanguinis ſpiritûſque vitalis poſſit; ex quo certè loco ſanguis periculoſè eâ menſurâ expromitur, quâ ſaepe ab extimis corporis locis, per tenues venas, ſine noxâ virium, manat. Et ut haec parum, quod inficiamur, ſufficiant, id certè vidiſſe eos oportuit, quod ratione fultum, quotidianâque comprobatum eſt experientiâ, haud aequè ſemper naturalem vacuationem, ùt ea, quae arte praeſtatur, viribus officere. Cognoſcant haec, expendantque velim omnes, quicunque, magnâ temeritate venerabilem illum vitae theſaurum, ſanguinem, praeter modum, praeterque neceſſitatem, intemperanter profundunt.

Proximum modò eſt de aetate dicere, quae ſi aut puerorum, aut ſenum eſt, largam miſſionem ſanguinis reſpuit: faciliùs eam ipſam mediae ſuſtinent aetates, ùt quibus cum virium robore, & corpore benè conſtituto, ſanguis eſt affluentior. Quanquam autem naturae vires ſatìs valentes pueris ſint, ferréque ob id detractionem poſſe videantur: quia tamen humido fluxoque corpore continentur, facilè miſſo ſanguine collabuntur, ideoque modicas tantùm vacuationes, urgentibus morbis, tolerant. Senibus autem ſua reverà deficit vis, praecipuéque *Ætate,*

que decrepitus. Proin, ut ii, qui etiamnum ſunt ὠμογέροντες, id eſt, qui crudâ, viridique adhuc ſenectâ ſunt, profuſam tantummodo vacuationem reſpuunt, ita decrepiti, aut nullam, aut certè parciſſimam admittunt.

Ex anni tempore, Porrò anni tempus, ſi vernum eſt, liberaliùs vacuari ſanguinem poſſe indicat: aeſtas, hiems, atque autumnus, contractiùs. Sed quaeri poteſt: Quodnam ex his temporibus plùs minúſve reſpondeat detractioni? *Galenus* parciùs emitti ſanguinem, autumno, oportere ſcripſit, eoque multò minùs, hieme, omnium autem minimùm, aeſtate. Id praeceptum magno errore noſtri ſecuti ſunt, non quidem ullo *Galeni* eâ in re lapſu, ſed quòd perperam id ad ſuos quoquè *Germanos*, vel *Belgas* detorſerunt, quod de Graeciae tantùm gentibus, & in earum comprehenſis circulo intellectum oportuit. Ea in univerſum lex ſtatui certa debet: eo ſemper tempore anni liberaliùs effundi ſanguinem poſſe, quod maximè ad temperiem accedit. Hoc ipſum enim ſanguinem adjicit, & firmiores corporis vires facit. In *Graeciâ* itaque, *Hippocratis* quidem illâ, atque *Galeni* patriâ, quoniam corpora per hiemem, non admodum ibi aſperam, moderatè coguntur, ſanguinem, atque naturae calorem ſat pollentem habent, ſic ut tum, ſine periculi metu, per acutae febris neceſſitatem, bona ſanguinis pars demi poſſit. In noſtrae verò regionis tractu, per duriſſimum hiemis gelu, niſi viſcera juſto ſanguinis modo communiantur,

in

in grave cadent refrigerationis, ac debilitatis periculum. Itaque tum longè parciùs ſanguinem trahere convenit, quàm ſi aeſtas eſſet, quae nobis ſatìs eſt tolerabilis, neque ardores aequè moleſtos, ùt hiems algores, exhibet. Certè corpora noſtra, cruditati opportuna, commodè excipiuntur ab aeſtate, quae ſaepe ſuccos perfectiores, meliuſque coctos reddit. Ipſa hiems, tùm ambientis nos cœli rigore, tùm voracitate hominum, ſuccos antè naturaliter ſubcrudos, longè efficit crudiores; eique incommodo, qui verſus Aquilonem propiùs incolunt, & orientem ſolem, magìs patent: minùs autem hi populi, qui cœli temperato tractui ſunt viciniores. In *Lybiâ* autem minimùm ſanguinis aeſtate demendum, quoniam haec illic torrentiſſima eſt, corporáque reſolutione maximè debilitat. At mediâ hieme, quae ei loco prorſus temperata eſt, tantùm ſanguinis auferre, reſpectu temporis, licet, quantùm noſtris hominibus, medio etiam vere.

Adeò apparet, praeceptum illud temporis perpetuò non eſſe uniuſmodi ad ſanguinis praefiniendam menſuram, ſed variare maximè ſitu regionum, prout hae magìs minúſve ad exacti temperamenti mediocritatem acceſſêre. Ergo *Scotis*, *Anglis*, *Livoniis*, *Danis*, *Polonis*, *Belgis*, *Germanis*, minùs adimere ſanguinis, hieme, quàm aeſtate, decet; contrà, *Luſitanis*, *Mauris*, *Ægyptiis*, *Palaeſtinis*, *Arabibus*, atque *Perſis*, plùs hieme, quàm aeſtate. *Galli* autem *Celtae*, atque *Aquitani*, *Hiſpani*, *Itali*, atque *Graeci*, quia non ita *Regione*;

duras, utì nos, experiuntur hiemes, & quidem aeſtates, etſi non aeſtuoſiſſimas, paulò tamen ardentiores, majorem ſemper vacuationem eo ferunt tempore, quo firmiora corpora ſine periculo ſunt refrigerii, quod ipſis eſt hiems, quàm quo laxata calore affatim diffluunt, quod aeſtas eſt. Poſt temperatae regionis incolas, noſtri certè *Belgae* tolerare utcumque hoc auxilii genus poſſe videantur, quibus frigora accidunt moderatiora, quae inſitum naturae calorem, atque ſuccos intus includunt, minimúmque viſcera, ſi mediocriter ſanguis trahitur, feriunt.

Cœlo, De cœlo illud quoquè, ſicut de regione, tenendum. Quod temperatum eſt, & nullâ vi tempeſtatum jactatur, largiùs docet licere vacuare; parciùs autem, quod frigidis horret Aquilonibus, vel Auſtrinis inflammationibus extorretur.

Victûs ratione vitaeque inſtituto. Aliquid etiam in victûs ratione, atque in vitae inſtituto eſt. Athletae omnes, & quicunque indies cibis bonis, ac ſolidis aluntur, eóſque probè concoquunt, liberaliùs emittere ſanguinem tutò poſſunt. Contrà, qui parſimoniâ uſi, tenuique contenti menſâ, multis ſeſe laboribus, atque ſollicitudinibus labefecerunt, his minùs ſanguinis fuerit detrahendum. Illud quoque ſcire convenit, plùs ſanguinis ei auferri poſſe, qui venae ſectionem aliàs eſt expertus, quàm non experto.

Acutarum febrium Symptomata, Nunc ad ſymptomata veniam, quae, per acutas exorta febres, largiorem ſanguinis miſſionem dehortantur; ut ſunt, immodica vacuatio, diſtentio nervorum, vehemens cum vigi-

vigiliâ dolor, animi defectus: & hujuſmodi poſteriora quidem haec, quia viribus multùm incommodant, parciùs eſſe vacuandum docent. Primum autem, quod immodicae fuit inanitionis, ſymptoma, quia conficit id, quod arte quaeritur noſtrâ, meritò vel parcam, vel omnino nullam ſuſcipi debere miſſionem ſanguinis indicat. *quae miſſionem ſanguinis dehortantur.* Ergo etiam ſi per acutam febrem aliquibus de cauſis venter nimiùm fluit, quidam minus eſſe detrahendum praecipiunt. *Immodica vacuatio per alvum.* Diligens virium cuſtos *Galenus* penitus ſuperſedendum eſſe aliis vacuationibus jubet, ubi alvi profluvium febri acceſſit, ipſumque ait per ſe ſufficere, etiamſi non ſit pro plenitudinis ratione; quotquot autem ita conſtituti, tanquam majoris egentes inanitionis, ſanguinem emiſerint, in graviſſima eos refert conjici pericula. Porrò in aliis vacuationibus, cruentis quidem illis, ſic habeto: *Per ſanguinis eruptionem.* Si natura confertim aliquid vi atque robore expellit ſuo, quod morbi prae ſe materiam ferat, aegrumque levet, ac commoda ſequatur copia, non modò non parum detrahere, ſed deſiſtere etiam in totum à miſſione ſanguinis licebit, omnemque rem agenti naturae permittere. Exemplum eſto: in menſibus fœminarum, in haemorrhoïdibus, atque in narium cruentis profluviis, in quibus ſi per continuam febrem ſic ſanguis funditur, ut humor, qui morbum fecit, abunde tollatur, parcendum venarum ſectioni eſt; ſin verò parum id fit abſolutè atque plenè, quae deficere videbuntur, ea miſſo utcumque ſanguine fas eſt abſolvere.

Expo-

Expoſuimus hactenus earum obſervationes rerum, quae menſuram mittendi ſanguinis praefiniunt, quaeque non modò cum praeſentes ſunt, hanc facultatem indicandi habent: verùm etiam ubi vel anteceſſerunt, vel imminebunt. Ingens profectò Medici quaeritur ſolertia, quâ multitudinem, vim, ac dignitatem rerum harum intueatur, atque judicet, ut, quoad fieri poteſt, ubi ſanguis per acutam febrem mittetur, legitimae menſurae ipſum veluti punctum attingat. Quòd ſi evadere eò ingenio hominis non poteſt, conabitur tamen accedere quàm proximè poteſt, ſemperque potiùs quid infrà, cum anceps incidit dubitatio, ſubſiſtere, quàm effuſiore inanitione vires offendere. Etenim pòſt, quidquid fortè defuiſſe viſum erit, penſari aliis vacuationibus, ut alvi ductione, ut ſudore, ut urinis, poteſt. Neque enim pleniore cibo (ut fortè quis exiſtimet) in poſterum reſarciri videatur, quod ſupra modum vacuando peccatum eſt. Nam quoniam cibus ſemper ad morbum addit, & tum quoquè alieno tempore, occupatis admodum in vigentem morbum viribus, datur, non poteſt quàm plurimum noxae atque periculorum non inferre.

Minor potiùs, quàm nimia ſanguinis copia auferri debet.

C A P.

CAP. IV.

Quo tempore per Febres Continuas ſanguis mitti debeat.

QUoniam hæ febres, quas modò verſamus, in corpus ferè incidunt firmum, atque aliquâ ſuccorum affectum plenitudine, inprimis ea poſtulare auxilia videntur, quæ copiam humoris, inciſâ venâ, demant, ne is intus relictus graviore putredine, atque incendio afficiatur, tùm etiam ut ventilatio, tranſpiratioque, per ademtam copiam reddita melior, temperiem conſervet venarum, incrementáque putredinis, quantùm fieri poteſt, minuat. Quiſquis hæc videt, facilè judicat primis quibuſque febris temporibus accelerandum id auxilium eſſe. Non ſolùm autem materiae cauſâ, quae febrem facit, id ita fieri debet, ſed etiam virium, quae, incipientibus morbis, ſunt firmiores, utpote non admodum impares his, quae ſecundam valetudinem nuperrimè tutabantur. Ferè autem ad id auxilii capeſſendum genus aptiſſimus fuerit dies ſecundus, aut ſi quid prohibet, certè tertius. Supra hunc, atque etiam ſupra quartum, haud aequè vel utiliter, vel tutò ſanguis mittitur, cum jam morbus multùm increvit, ac vires conſumere, cumque ipſa febris materia concoqui, & ſeparari à benignis ſuccis cœpit: quod naturae inſtitutum permotis confuſiſque per miſſionem ſanguinis

Incipiente febri maturanda eſt venae ſectio, neque pòſt tentanda.

guinis humoribus labefactatur. Quibus rebus impulſus *Galenus* maturandam eſſe detractionem ſanguinis judicavit, neque eam concocto, conſiſtentique morbo, adhibendam. Haec curandi via per acutas febres ſemper ſervanda eſt, ut, vacuatâ primùm per miſſum ſanguinem plenitudine, quae computruerunt, ubi concocta ſunt, alvi ductione, urinis, atque ſudationibus expurgentur.

Refellitur contraria Avicennae, ejuſque ſectatorum in hâc re opinio.

Arabs Avicennas, & qui ejus ſunt edocti praeceptis, peſſimo exemplo principiis febrium juſtam detractionem denegaverunt, futilibus his impulſi cauſis, quòd bilis cum ſanguine permiſtionem (quae illis ſecandae venae eſt nota) niſi poſterioribus diebus fieri non poſſe exiſtiment; dein quòd ad ſanguinis miſſionem opus eſſe concoctione judicent. Hic error, Auctore natus *Avicennâ*, & tot jam ſaeculis in ſuos ſequaces derivatus, multos mortales neci dedit. Licenter enim ac facilè in vitam hominis gravis morbus ſaevit, praecipuo ejus auxilio idoneis neglecto temporibus. Ineptit profectò *Arabs*, quòd (cum opportunitatem ſecandae venae captat) non potiùs morbi vim, atque robur aegrotantis, quàm bilis cum ſanguine miſtionem conſiderat. Ejus ipſe judicium miſtionis in rubrâ ponit, craſſâque urinâ; itaque, ubi ea quoquè flammea tenuiſque mei itur; perquàm religioſè à ſectione venae temperat: quaſi tum adhuc per ſe bilis ſola ſubſiſtat, ac nondum ſanguini coïerit, quae, illo detracto, veluti ſuo, utì ait, fraeno, effer-

yeſce-

veſceret. Somni potiùs vicem, quàm ſalutaris praecepti gerit, quod hic Auctor proponit. Apertâ enim venâ, non ſolus per ſe ſanguis, ſed cuncti humores (qui tamen ſanguinis nomine continentur) effluunt: id quod in extracto ſanguine, ubi vaſculis exceptus refrixit, videre eſt. Quatuor enim diſtincti viſuntur ſucci, amiſſo ſcilicet nativo calore, qui antè in corpore eos inter ſe miſtos temperatoſque tenebat. Jam verò, ſi continuae febris materia in venis inſidet, quid hercle prohibet, quò minùs, his inciſis, effluat etiam cum ſanguine is humor, qui in eo quoquè ipſo ineſt, & morbum creat? Æquè penè abſurdum eſt, quod praeparare concoctione ſanguinem, antequam mittit, is Auctor velit. Siquidem, amplâ cubiti diviſâ, utì decet, venâ, nunquam ita craſſus eſt ſanguis, quin protinus effluat. Scio *Galenum*, in magnâ venarum cruditate, priuſquam ſanguinem omnino mittat, concoctionem moliri ſolere incîdentium uſu medicamentorum. Verùm ea res nihil nos quidem offendit, quoniam is corporis ſtatus viribus caret, quarum occaſione unicarum, non autem ſanguinis craſſitie detractio procraſtinatur. Itaque eandem curandi viam hìc ſequitur *Galenus*, quam in iis ſervavit, qui propter imbecillitatem modicis, iteratiſque detractionibus egent. Scilicet, pauculo emiſſo ſanguine, moram interponit, mediiſque temporibus, incîdenti uſus medicamento, rurſus venam incîdit, vel ipſo eodem interdum die, vel poſtero; atque hinc ſimilibus ma-

teriis

teriis concoctionem molitus, iterum quid de ſanguine demit. Conſtat autem, hujus curationis, infirmis aptae viribus, exemplum ad acutiſſimam febrem cum fervidi ſanguinis plenitudine, ac virium pollente robore deflecti non poſſe; quoniam ſubitò hìc, ac ſemel inanire convenit, id quod, & vires ferunt, & vehemens exigit morbus. Quò turpiùs idem erravit *Avicennas*, cum ſic de *Synocho* ſcripſit: In febre autem ſanguineâ minuere, inquit, oportet per principia, non tamen ſuperfluè: at pòſt copioſè, cum affuerit febris maturatio. Falſus opinor *Arabs* praecepto *Galeni* fuit, quod libro ſcribitur de curandi ratione per ſanguinis miſſionem. Praeſtat, inquit, niſi quid urget, priore miſſione minus detrahere, iterumque eam repetere, immo, ſi libet, & tertio. Atque id parum animadverſum eſt, quod ſcribitur, *niſi quid urget*: urget verò multò maximè ad acceleranda, ac protinus complenda remedia febris acuta. Quin etiam ſui eſſe videtur oblitus *Avicennas*, qui aliàs praecepit, partitionem quidem mittendi ſanguinis optatiorem eſſe, niſi ſit quod neceſſariam faciat feſtinationem. At verò *Galenus*, dum ſic dividit detractionem, quantùm ex praegreſſâ patet oratione, de praecautione loquitur earum aegritudinum, quae quotannis ſolent recurrere, itemque ad impetum ſanguinis alicunde fluentis averſione compeſcendum. Id certè artis eſt praeceptum: In Revulſione, per inciſionem venae petitâ, quantò quis majorem in numerum particu-

lares

lares auxerit detractiones, tantò eam fecerit efficaciorem. Miror profectò, *Avicennam* ea parum vidiſſe, quae pòſt paulò apud *Galenum* ſequuntur: Ubi ferveſcentis ineſt ſanguinis plenitudo, acutiſſimam accendens febrem, ſubitò inquit, ac ſemel evacuare expedit: eamque inanire plenitudinem tentandum, vel ad animi uſque defectum, virium tantùm conſulto robore. Id verò ideo faciundum is Auctor cenſet, ut ne fervidus humor in princeps membrum irruat. Sanguinem potiùs turbat, quàm demit, putredinemque, & incendium exauget, quiſquis hìc diminutè vacuat. Quod incommodum ſenſit quidem ipſe ſaepe aliàs *Avicennas*, at parum intellexit. Cum alicui, inquit, ſanguis mittitur, cui ſuccorum multa eſt in corpore redundantia, ſectio venae cauſâ ſit ebullitionis iſtorum ſuccorum, eoſque permiſcet, quare frequens ei neceſſaria inciſio eſt. Apparet certè id ipſi imputatum ſectioni ab hoc Viro fuiſſe, quod tribui diminuto ejus uſui debuerat. Haec iſta, ut meritò dicuntur in *Avicennam* erroris Auctorem: ita, ſi is culpâ vacat, iniquè. Aliqua eſſe ejus rei videri poſſit conjectura. Nam etſi is libro Canonum ſuorum primo, perperam ſic praecepit: In febre autem ſanguineâ neceſſe eſt, ut evacuatio fiat minutione non ſuperfluâ, in principio; & ſuperfluâ, cum affuerit maturatio febris; ita contrà libro quarto veriſſimè dixit, Intentio in curatione febris ſanguinis eſt evacuatio plurimi uſque ad Syncopen; & pòſt, Evacuationum autem

alia haud aequè commoda eſt, atque venae ſectio in brachio, quâcumque etiam horâ fiat, & non expectatur vel Criſis, vel materiae concoctio. Et ne ceſſes, inquit, ſanguinem emittere, donec aeger prope animi ſit defectionem, aut eo jam ipſo ſit defecto. Quid quaeſo, his locis, qui ambo unâ de febre, unâque de miſſione ſanguinis ſcribuntur, pugnantius? Servari *Avicennae* praeceptum poſſet, quo ſcribitur, primùm parcè vacuandum, dein matureſcente morbo, liberaliùs, ſi hoc de *purgante* medicamine, illud de leniente intellectum velis; verùm id ita non poſſe intelligi, penituſque Auctorem de venae locutum fuiſſe ſectione antecedens, ſequenſque commonſtrat oratio. Erit itaque id, ceu plenum erroris, periculique, rejiciendum placitum. Ac ſemper, ubi ingens febris afficit, & vires ferunt, ſanguis ſemel per initia mittendus, ne copia, protinus non ademta, maximis putrefactionibus, atque febricitationibus materiam ſuppeditet. Quod intuitus periculum incomparabilis ille *Galenus* diligenter praecepit, in Synocho, ardentiſſimâque febre, primis initiis, ſanguinem ad animi uſque defectum eſſe detrahendum. Scilicet tum onere humorum levata corporis vis agilior ſit, promptiorque ad reſidui morbi depulſionem, quae poſterioribus diebus, quum venae ſectio inutilis eſt, futura laborioſa eſt.

Periculoſa eſt in febris ſtatui venae ſectionis repetitio.

Quare etiam in reprehenſionem haud levem quidam noſtrae aetatis Medici incurrunt, qui etſi initio ſemel rectè ſanguinem miſerint, tamen cum, increſcente jam morbo,

bo, ac paene conſiſtente, ingraveſcere ſymptomata cernunt, eorum territi ſaevitiâ, urinaeque, ſi Diis placet, impulſi rubedine, iterum ſecare venam tum incipiunt, *octavo*, vel *nono*, vel *decimo* die. Quidam adeò ſunt effraenatae temeritatis, ut vel *undecimo* febris continuae die, vel *duodecimo*, vel *decimo tertio*, ſub graviſſimis vigoris ſymptomatis, naturâque maximè afflictâ, ſanguinis miſſionem repetant. Sanguinaria mehercle, capita, quae unà cum atrociſſimo morbo valetudinem hominis junctis viribus oppugnant. Primùm enim in eo; quod maximè abſurdum eſt, falluntur, cum ſecandae venae neceſſitatem ex vehementiâ ſymptomatum metiuntur. Scilicet his ipſis afflictas vires novâ debilitant inanitione, intentamque morbo naturam interturbant. Quòd ſi *Galenus*, per acutae febris provectiora incrementa, in eo etiam homine, cui primis temporibus ſanguis miſſus non fuit, non quidem hunc mittit, ſed in frigidae ſolo poculo reliquum praeſidium ponit; quâ, quaeſo, ipſi confidentiâ, cum initio ſemel ſanguinem traxerint, iterum juxta ſtatum trahere audebunt? Quàm verò parum vident *Hippocratis* praeceptum, quo ſumma quies, abſtinentiaque momentaneorum remediorum, vigentibus jam morbis, imperatur. Scilicet tum omnia ſunt maxima: ipſi febris ardores, ſites, inquietudines, vigiliae, deliria, ſopores, & hujuſmodi, quae ſic naturam fatigant, ut ſi alia vis, turbatiove imprudentiâ Medentis acceſſerit, haud difficil-

limè ea ſit morbo ſuccubitura. Accedit aliud incommodum in humore peccante longè maximum, quod à nemine puto fuiſſe animadverſum. Scilicet, cum putris humor jam paene totius vi naturae concoctus, ſeparatuſque eſt, turbatis miſſione ſanguinis ſuccis venarum, cum benigno permiſcetur, totumque naturae ſubvertitur inſtitutum. Profectò ſic ſe res omnis habet. Ut primùm nata ex humoribus putrefactis febris eſt continua; valens, ſuique nunquam oblita muneris natura, corruptum humorem magnâ vi aggreditur, alterans eum ipſum, edomans, concoquens, atque à ſincero ſeparans, ut hoc ſcilicet conſervato, illum, qui contra ſe eſt, pellat. Nihil enim rectè natura, quod ſpatio temporis antè non ſeparaverit, excernit. Priuſquam in hoc admodum incumbere opus cœpit, quae materia venis ſupereſt, ea primis temporibus, ſectâ venâ, demenda eſt. Sic enim faciliùs atque citiùs natura, quod reliquum eſt, vincet. Hoc remedii genere per initia adminiſtrato, poſterioribus inde temporibus, cum invadere humorem putrem natura jam diu cœpit, ſumma poſtulatur quies, omniſque refugienda ſuccorum agitatio, quâ, turbari concoctionis, atque ſeparationis opus poſſit. Itaque etiam per haec tempora, ſecundis venae ſectionibus fas non eſt corpus laceſſere. Quinetiam, ſi evincendo, & ad ſtatum concoctionibus promovendo morbo, paene confecta natura fuit, quî quaeſo ſuſtineri eadem poſſit, cum primis labefactata ſeparationis labo-

laboribus, novos, eoſque praelongos aggredi cogitur. Vidi ego permultos ita intempeſtivè vacuatos, ingenti ſpiritûs exortâ difficultate, gravique delirio, & poſt hoc ipſum ſopore, noviſſimum vitae diem clauſiſſe. Perturbationis, confuſioniſque humorum incommodum leve eſt primis acutae febris *quatuor* diebus; cum nondum admodum profecit concoctione natura, neque ſymptomatis exercita multum fuit. Itaque *Cornelius* etiam *Celſus*, ut primos morbi quatuor dies ſanguinis miſſioni idoneos, ita poſteriores eſſe inutiles ſcripſit; ſic ut detractio imbecillum corpus facere poſſit, non poſſit integrum. Noſtrae quoque aetatis rarum decus, *Joannes Fernelius*, antiquorum ſecutus veſtigia, judicavit; ubi in morbis viſuntur manifeſtae concoctionis notae, non ampliùs venae ſectione, ſed purgatione, aliiſque praeſidiis reliquam curationem eſſe tranſigendam, niſi, quod interdum fit, cruditatis ſigna denuo ſe prodant. At *Galenus*, inquies, in mittendo ſanguine ipſas vires, non numerum ſpectari dierum oportere ſcripſit; adeò ut & ſexto febris die, vel ſeptimo, vel octavo, ſanguinem miſerit. Ejus praecepti locus eſſe poteſt in febribus intermittentibus, naturâ diuturnioribus, in quibus & lentae ſunt concoctiones, & lentae vires efficiuntur, ut his de cauſis differri venae ſectio in paulò longiora ſpatia tutò poſſit. Poteſt & de Synocho non putridâ id praeceptum videri intellectum, quoniam de eâ ipſâ febre *Galenus* eo loco differit. Nimirum curatio

hujus, utpote ferventis ſanguinis ſecutae copiam, ac putredine carentis, perficitur; cum miſſo ſanguine tollitur plenitudo, & refrigerantibus materiis ferventes ſucci temperantur. Ut autem nulla hìc ſubeſt putredo, ſic nulla quoquè requiritur materiae concoctio, nulláque eſt eximia virium afflictio. Itaque quovis die mitti ſanguis poteſt. At in putridâ, eâdemque continuâ febri, habenda ratio virium, eſt atque concoctionis, quae, poſterioribus hujus morbi temporibus, venae ſectionem, utì nuper docui, averſantur. Quòd ſi quae Synochus, quatuor diebus non putrida, neglectâ inanitione, fiat putrida, etiam ſanguis mitti poterit quarto poſt cœptam putredinem die, qui tum numeratur octavus ab ortâ primùm febre. Adeò verò id firmum eſt, in continuâ febri, ex quo tempore putredo eſſe cœpit, nunquam tutò ſupra quartum diem venam ſecari; idque non modò virium cauſâ, quae tum fiunt ſymptomatum inſultu infirmiores, ſed etiam materiae, quae, procedente tempore, multùm concoqui cœpta, atque ſeparari, novâ ſanguinis fuſione turbatur, permiſceturque. At dicet aliquis, purgantium medicamentorum potiones, provectioribus febris incrementis fas eſſe dari; ideoque tum etiam mitti ſanguinem poſſe; ùt quae res multò minùs, quàm medicamentum turbet corpus, atque humores permoveat. Verùm, ô bone, non miſcet humores hâc turbatione medicamentum, ſed coctos ſeparatoſque extrahit, ac naturae juvat inſtitutum; venae verò ſectio,

quia

quia omnem pariter ſanguinem, non humorem ſolùm peccantem fundit, parum ejus, quod contra naturam eſt, emittit, ſeparatumque excrementum benignioribus cum ſuccis fuſione miſcet. Id quoquè nobis objici à quopiam poſſit. Si iterari ſanguinis miſſionem interdum *Galenus* voluit, cum imbecillae vires unicam, eamque plenam non ferunt: cur id quoquè nobis non imitari liceat, cum vires ferunt; ſiquidem, minore harum incommodo, pluribus diebus ſaepius ſanguis trahitur, quàm protinus ſemel effunditur? Atqui hoc ipſum, ùt in ſanis hominibus, & in longis naturâ morbis locum habet, ita in acutè febricitantibus non habet, ùt qui profuſas per initia poſtulant detractiones. Quòd ſi in his quoquè vires (quod rarò fit) parum reſpondent, arripienda quidem vacuationis partitio, at non in plures dividenda eſt dies. Scilicet eodem die fieri ea debet, aliàs unicâ, aliàs duabus interpoſitis horis, medioque tempore refici aeger alimento poteſt. Jam autem ne id quidem etiam in continuis febribus imitatione dignum eſt, quod *Galenus* in multos dies partitionem rejicit, cum humor pertinaciùs inſedit, ùt in viſcerum ſcilicet internorum tumoribus. Nempe diſpar omnino eſt ratio vacuationis inter aegritudines, quarum materia per univerſi corporis diffuſa eſt venas, ùt in aſſiduis accidit febribus, & inter eas, quarum humor extra venas lapſus partem corporis aliquam pertinaciùs occupavit. In acutâ quidem febre, morbo certè

univerſali, priuſquam ardores, atque putredines invaleſcant, ſanguinem per initia demere convenit; idque univerſè, atque confertim, ſaepe ad animi uſque, ſi vires ferunt, defectum. Subitò enim corpus in alium demutari ſtatum poſtulat. Quòd ſi quis, initio febris hujus, aliquid detraxerit ſanguinis, ac duobus, tribuſve pòſt diebus, iterum tantundem detrahat, is profectò, ùt nullâ id facit neceſſitate, ita parum commodat, & tracto in ſpatium morbo, nocet. Contrà autem, in partium morbis, ac praeſertim inflammationibus, quoniam humor extra venas eſt, ac fixiùs inſidet, id genus iteratae vacuationis haud inutile eſt. Nam hoc intervallo parti impactus humor remigrat in venas, ſecundàque tum ſectione utiliter extrahitur. Ea iteratio, ubi inflammationes urgent internae, primis fieri debet diebus tribus, in aliis autem tumoribus inflammatione carentibus, poſterioribus ſaepius diebus. Sic, in curando lienis ſcirrho, *Galenus* majore intervallo repetendam venae ſectionem docet. Id imitari ſtudere in acutâ febri, nil niſi hominem eſſet extinguere. Ergo etiam *Avicennas*, ubi de curatione loquitur febrium putridarum, exitioſam ſententiam protulit, maximè ſi hanc de continuis quoquè febribus voluit intellectam. Et conſilium quidem, ait, meum in venae ſectione eſt, ut quantùm fieri poteſt, ea omittatur; ſi verò fieri non poteſt, auctae ſectionis vices praeſtant ſemel ademptae copiae. Adeò verò jam nunc conſtare ex iis, quae

quae diximus, poteſt, ſemper maturandam per acutarum febrium initia ſanguinis miſſionem eſſe, raro partiendam (ubi nimirum tenuiores id poſtulant vires) nunquam in poſteriora morbi rejiciendam tempora. Quo magìs dolenda, ne dicam deteſtanda, eſt complurium caecitas Medicorum, qui neque commiſſum haec in re cognoſcerc errorem, neque, eo cognito, tutiorem curandi viam, ſequi ſuſtinent. Vidi ego haud parum multos ita temere ab aliis Medicis habitos periiſſe, quorum exitium multis mihi antè diebus licuit praeſagire, tùm vehementis morbi, viriumque non uſquequaque valentium intuitu, tùm ex malè conciliatâ hâc, atque alienis temporibus uſurpatâ, ſanguinis miſſione. Scio equidem, per febres accidere interdum, vel negligentiâ aegrotantium, vel timiditate, aliiſve de cauſis, ut ne ante decimum quidem quartum diem, immo ne ad viceſimum ſanguis ſit miſſus; qui tamen tum mitti utiliter poſſit; ſiquidem plenitudinis, atque cruditatis morbi ſigna immorentur, ac ſimul ipſae etiam permittant vires, neque vetuſtate aegritudinis ſint collapſae. Verùm ſcire licet, haec intelligi non poſſe de morbis prorſum acutis, tantâque ſymptomatum, tamquam fluctuum, agitatione continenter afflictantibus, utpote quorum velocior eſt & concoctio, & reſolutio. Neque enim extremè gravem morbum ſuſtinere diu natura poteſt, quin huic vel ſuccumbat, vel dominetur. Quò fit, ut differre hìc miſſionem ſanguinis periculoſum ſit. At in iis febribus

continuis, quae viceſimum fortè diem, aut eò ſuperiorem attingunt, utique pituitoſae, vel melancholicae, ùt neque celeres ſunt concoctiones, neque ſymptomata (quibus certè vires offenduntur) aequè atrocia, ita & tardior venae inciſio carere periculo memorabili poteſt. Eáque differendi auxilii licentia longè eſt in his febribus major, quae intermittunt, & in multam ex naturâ incidunt vetuſtatem; cujuſmodi eſt quotidiana, & quartana. Eò ſpectare id *Avicennae* poteſt, utilem die etiam quadrageſimo venae ſectionem eſſe. Id certè ubique perpetuum eſt, quod ſuprà etiam propoſui, non numero dierum hanc vacuationem primùm, ac per ſe prohiberi, ſed quòd longiore ſpatio temporis, vel concocta ſit morbi materia, vel vis aegrotantis reſoluta.

Quaedam tamen res ſunt, quae ſanguinis miſſionem in principio Febris remorari debent; ac primùm cibi cruditas.

Porrò hactenus quanquam ſatìs ſupérque demonſtratum ſit, venae ſectionem incipientibus his morbis protinus deſtinari; res tamen quaedam ſunt, quibus niſi antè conſultis, atque proviſis, neque commodè, neque tutò ſanguis mittitur. Ex illarum numero cruditas eſt cibi nuper ſumpti, neque penitus adhuc in ventriculo confecti, maximè, ſi ſimul etiam alvus excrementis impedita eſt. Nimirum ſi tum vena ſecaretur, facilè crudi aliquid ex ventriculo, vel ſordidum quid, atque putre ab alvi oleto in venas traheretur, vacui ſequelâ inanitas, atque indigentes. Quod incommodum eò fuerit majus, quò profuſior adhibetur vacuatio. Itaque graviſſimum in ipſâ fuerit

Sy-

Synocho, in quâ ſanguis ad deficientem quoquè animum mitti debet. Ergo etiam rectè Veteres, tùm in hâc febre, quae tamen acceleratam poſtulat hujus opem vacuationis, tùm in quâvis aliâ continuâ, tantiſper hujus auxilii uſum diſtulerunt, donec & cibus intus concoctus, & venter ſuâ eſſet ſaburrâ exoneratus. Id ſi ſponte naturae non fit, morâ atque quiete juvanda epularum eſt concoctio, & alvus clyſtere, vel glande, aut ſi haec aeger recuſat, caſſiâ, mannâ, decocto prunorum, ſimilibuſque lenientibus, per os ſumptis, ſolvenda.

Deinde, impurus in Ventriculo humor.

Praeter hanc cruditatem, quae ſola ab Antiquis ante ſecandam venam animadverſa caſtigataque fuit, in febribus potiſſimùm acutis, quae improbis detractionibus gaudent, quaedam etiam alia obſervari par eſt, ita miſſionem ſanguinis remorantia, ut praeterire tamen eadem ſubinde fas ſit, ſi continuae febris urgens neceſſitas cunctationem reſpuit. Quanquam optatiſſimum ſit, eadem quoquè ante ſectionem videre, atque tollere, ſi qualemcunque pati moram morbus poteſt. Ergo impurus aliquis humor, bilis referens naturam, ſi in ventriculo, aut in aſſidentibus ei venis continetur, utiliter ante ſectionem blandiore extrahitur medicamento, ita ut putrem id tantummodo materiam venarum exigat primarum, ſine vi, ſine corporis, ſanguiniſque exagitatione. Ad eam rem (me judice) facit duarum plùs minùs drachmarum macerati rhabarbari, dilutum in prunorum decocti juris, aquaeve hordea-

hordeaceae unciis tribus & ſemis: additâ diacatholici ſemunciâ, ſerapiique ex multis roſae macerationibus unciâ. Si pituita quoque bili meſcetur, agarici, atque rhabarbari, ſingulorum plùs minùs drachma maceratur; ac reliqua, quae modò pro poculi formâ compoſui, miſcentur. Quòd ſi humor, communibus contentus ductibus, ſurſum ad ſtomachum vergit, eliciendus vomitione eſt, aquâ tepidâ ſerapio acetoſo miſtâ, & ad duas potui datâ libras. Poſt haec, micâ panis, punici mali imbutâ ſucco, reficiendus ſtomachus, corpuſque aliquantiſper in quiete habendum, ac tum protìnus vena tundenda eſt. Haec curatio, cùm aliàs ſemper, ſi fieri licet, tùm eo potiſſimum tempore ſervanda eſt, quo flava bilis (quae taedia atque incommoda, praecipuè ſi quis jejunus eſt, exhibet graviora) ventriculum occupavit. Jam etiam tum periculoſè ſanguis mittitur, cum ſtomachus (quem os dico ventriculi) nimiùm eſt vel ſentiens, vel imbecillus. Tanti refert hoc vitium ante ſectionem venae ſuſtuliſſe, ut, ni id ſit factum, ſaepe grave inde periculum, atque ipſa quandoquè mors, auctore *Avicennâ*, ſequantur.

Maximè verò Stomachi vel nimius ſenſus, vel imbecillitas.

De Horâ ſanguini mittendo maximè idoneâ: eàque eſt illa, in

Proximum nunc eſt, horam praeſcribere, ipſumque temporis articulum, quo rectè mitti ſanguis poſſit. In quâ re delinqui indies à multis video imperitiſſimis hominibus, quibus tempus pomeridianum, atque nocturnum adeò eſt formidabile, ut, etſi miteſcere tum maximè febris videatur, malint

ſint tamen matutinum arripere, quanquam graviſſimâ (ùt interdum incidit) febricitatione moleſtum. Alii, ſiniſtro territi aſpectu aſtrorum, occaſionem ſalutaris remedii in aliena morbi tempora periculoſè réjiciunt. Res autem ſic ſe habet. Aſtra quidem haud parvi judico facienda, verùm potiora his eſſe cenſeo momenta aegritudinum, quibus exigentibus, ſuo quaeque tempore reperienda, expediendáque ſunt remedia. Quaecunque itaque febris totius eſt hora mitiſſima, ea maximè accommodata venae ſectioni eſt. In ipſo febris vehementis impetu ſanguinem mittere, hominem, inquit *Celſus*, jugulare eſt. Ergo etiam veſpere, ipſâque intempeſtâ nocte, ſi remittere maximè febris deprehendetur, ac manè atrociſſimè affligere, huic certè tempori illud anteferendum eſt. Matutinum enim hoc ipſo pejus eſt, quòd cum naturâ levius eſſe debeat, morbi vitio non ſit. Ea obſervatio in iis febribus utilis eſt continuis, quae per tertium quemque diem ingraveſcunt, itemque in quotidianis, ac quartanis continuis; in quibus, quia gravior exacerbatio non in idem ſemper incidit diei tempus, variè ſecare venam oportet, modò manè, modò ipſo meridie, ſaepe veſpere, & altiſſimâ etiam (quod interdum fieri neceſſe eſt) nocte.

quâ Febris maxima eſt remiſſio.

Quòd ſi in his febribus bis uno in die, manè ſcilicet, ac meridie, vel veſpere, vel etiam noctu, par incidit remiſſio; aut ſi Synochus ſit putrida, quae idem robur acceſſionis, donec ſolvatur, retinet; vel continenter

Ubi nulla, vel par eſt remiſſio, matutinum tempus eligendum eſt.

nenter declinando, vel ſemper increſcendo movetur: tum profectò tempus eſt arripiendum matutinum, ùt quod ante omnia aegrotis mite, atque tranquillum eſt. Temperiem enim meliorem, ac ſanguinem ſolis exortu vegetum, ipſoque diei lumine fuſum, ſerenum, ac fluxui opportunum exhibet. Quò autem commoditas ſit ea cumulatior, non ſtatim experrectis aperienda eſt vena, ſed horam unam, & item alteram vigilibus. Simul etiam tum alvi excrementa, atque veſicae, uti ſuperioribus locis praecepi, antè vacuari neceſſe eſt, maximè, ſi profuſior ſecutura eſt detractio. Matutino autem tempori, ſi ad benignitatem ſpectas, veſpertinum ſuccedit. Ipſe meridies ſuo aeſtu, intempeſta nox ambientis cœli rigore, minùs tutum id genus remedii reddunt.

CAP. V.

Quae Vena per Febres Continuas ſecanda ſit, quidque inter Sectionem, & pòſt agendum.

Sectioni Cubiti vena maximè opportuna eſt.

DATA jam nunc mittendi ſanguinis opportunitate, videndum erit, quae maximè ſecari debeat vena. Quoniam febris aſſidua ferè in corpus incidit plenum, ac bene habitum, profuſamque ac celerem detractionem poſtulat, unde mox & copia demi humorum, & refrigeſcere affatim corpus, mutarique in alium ſtatum poſſit, videtur

detur profectò omnium eſſe commodiſſima ad hanc rem inciſa dextri cubiti interna vena, ùt quae directo tramite ex jecore, tanquam ſcatebrâ, atque origine ſanguinis propagatur. Quòd ſi ea parum in conſpectum datur, tundenda erit media. Plexum autem cubiti arripere, non manum oportet, quoniam hìc ùt ſunt venae anguſtiores, illic admodum latae, & trunco corporis propiores, accidit, ut in cubiti flexurâ miſſus ſanguis, celeriter atque impenſè (id quod in hujuſmodi febribus apprimè requiritur) corpora tùm vacuet, tùm alteret, ſupra manum contrà tardiùs, ac minùs. Quò magìs rejicienda ſit quorundam immoderata timiditas, qui, ſub acuto morbo, grandiorem cubiti venam ferire detrectant, jecorariae ſupra manum venae inciſione contenti. Quos timidior animus, aut innata quaedam proprietas, aut afflictae vires, vitiumve ſtomachi proclives ad animi defectum, vel ad eo graviorem ſyncopen reddunt, iis tutiùs vena manûs inciditur, aliis rectiùs ex cubiti vaſe ſanguis mittitur. Inſulſè admodum *Avicennas*, ſi venam in cubito ferire non licet, eam praecipit ſecandam, quae in fronte eſt. Siquidem humores copiâ laſcivientes, putredinéque fervidos, ac mobiles, verſùs partem trahit principem, metumque eâ curatione inſaniae, quam φρενῖτιν vocant, facit. Haec verò vena capiti vacuando, non toti corpori inſervit. Quapropter *Galenus* ejus incidendae uſum ad capitis commendat gravitates, & ad ejus inveteratos ex plenitudine dolores,

res. Caeterùm praevacuatum eſſe, inquit, univerſum corpus oportet.

Cautiones quaedam adverſus animi defectum; ejuſque praenotiones, & remedia.

Porrò in acutâ febri, quae affluentiorem latura eſt inanitionem, quò minùs anima deficiat, rectè *Avicenna* praecepit, ſupinum cubare aegrum oportere: nam is corporis ſitus vires hominis minùs laſſat, quàm ſi vel is ipſe ſtaret, vel ſederet, quâ in re opus eſt connixu virium animalium majore. Sed & ipſa inteſtina, atque viſcera, quoniam ſtanti, altéque ſedenti pendent ex praecordiis, vitalem, ac naturalem vim moleſtant, promptumque animi reddunt defectum, utique, ſi plaga etiam venae largior inflicta eſt. Talis enim plùs ſpiritûs vitalis fundit, ſtrictior minùs. Si animi in proximo eſt defectio (quod coloris, ac pulſûs mutatione, itemque oſcitatione, pandiculatione, aurium tinnitu, oculorum caligine, ac fluentis ſanguinis labaſcente impetu deprehenditur) laxato protinus vinculo, preſſâque pollice venâ, detrahere ceſſandum eſt, ne, vel pro animi deliquio, mors occupet, id quod *Galenus* tribus accidiſſe Medicis, quos ipſe noverat, refert; vel certè, ne noxam, vix multis recuperabilem annis, vires incurrant. Simul etiam tum reſupinus aeger ad ſeſe revocari, frigidâ in os ſparſâ, & extremis tùm convulſis, tùm perfrictis debet, ac dein vini, aut aromatum odore, itemque mali punici ſucco, aut capi juſculo refici.

Quid agendum ſit, poſt ſanguinis miſſionem.

Jam verò poſtquam ſanguis pro viribus, ac pro febris magnitudine eſt emiſſus, quies corporis imperanda eſt, per quam amiſſi ſpiri-

ſpiritus, ipſáque hominis vis recreentur; id quod feliciùs quoquè per decubitum fiet ſupinum, cunctis viſceribus in ſpinam dorſi ſuaviter reclinatis, eâque ſitûs aequabilitate plùs ſibi caloris, ac ſpiritûs mutuò impertientibus. Ea verò quies citra ſomnum eſto, niſi tamen improba, multúmque profuſa anteceſſerit detractio, quae vires impenſiùs labefecit. Sub quo caſu *Galenus*, dato primùm facili cibo, aegrotis ſomnum indulſit. Facilis cibus ptiſanae eſt cremor, aut pulli juſculum. Sed tempeſtivum modò videatur, quoniam de febricitantis inanitione per ſanguinis miſſionem ſatìs ſupérque dictum eſt, ut de ſuſtentatione virium agamus, quae ſic ſemper habendae, tractandaeque ſunt, ut ne propoſito genere vacuationis, aliiſve neceſſariis curationibus, ſed & ne vel ipſius quoquè morbi ſaevitiâ collabantur. Suſtinentur vires commodis cibis ac poculis, de quibus in genere quaedam propoſui dicere, ſimulque hinc quae ea ipſa adminiſtrandi debeat eſſe lex, atque ratio, per morbi principium, quod jam verſamus, adjicere.

CAP. VI.

Quae Victûs ratio in genere Febrium Continuarum ſervanda ſit.

HAUD levis cura victûs, cùm aliis in morbis, tùm praecipuè in acutis febribus

Optimum medicamentum eſt opportunè cibus datus.

bribus eſſe debet; quae, ſi ita ut aequum eſt, adhibetur, magna aegris affert commoda, ſi negligitur, maximis eos ſollicitat incommodis. Ciborum, inquit *Galenus*, concoctioni magnopere proſpicere in omni febre oportet; quoniam ea, ſi in ventriculo, vel in jecore improſpera eſt, febres intendit, ac ſucci vitio exacerbat. Quàm verò commodè id à *Celſo* de febricitantibus dictum eſt? Optimum medicamentum eſt opportunè cibus datus. Quò magìs ſtuporem admiror quorundam, magnum ſibi medendi uſum vindicantium, qui hanc curationis partem adeò parvi faciunt, vel, quod magìs credam, ignorant, ut tum nutriant, cum exitio eſt alimentum; tum fame pugnent, cum vita aegrotantis unico ſita in oblato cibo eſt. Quare operae pretium facturus videor, ſi primùm in genere omnem victûs rationem proponam, febribus idoneam acutis; ſcilicet, cujus is eſſe debeat materiae, itemque qualitatis, quâ dein menſurâ, quo tempore, atque modo ſumi. Quâ in re, doctis hominibus, ac legitimum cibandi uſum cognoſcere volentibus ſpero me ſatìs eſſe facturum.

Victûs partitio in diverſa genera.

Ergo *Hippocrates*, primus atque exactiſſimus diaetae praeceptor, victum partitur in craſſum & in tenuem. Sub hoc ea ſunt, quae vel ſorbentur, vel bìbuntur; ſub illo, quae comeduntur. Craſſum longis deſtinat morbis, tenuem acutis. Verùm, ùt morborum acutorum par neque vis, neque duratio eſt omnium, ita alia, atque alia in iis forma

forma tenuis victûs eſſe debet. Commodè itaque idem Auctor victum hunc propoſuit, modò tenuem, modò exactè tenuem, modò ſupremè tenuem. Triplicem alimenti materiam tribus his tenuis diaetae generibus *Hippocrates* in eo volumine, quod de victu compoſuit morborum acutorum, aptavit: Totam ptiſanam, cremorem ptiſanae, & aquae mulſae potum. Tota ptiſana, quae nimirum omnem hordei ſubſtantiam habet, vicem craſſae ſorbitionis gerit, victumque conſtituit tenuem. Ptiſanae cremor, ſive ſuccus percolatus, tenuis ſorbitio eſt, & victum refert exactè tenuem. Mulſam verò victum ſummè tenuem *Hippocrates* dixit, *Galenus* abſolutam quoquè cibi, ac potionis abſtinentiam.

In Victu inſtituendo, ſpectandum eſt praecipuè virium robur.

Ut igitur probè conſtet, quod genus victûs tenuis ſingulis conveniat febribus acutis, ſcire licet, rationem atque ſcopum totius rei propoſitae, utì hìc, ita aliis quoquè in morbis à virium peti robore, non praeſentium modò, ſed & futurarum. Itaque etiam videre, quantùm ſummus diſtet morbi vigor, convenit. Pro eo enim ſpatio, variè vires afficiuntur. Harum ipſarum cauſâ unicarum, alimentum aegrotis datur, non item morbi, qui non modò non indicat, exigitve cibum, ſed ſemper dehortatur. Quare tum praecipuè neceſſe eſt aegris cibo ſubvenire, cum vires ſunt imbecillae; tum rurſus abſtinentiâ pugnare, cum febris, ſymptomatum magnitudine atque atrociâ, maximè affligat vires non admodum infirmas. Rectè ſic loquitur

in *Aphoriſmis Hippocrates:* Quum morbus eſt peracutus, extremos protinus labores habet, ſumméque tenui victu eſt utendum. Item de viribus paulò pòſt; Sed & ex aegro, inquit, conjecturam facere oportet, num is cum praeſcripto duret victu ad morbi uſque vigorem, ànne priùs deficiat, imparque cum tali victu priùs ſuccumbat, quàm cedat morbus, atque obtundatur. Scire verò licet, ſi vehemens febris, vehemenſque ſimul virium eſt imbecillitas, potiorem eſſe virium, quàm morbi dignitatem, ciboque facili aegrotis tum eſſe ſuccurendum. Quod & ipſum lego factitâſſe *Hippocratem*, qui interdum, in acutae febris vigore, ubi alicujus interventu ſymptomatis vis hominis inſigniter periclitaretur, confidenter cibum dedit. Id verò nobis quoquè ſequendum eſt, maximè, ſi effuſa aliqua corporis incidit inanitio, quae, interpoſito tempore, metum afferre certum poſſit. Tales ſunt quibuſdam in febribus malignis inexhauſti ſudores. Tale per liquefactivas febres aſſiduum eſt alvi profluvium, vires, conſumpto corpore, reſolvens. Non raro etiam, per febrium judicationes, ſanguis è naribus tanto impetu, tantâque copiâ fertur, ut exitii periculo vitam exponat. Atque vera haec, & diſcriminis plena (cui ſupra curationem ſymptomatis, cibo quoquè ſuccurrendum) virium eſt imbecillitas, non itidem ea, quae morbi ſecuta acumen, nequaquam autem corporis inanitionem, imbecillitatis ſpeciem falſam praebet. Ejus rei ignoratio multùm erroris inter curan-

randum nonnullis exhibet: qui cum, ſub ipſas febrium judicationes, torqueri aegros dolore, inquietudine, ſiti, atque vigiliâ cernunt, viribus quaſi in ſeſe infirmis opem, ſi Diis placet, laturi, magno periculo cibum offerunt, qui cibus quia non concoquitur, addit ad morbum, & impetum ſymptomatum adauget. Atque ita de virium affectione ſtatuendum eſt.

Et quantùm diſtet morbi vigor.

De vigoris etiam diſtantiâ diligenter videndum, ut idoneum victûs genus inſtituatur. Sicut enim iter confecturus aliquis, prout longum id, aut breve eſt, viaticum ſufficiens comparat, quo ſuſtineri vires ad proficiſcendi finem poſſint, ita corpus quoquè aegrotantis variè, pro ſpatio morbi, ne vis concidat, alendum eſt. Eáque obſervatio non modò in alimenti materiâ, ſed in quantitate etiam locum habet. Scilicet quò vigor latiùs abeſt, eò magìs, ac pleniùs alendus homo eſt, quò propinquior, eò minùs craſſè, atque contractiùs.

Quomodo cognoſci poſſit futuri vigoris tempus.

Sunt autem conjecturae haud infidae, quibus praenoſci tempus futuri vigoris poteſt. Ipſum nempe febris genus (quod ejus quoquè comprehendit materiam, atque motum) & quae febri pòſt accedunt ſymptomata, concoctionis item celeritas, vel tarditas, atque anni tempus. Ergo febris ardens Καυσώδης Graecè dicta, quam ſincera bilis, aeſtivis horis, excitavit; itemque Synochus putrida, ubi protinus velociter moventur, moleſtiſſimiſque ſymptomatis, & praecipuè ingenti inquietudine aegrum laceſſunt, praecipi-

cipitante jam tum etiam materiae concoctione, ùt plurimùm, *quarto* die, ſolvuntur, maximè, ſi apparere concoctio, *primo* die, cœpit. Jam autem, ſi multa quidem deeſt inquietudo, perſeverant tamen ardores, cum vigiliâ, ac capitis dolore, ſi ipſa quoquè concoctio primùm *quarto* viſa eſt die, expectari morbi finis *Graecis* atque *Italis*, die *ſeptimo*, noſtratibus *nono* poteſt. At hae febres continuae, quarum alter ſemper quietior dies ſymptomata exhibet mitiora, ferè *undecimo* die (ſi *quarto* cœpta evidenter concoctio eſt) ad vigorem, & ad judicationem perveniunt. Sed & ſi, inclinato febris impetu, quietiori die ſymptomata gravia intermittunt, ùt plurimùm, die judicantur *decimo quarto*, qui terminus eſt morborum verè acutorum. Quamquam non deſunt interdum acutae febres, quae ad *viceſimum*, immo ad ipſum etiam *quadrageſimum* perveniant, in quibus longè ſemper liberalior inſtituetur victûs ratio. Praetenuis enim cibus, tanto morbi ſpatio, vires non ſuſtinet. Utut autem continuae febres cadant in vetuſtatem, nulla tamen harum eſt, quae non magnam *quarto decimo* mutationem, ad ſalutem, vel mortem, aut certè ad melius, vel pejus experiatur. Refert *Galenus*, nullum unquam morbum, qui quidem ab initio vehementer moveretur, eum ipſum diem ſine aliquâ mutationum harum tranſiiſſe. Loquor haec *Hippocratis* cauſâ, qui acutos morbos diebus *quatuordecim* finiri ſcripſit. Siquidem fieri poſſe *Galenus* exiſtimavit, ut

acuta

acuta febris *quarto ſupra decimum* die, ad melius, aut ad pejus judicetur, apud *viceſimum* autem, aut *quadrageſimum* ad ſalutem, aut in exitium deſinat. Sub hujuſmodi caſu, rectum inſtituendi victûs conſilium eſt, durante continuae febris impetu, cibum offerre acutis accommodum morbis, miteſcente autem poſt decimum quartum diem aegritudine, duobus eodem in victu diebus perſiſtere tenui, atque hinc paulatim ad pleniorem tranſire.

Victûs praecepta in febribus, quoad ciborum genus, ac menſuram.

Explicatis jam abunde victûs ſcopis, proponendum eſt quod genus alimenti, quâque id menſurâ, prout quaeque febres durant, offerri debeat. Quidam antiquos ſecuti Medicinae Auctores ſic praecipiunt: Si febris continua primo *quatriduo* ceſſatura eſt, viribus in denſo corpore ſatìs firmis, utilem omnimodam abſtinentiam cibi ac potionis eſſe, id quod ultimum eſſe contendunt tenuiſſimi victûs, aut certè ſola, ſi quid vires laborent, licere dari pocula. Ubi *ſeptimo* die fiet judicatio, locum in eâ febri habere tenuem ſorbitionem, hoc eſt, ptiſanae cremorem. Nec inidoneam hanc quoquè eſſe, ſi *undecimo* febris ſolvetur, niſi, virium cauſâ ſuſtinendarum, craſſam aeger ſorbitionem, totam ſcilicet ptiſanam requirat. Sin autem in *decimum quartum* diem rejicietur morbi finis, craſſâ ſorbitione eſſe utendum. Verùm haec cibandi praecepta, ùt *Graecis*, atque *Italis* conducunt, ita Septentrionalibus gentibus, ceu multùm aliàs edacibus, ac ſaepius uberiúſque eſſe ſolitis, ad imitationem

ſunt inutilia. Quis enim acutè febricitantem noſtratem tutò ſub quatridianâ cibi potioniſque continuerit abſtinentiâ, aut ſeptem dies nutritionis caſſum unicis reficere poculis, ſine virium jacturâ, atque periculo, poſſit? Omitto calumniam vulgi, qui fame ſitique enectum hominem, non morbo ſuperatum, ſi mori eum contingit, clamat, ingenti Medentium dedecore. Et ut quàm fortiſſimè populi contemnamus voces, artem ſaepe iniquè culpantis, ratio tamen monet, ipſéque docet *Hippocrates*, praetenuem nimiſque ſeveram victûs rationem eſſe inutilem, ac periculo opportunam. Errata enim, ſi quae aegrotantis culpâ, vel Medentis fiunt, moleſtiùs feruntur ab homine propter immodicam debilitato inediam. Id ſi ſuis in *Graecis Hippocrates* ſervari praeceptum voluit, multò magìs nos ſequi in noſtratibus aequum eſt, quos ad paulò pleniorem victum ipſa quoquè natura, cœlum, atque conſuetudo cohortantur. Illud certè ubique videndum eſt, ne aeger, vel ſupervacuâ materiâ oneretur, vel multam imbecillitatem fame contrahat. Ergo etiam, me judice, ubi *Graeci* inediam imperant, nos pocula damus; pro illorum poculis, nos ſorbitiones; ac pro his, etiam ea, quae comedantur, indulgemus. Tanti eſt conſuetudo, hominumque natura. Id ſic ſcriptum apud *Hippocratem* invenio: Conjicere, inquit, oportet, & robur, & modum cujuſque morbi, itemque hominis naturam, & aegri in victu conſuetudinem, non tantùm in cibis, verùm etiam in pocu-

lis.

lis. Idem aliàs ſic: Quod etiam ſemel, aut bis, & plùs, minúſve, & minutatim alere conveniat, ſpectandum eſt; dandum verò aliquid tempori, regioni, aetati, & conſuetudini. Scire tamen licet nimios nos eſſe non oportere in noſtratibus alendis, ceu quibus propter voracitatem, atque craſſae materiae alimenta, cruditas ferè adeſt ſemper aliqua, quae tempeſtivâ inediâ, incipientibus potiſſimùm febribus, corrigi tutò poteſt. Id opinor cenſiſſe *Celſum*, cum principia ſcriberet morborum famem ſitimque deſiderare.

Quales cibi febribus utiles ſint.

Diximus hactenus de genere, ac menſurâ ciborum, qui continuis utiles ſunt febribus; adeoque proximum eſt qualitatem adjicere, quam haud dubiè decet eſſe humidam, ac refrigerantem. Victus, ait *Hippocrates*, humidus febricitantibus confert. Scilicet cum febris omnis calida, ſiccáque ſit affectio, & idcirco frigidum poſtulet, humidumque victum, multò quidem maximè id ipſum fiet in continuis, quas modò verſamus, febribus, quarum non modò ſummi cum ariditate calores ſunt, verùm etiam aſſidui. Humidus quoquè victus ſicco citiùs concoquitur, ùt qui faciliùs liquatur, ac diſtribuitur. *Trallianus*, Auctor *Graecus*, in his febribus victum commendavit, qui pariter, citra omnem excalfactionem, extenuandi (multam enim, craſſamque ait hìc eſſe materiam) nullas inſpiſſandi, ſed humectandi quoquè vires obtineat. Cibus, inquit *Celſus*, febricitantibus humidus eſt aptiſſimus, aut hu-

mori certè quàm proximus, utique ex materiâ quàm leviſſimâ, maximéque ſorbitio: eáque, in magnis febribus, eſſe debet tenuiſſima.

Quodnam tempus ſit ſumendo cibo opportunum.

Nunc, quando cibus dari debeat, proponam. Quae hora febricitationis mitiſſima eſt, quoniam corpus exhibet magis integrum, eâ ali homo debet. Illud certè conſilium aptiſſimum eſt, cibum quàm maximè ſemper ab impetu acceſſionis reducere, & dare corpori, quantum fieri licet, integerrimo. Itaque in continuâ tertianâ, cum alter dies ſit remiſſior, alter atrocior, rectè cibus remiſſiore datur. Idem in quartanâ facere, duobus diebus mediis, licet, niſi orta imbecillitas, gravioris quoquè acceſſionis die, cibum deſideret. In quotidianâ autem continuâ, ubi febris remiſit, alendum eſt. Quòd ſi Synochus ſit putrida, quae pari ſemper impetu afficit, aut paulatim vel increſcit, vel decedit, commodum aliquod diei tempus legendum eſt. Id *Celſus* eſſe dixit mediam noctem, finito jam, inquit, graviſſimo tempore veſpertino, quo ferè peſſimi ſunt, qui aegrotant, eodemque longiſſimè diſtante: ſecuturis verò horis antelucanis, quibus omnes ferè maximè dormiunt, deinde matutino tempore, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt. Verùm hìc non uſquequaque *Celſo* poſſum acquieſcere; primùm, quia ſomni, qui per noctem eſt proclivior, commoditas impeditur, dein, quia conſuetudo noſtrorum hominum, quae certè hâc in re multùm poteſt, hujuſmodi cibationi

tioni repugnat. Ergo primae potiùs lucis arripietur (me judice) tempus, nam tum, quia magìs quieſcunt aegri, cibum melior ſomnus excipit, iſque cibus faciliùs reliquo manè, quod ſequitur benigniſſimum, concoquitur. Haec cibandi praecepta ita ſervanda ſunt, ut nullo tamen non tempore, is qui deficit, ſit ſuſtinendus. Illud verò prudenter, ùt multa alia, *Celſus* monuit. Cùm pleni ſemper ſpei atque ſecuritatis aegri eſſe debeant, ut corpore tantùm, non etiam animo aegrotent, tùm tales maximè à ſumto cibo eſſe oportere. Itaque ſi quae incidunt, quae animum eorum eſſent exaſperatura, neque celari vel poſſunt, vel debent, ea certè, non niſi poſt cibum, atque ſomnum, experrectis eſſe exponenda.

Modus cibi ſumendi quis eſſe debeat.

Porrò, in cibi ſumendi modo, quaedam etiam quaeri poſſunt. Ac primùm, variuſne in acutè febricitantibus is eſſe debeat, an verò ſimplex. Varietas quidem, ùt appetentiam invitat, ita deteriorem exhibet concoctionem. Quinetiam plus ſumere aegros, quàm par eſt, facit, ideoque minùs etiam concoquere. Quare nuſquam ei locus eſſe poteſt, quàm ubi ingens eſt faſtidium, neque ſatìs vires valent. Scilicet, paulùm ex ſingulis deguſtando, has aeger tuetur. At ſi neque reſpuit penitus cibum homo, neque peſſimè fert, nullâ epularum diverſitate ſollicitandus eſt. Simplex enim materiae genus magìs intra modum ſumitur,ílelioreſque ſuccos concoctum adjicit. Illud quoquè de cibandi vicibus, quod ad ſumendi

alimenti pertinet modum, adjiciam. Ferè quidem, ubi vires ſunt, à primo die praecipuè noſtratibus, ſemel quotidie dandus cibus eſt. Ac bis etiam, ſi imbecillitas timeri cœpit. Quod ſi eò res rediit, ut penitus venae conciderint, viſque hominis multùm infirma ſit, eodem ſaepius die parum offerendum, arreptis febris temporibus magis pacatis, nimirum, ut eâ ſemper horâ minus cibi detur, quâ, ſi per corpus liceret, omnino nihil daretur.

CAP. VII.

Genera quaedam, itemque formae Alimentorum, quae acutè Febricitantibus dari poſſunt.

QUoniam ſatìs modò ſupérque de generali victu febrium continuarum dictum eſt, commodum videatur in eorum gratiam, qui medendi uſum quaerunt, aliquot ciborum, qui dari febricitantibus utiliter ſolent, formulas, tanquam exempla, proponere. In quorum numero Ptiſana hordeacea, atque ejus cremor facilè primas tenent, ob eximias facultates morbis conducibiles acutis, quas *Hippocrates* diligenter intuitus litteris mandavit. Ptiſana, inquit, frumentaceis eduliis rectè praelata eſſe videtur, in hiſce acutis morbis, eoſque qui eam praeferunt, laudo. Nam viſcoſitas ipſius levis, continua, jucunda, lubrica, & medio-

Ptiſanae hordeaceae in febribus eximiae facultates.

mediocriter humens, ſitim minimè infert; &, ſi quid ablutione indiget, probè abluit; non aſtringit; non malè turbat; neque in ventre intumeſcit, nam inter coquendum, quantùm maximè potuit, intumuit. Quaecunque ad acutorum morborum ſanationem Ptiſanae inſunt bona, nulli, inquit *Galenus*, alteri ineſſe comperies. Primùm enim humectat, atque refrigerat, ac mediocriter abſterget, quae facultates in curatione febrium harum maximè conducunt. Viſcida ea, ſimulque levis, ac continua eſt, aſperitudinis expers, quae acrium eſt, & acidorum, & aſtringentium. Magni verò eſt, jucundam Ptiſanam, ac guſtu pergratam ſumentibus eſſe: quoniam eò faciliùs, & concoquitur, & per corpus diſtribuitur. Quòd ſi paulò deteriores cibos, vel potus, ſuaviores tamen, melioribus quidem, at minùs gratis, ipſe praetulit *Hippocrates*, quidni Ptiſanam ſummopere probemus, quae ſuprà quàm, quòd ſalubris eſt, ſuavitatis etiam adepta eſt praerogativam. Jam verò, etſi viſcoſa eſſe cernitur, lubrica tamen eſt, nequaquam vel haerens in itinere, vel obſtruens, quod commodum ſoli Ptiſanae, prae caeteris viſcidis, peculiare eſt. Id autem vis ejus abſtergens facit, quae facilem ubique tranſitum praeſtat, & primas venas infartu liberat excrementorum. Quae facultas noſtris eſt apprimè utilis hominibus, ceu aliquo ferè ſemper cruditatis, vel obſtructionis vitio, in primâ regione corporis, affectis. Atque, hâc de cauſâ, ſi quid ablui in ventre debet,

probè Ptiſana abluit, nullamque ſortita eſt aſtrictionem, quae febrientibus (niſi propter effuſae ſymptoma vacuationis periculum incumbat) inimiciſſima eſt. Ad haec, humectationem quidem habet, at moderatam, quâ ſitim arcet, quaeque humiditas ſtomachum, ſi permulta eſſet, ſubverteret, quali certè vitio Ptiſana caret. Itaque ne turbare quidem, vel intumeſcere, dum in ventre concoquitur, poteſt. Longiore enim ſupra ignem decoctione, quantùm maximè potuit, intumuit.

Ptiſanae praeparatio. Ptiſana ſic a multis paratur; Sumunt hordei ſelectiſſimi, extimo exuti cortice, quantùm videtur ſatìs. Id tantiſper cum aquâ coquunt, donec jus pulticulae tenuis repraeſentet ſpeciem. Poſt haec in pilâ tundunt, & tenui incerniculo percolant, additoque zaccharo, hordeaceam componunt, exhibentque Ptiſanam. *Galenus* hordeum in aquâ, dum coquitur, quàm plurimùm dicit intumeſcere debere, poſteáque lento igne per multum otium in lentorem redigi.

Ptiſanae cremor. Ptiſana autem colata, quam etiam Ptiſanae cremorem vocant, fit, cum tantiſper hordeum coquitur, donec hujus flaveſcentem quendam accipiat colorem aqua, hinc ab igne tollitur decoctum, & interpoſitâ aliquantâ morâ, percolatur, inditoque zaccharo, fit ſorbitio Ptiſanae colatae, aegriſque, cum opus eſt, datur.

Hordeacea Ptiſana impenſiùs alit, quam ejus cremor; quare hìc magìs vicem medicamenti, illa magis nutrimenti gerit. Refrige-

frigerantiorem reddere licet, additis melonum, cucumeris, cucurbitae, ac citruli ſeminibus.

Caeterùm haud raro, propter virium imbecillitatem, ad plenioris, quàm haec ipſa ſunt, materiae alimenta tranſeundum eſt, in ſeptentrionalibus utique populis, qui voracitati, craſſaeque materiae cibis inſueverunt. Ergo etiam carnes interdum ſunt concedendae, ſed volatilium, non item quadrupedum, niſi ad hœdum, & ad vitulum pervenire neceſſe ſit. Inter aves acutè febricitantibus aptas, firmiſſimae materiae ſunt capi, hinc gallinae, mox phaſiani, pòſt perdices. Singulaſque aves ſui ſequuntur ordine ſubſtantiaeque conditione pulli. Perdicum autem pullis ſuccedunt, aviculae montanae, atque campeſtres, quae in arboribus, non in aquis degunt, quaeque colli, ac roſtri ſunt, quàm minimè longi. Cocta haec genera alimentorum cum ſucco apparantur, ſumunturque mali punici, aurantii, citrii, limonii, & hujuſmodi. Frequentiùs, ac rectiùs ex his coctis, & ſuo cum jure contuſis ac percolatis nutritoriae fiunt ſorbitiones, hoc modo. Decoquitur pullus gallinaceus, vel capus tantiſper ex aquâ, donec muſculi diſcedant ab oſſibus. Tum capus, pulluſve tunditur, huicque affunditur ſaepius paulatim decocti juſculum, pinguedine remotâ, ac ſic per incerniculum manibus, aut cochleari, muſculos conterendo, fit percolatio, atque tum, adjecto zaccharo, aquaeque roſaceae momento, componitur ſorbitio,

Firmiora quaedam, in virium imbecillitate, alimentorum genera.

tio, vel, ùt vulgò dicunt, contuſum tenuis conſiſtentiae, vel, craſſioris, prout lubitum erit, certam decocti juris partem, dum terendo fit percolatio, affundere. Porrò ſaepe haud incommodè hujuſmodi ſorbiunculam, additis quibuſdam rebus, alterantem, ac medicinalem reddimus. Id fit, vel unà coctis primis ſiccis, itemque ſeminibus frigidis majoribus, ad haec lactucâ, cichorio, endiviâ, bugloſſo, hordeo, & hujuſmodi. Vel cum poſt concoctionem, atque percolationem ipſi contuſo quidam adduntur refrigerantes ſucci, ùt limoniorum, aurantiorum, citriorum, ipſa item aqua roſacea, vel cardui, utì vocant, benedicti. Hujuſmodi certè cibandi genus continuis in febribus ſemper efficaciſſimum ſenſi, cùm ad hominis ſuſtentandas vires, tùm ad ardores mitigandos.

Cum tanta eſt inappetentia, ut nihil horum admittat aeger, concreti ex decocto jure carnium commemoratarum liquores fiunt, additis ſantalis, coralliis, pauculoque vino aquoſo, & aquâ roſaceâ, & zaccharo, & cinnamomi momento. Grati hi ſucci palato, cum ſumuntur, liqueſcunt, & ſic in ventriculum facilè, multâque deſcendunt jucunditate.

Inter firmioris materiae alimenta panis bis terve in aquâ lotus, & cum jure pulli, vel capi miſtus acutè febricitantibus datur. Saepe apud nos cum tenui cerviſiâ tritus, panis leniter decoquitur, fitque ſorbiuncula, addito zaccharo, ac pauculo butyro.

Alia

Alia fit nutritoria ſorbitio, ex fontis, & ſucci uvarum immaturarum partibus aequalibus, quibus ovi luteum commiſcetur, hinc ſimul coquuntur, inditoque zaccharo, aegris & ſorbendum dantur.

Amygdalatum, atque hordeatum, utì vocant, ſaepe locum in his febribus habent, maximéque ſub noctem, ſomni quoque cauſâ conciliandi, qui ſi minùs commodè venit, ſemina etiam adduntur lactucae, melonum, cucumeris, cucurbitae, & albi, cum ita neceſſe eſt, papaveris. Tum quoquè cœnae vicem lactuca cocta, ſumtáque cum aceto, ac butyro, gerit.

Marcipanes omnes ex contuſis volatilium facti carnibus, atque amygdalis, fugiendi ſunt. Nam & nimis craſſae praebent materiae alimentum, & difficilem admittunt concoctionem.

CAP. VIII.

De Potionibus acutè Febricitantium.

ÆQUE magna potionum, per febres continuas, atque ciborum, habenda cura eſt. Nam hos ferè aegri averſantur, ac inviti ſumunt, illas toto expetunt animo. Quae ſanè cauſa eſt, cur liberalior in his, quàm in illis concedendis, Medicus eſſe debeat. Quod eò magis fieri poteſt, quòd ex ſumto cibo ſemper aliquid ad calores, & ad

Ægris magis indulgendum eſt in potionibus, quàm in cibis.

morbi accedat materiam: ideoque cibum morbus omnis, ſui ratione, numquam non recuſat. Ex potione autem refrigerante, miteſcit ardor febrilis, corrigitur ſiccitas, materiaeque ebullientis refraenatur impetus. Ergò etiam ſupra haec commoda, ſicuti ſani moleſtiùs ſitim, quàm famem ferunt, ita multò difficiliùs aegri, maximéque acutè febricitantes, quibus cum morbo perit appetentia, creſcit ſitis: ideoque plùs in potione indulgeri, quàm in cibo poteſt. Quinetiam faciliùs cibis concoquuntur pocula, celeriùs reficiunt, ac minùs naturam infirmam gravant. Verùm modus adhiberi aliquis debet, ne nimio humore, qui febricitantibus eſt alienus, eoque praefrigido, cruditas morbi in ſpatium trahatur, minor materiae accedat alteratio, ſeparatioque, quam hìc impropriè concoctionem appellamus. Caeterùm primo acutae febris die nullus humor rectè datur, niſi protinus ita viribus imbecillus homo ſit, ut cibus quoquè debeat dari. Poſterioribus temporibus, cum incendia, ſites, atque ariditates invaleſcunt, ipſáque virium creſcit imbecillitas, plus dare, quod bibatur, licet. Quâ in re falli multos etiam peritos Medicos conſtat, qui aegro propter ardentiſſimam acutae febris exuſto flammam, liquorem, quantumvis avidiſſimè petenti, ac per omnia ſacra poſtulanti denegant. Itáque fit, ut eliqueſcens nativus humor dejectionibus, uriniſque ubertim efferatur, & arefactis ſolidis, ſimulque, ſuperato naturae calore, homo pereat. Ego verò his ipſis ſic affectis frigi-

diſſi-

diſſimam potionem dare ſoleo, utique ſi materiae multa acceſſit concoctio; eâque re, tùm ſiccum ardorem tempero, naturamque reficio, tùm materiam morbi, ſi parata excretioni eſt, ſudationibus, alvo, aut vomitu excutio. Neque verò hìc obſervandum, quod in febrium intermittentium acceſſione eſt; quâ immorante, quantùm fieri poteſt, praecidendus eſt omnis humor, abſtinendique etiam aegri ſunt, quanquam vehementer ſitiant, ac monendi, ubi febris quieverit, ſitim quoquè quieturam, longioremque ex potione fore acceſſionem; ita celeriùs, ùt ille ait, deſinere ſitire eum, qui non bibit. Extenuatione enim opus eſt multâ, ut quod, à materiâ antecedente febrium intermittentium admodum impactâ putrefactum, diſcedere debet, diſcedat, excludaturque, quam extenuationem multus humor remoratur. In continuis verò febribus, materia in venis continenter manens, gravi incendio, atque aſſiduo corpus urit, quod niſi, opportunis temporibus, refrigerio poculorum reficitur, periculo fit obnoxium. Ut hoc apprimè verum ſit, in intermittentibus febribus, magìs cauſam, hoc eſt, materiam peccantem ſpectari oportere; in continuis, magìs morbum, calorem ſcilicet febrilem; in utriſque, neutrum eſſe negligendum.

Quaenam potiones, & quando febricitantibus dari debeant.

Porrò, quod ad opportunitatem dandae attinet potionis, ſcire licet, ea huic idonea eſſe tempora, quae cibo ſunt, ſi ſine hoc illa interdum dari debet. Sub ſomnum humor apprimè eſt conducibilis. Quietem enim

 ſitis

ſitis interpellat. Potiones acutè febricitantium hae ferme ſunt omnes: Decoctum jus hordei, aqua cum zaccharo cocta, ac refrigerata. Zulapium violaceum, tenuiſſima cerviſia, crudus fons. Eo fonte, non niſi poſt concoctionem, & magnâ ſemel copiâ, uti licet, veluti ſuo loco pòſt docebitur. Aliis, quovis morbi tempore, eſt locus. Quaecunque pocula mellita ſunt, quia calefaciunt, ac promptè bileſcunt, inimica ſunt. Vinum, quoniam calet, ſemper eſt fugiendum, niſi cum praecipua virium eſt imbecillitas, conſentiente conſuetudine, ſimulque admodum appetente homine, indulgeatur, idque paucum, dilutum, ac minimè potens. Idem ſemper tolerabilius, ſed & interdum neceſſarium in declinatione eſt. Hactenus in genere dixi, quae edulia, poculáque his febribus conducant; poſthac, quae cuique morbi tempori victûs ratio ſit utilis, proponam.

CAP. IX.

Quae Victûs ratio Principio Febris acutae conveniens ſit.

In principio febris, tenuiſſimè alendus eſt aeger.

IMbecillae vires alimentum ſolae deſiderant: morbus, copia humorum, cruditas, ſymptomata, reſpuunt. Ea res ſuperioribus locis ſatìs demonſtrata eſt. Itaque principio febrium continuarum alienus eſſe cibus

cibus videtur, partim, quia corporis ferè adeſt quaedam repletio, quae detractionem, non adjectionem poſtulat; partim, quia febris materia eſt cruda, in quam ſatius eſt naturam agere, quàm in oblatum cibum. Quin etiam eadem natura, iſthoc ipſo tempore, minùs affligitur, tùm, quia haud plurimùm ab eo abeſt robore, quod ſecundam valetudinem nuperrimè tutabatur: quare non admodum etiam cibo opus habet. Id profectò ſenſiſſe *Celſum* exiſtimo, cum initia ſcriberet morborum famem ſitimque deſiderare. Ergo etiam, ſi primâ ſeptimanâ reſolutum iri morbum veriſimile eſt, nec vires deſunt, primis diebus duobus, continentiſſimè aeger habendus eſt, oblatis poculis, aut certè tenuiſſimâ ſorbitione Ptiſanae colatae, aut pulli juſculo. Quòd ſi ad undecimum diem febris durabit, primis diebus itidem duobus, parcendum quoquè utcumque cibo, ac dein ad praetenue pulli contuſum, Ptiſanamque hordeaceam, quàm minimae participem craſſitudinis. Vel ſi decimus quartus dies excipiet febris finem, ad pulli mediocre contuſum, totamque Ptiſanam conſiſtentiae mediocris paulatim eſt tranſeundum; ſemperque, ſi ſupra haec tempora febricitare homo perget, eâdem ciborum, atque durationis morbi proportione utendum. Id ſic expreſſit *Hippocrates*. Quibus vigor ſtatim eſt futurus, tenuiter ſtatim habere oportet; quibus autem poſterius, & ipſo tempore vigoris, & paulò ſub ipſum cibus adimendus, antea verò pleniùs alendum,

ut aegrotus perferre queat. Neque autem (quod fortè quis exiſtimet) nobis refragatur, tenuiſſimum victum initio febris imperantibus, *Hippocrates*, qui per principia pleniùs eſſe alendum praecepit. Nam latè is Auctor principium accipiens, ſub ipſo habet, includitque incremento. Scilicet nulla, eo in *Aphoriſmo*, increſcentis aegritudinis facta eſt mentio, ſed principium contra ſtatum diſtinguitur. Id aliàs ſaepe uſui venit *Hippocrati*, ùt ſecundo libro *Aphoriſmorum*: Incipientibus, inquit, morbis, ſi quid movendum videtur, move; vigentibus autem quieſcere multò praeſtat. Et pòſt, Circa initia, & finem morborum remiſſiora ſunt omnia, in vigore, vehementiora. *Galenus* quoque ad *Glauconem*: In febribus, inquit, continuis, quibus vigor ſeptimum non excedet diem, viribus firmis, neque aetate repugnante, exquiſitus omnino, ac tenuis victus inſtituendus eſt. In quibus autem febribus, *ſeptimum* diem ſtatus ſuperabit, aut homo imbecillus eſt, per initia, inquit, liberaliùs, ſub ipſum ſtatum parciùs, in ipſo tenuiſſimè alere neceſſe eſt. Ipſe etiam *Avicennas*, ſi carere reprehenſione volet, omnino ſic accipere principium febris debuit, quum ita loquitur: Dignius liberalioris victûs tempus eſt, quo vires non admodum occupantur in materiâ: eſtque id morbi principium. Et, dignius tenuiſſimi victûs tempus, eſt ſtatus: hìc enim, in evincendâ materiâ quàm maximè natura occupatur. Ergo id modò perpetuum praeceptum eſto:

ùt

ùt in incremento liberaliùs, ita ſemper in principio contractiùs alendum eſſe. Quin etiam vel inedia ſemper convenire principio videatur, plenitudinis intuitu, ac virium non imbecillium, ni faceret nimis repentina victûs in incremento permutatio, cui incremento liberior diaeta conducit, ut ſic firmatae vires vigorem, qui abſtinentiam exigit, ſuſtineant. Jam autem, incipiente morbo, famem paſſus homo, ne increſcente, noxam liberalioris menſae, ſubitò arreptae, incurrat, tum ne ſi hanc noxam effugere ſtudens, increſcentéque morbo tenuiter victitare incipiens, intempeſtivè circa ſtatum propter defectas vires, principio quidem febris nequaquam, incremento autem, juſto tenuiùs altas, cibari cogatur: praeſtiterit utique protinus, incipiente morbo, contractiùs alere incipere, victumque paulatim ad incrementum pleniorem facere; hinc verò rurſus, quò magìs ad ſtatum acceditur, minuere, ipſoque in ſtatu, & paulò ante eum penitus ſubtrahere. Scire autem licet, haud ſemper, à primo ſtatim die, cibandum tenuiter aegrotum eſſe, ſed prout febres ſunt, àtque corpora, adminiſtrari, ac variare ea res debet. Quae febris plus virium aufert, in eâ celeriùs cibus dandus eſt, itemque in eo cœlo, quod magìs corpora reſolvit. Maturiùs etiam puero, quàm juveni: aeſtate, quàm hieme: in ſummâ, citiùs imbecillo corpori, quàm ſolido, firmoque dari debet. Atque hic finis, moduſque eſto de victu dicendi, qui primùm in genere febrium acu-

tarum, ac dein, qui in earum principio locum habet: proximumque adeò nunc eſt, de concoctione dicere materiae, quae febrem facit.

CAP. X.

Quomodo Materia Febrium Continuarum concoquenda ſit.

Concoctionis ſignificationes diverſae: & de quâ hic agitur.

DUplex eſt concoctionis apud Medicos acceptio. Prima eorum eſt, quae facultate partium ſolidarum, atque caloris naturalis alterantur, & in idoneum vertuntur corporis alimentum. Eam concoctionem ſolus admittet ſanguis, qui nos alit, & quicquid aptum eſt, ut in ſanguinem verti poſſit. Alterum concoctionis genus, quod improprium eſt, atque univerſalius, in humoribus verſatur praeter naturam affectis, ac morboſis, quum hi caloris innati viribus ita alterantur, vincunturque, ut (maligni cum ſint, neque ullo modo ſalutares fieri queant) mox à benignis ſeparentur, ac vacuationi reddantur opportuni. Eſtque profectò ea concoctio nihil aliud, quàm materiae febrilis praeparatoria ad commodam purgationem alteratio; ſcilicet, cum natura, utì *Galenus* dicit, cauſis morborum fortior facta fuerit, eviceritque eas ſuo robore. Itaque ab eâ quoquè concoctione, quodammodo ad primum genus referendâ, differt, quae

in

in materiâ ſit haud prorſus inutili, ſed in vitioſâ, ac ſemicorruptâ, quae poſtquam commodè fuerit correcta, intus manet, eſtque corpori, multâ ſui parte, non inutilis. Quamquam in eo haec à primo concoctionis diſſidet genere, quòd non in benigno penitus humore fiat, naturaeque familiari, ac pergrato; dein quòd nulla hìc, aut ſaltem modica fiat ſubſtantiae immutatio. Eſt enim interdum incipiens quaedam corruptio, atque mutatio humorum haud inſignis, quae correctionem accipit, ac priſtinae naturae benignitatem. Quod etiam *Galenus* vini exemplo declarat. Id enim ſi ſubacidum redditum eſt, redire ad naturam poteſt, ſin prorſus acetum ſit, non poteſt. In hâc verò concoctione, *Galenus* temperamentum fieri debere humorum, quod ἐπίκρασις vocatur, praecipit, oblato uberiore alimento, ſic ut nova materia miſceatur corruptae. Cibum contrà averſatur is humor, qui penitus eſt corruptus (nam impura corpora quantò magis ales, tantò magìs laedes) ac praeparari ad commodam purgationem debet: eſtque ea, quàm ſecundo loco propoſuimus, concoctio.

Praeparatoriam autem alterationem iſtam in humore craſſo, vel tenaci apud omnes in confeſſo eſt incidendo, atque abſtergendo perfici. At in bile flavâ major dubitatio, majorque curantium diſſenſio eſt. Alii hanc extenuantibus, iiſdemque acribus incidendum cenſent, ſerapiumque exhibent acetoſum compoſitum, *Galenum*, utì videtur, *De modo concoquendae bilis diverſae opiniones.*

ſecuti: qui primo libro *Aphoriſmorum*, origano, tragorigano, atque hyſſopo aquae mulſae incoctis, priuſquam materiam acutorum purget morborum, utitur. Sunt qui contrariam ſequantur viam, incraſſandam eſſe bilem profeſſi, quóque minùs diffluat, inductâ ſpiſſitudine, cogendam. Quidam neutrum accipiunt iſtorum, ac bilem, utpote per ſe tenuem, ita utì eſt, ſine ullâ praeparatione, purgationibus opportunam eſſe contendunt. Adeò variè, hucuſque de re tanti momenti inter eruditos, in certo aegrotantium diſcrimine, certatur.

Authoris in hâc re ſententia. Quid verò ego hìc ſentiam, proponam; ac pòſt opiniones aliorum refellam. Quoniam cujuſque humoris morboſi concoctio, utì propoſui, nihil aliud eſt, quàm quaedam praeparatio ad commodam, atque tutam purgationem, latè atque univerſaliùs accepto concoctionis ſignificato, videndum utique eſt, quidnam id ſit, quod, in quâque materiâ, hanc vacuationem vel remoretur, vel faciat periculoſam. Id verò tollere ſtudere, concoctionem juvare, atque promovere eſt. In melancholico itaque humore, craſſities, in pituitoſo lentor, in bilioſo neutrum admodum horum, ſed quidam ardoris fervor, dum febris ex eo eſt aſſidua, faciunt, quò hìc minùs tutò, illic minùs commodè purgatio inſtituatur. Ergo craſſum humorem extenuare, lentum tergere, utrumque incîdere, ne tentati medicamentis impingant, miniméque ſequantur, oportet; ipſius autem bilioſi humoris incendium

dium atque furorem refrigerio temperare, ne ſi ſine hoc purgetur, internis viſceribus exitialem noxam inferat. Ad hunc modum praeparatis humoribus natura faciliùs dominatur, alterando eos, & vincendo, & ſeparando, & ad utilem inſtituendo inanitionem. Cum itaque per febres tertianas continuas, adeoque per ardentes flava bilis in grandioribus venis, ac cordi propinquis computreſcit, magniſque peruritur ardoribus, nemo profectò hanc ita flammeam unquam tutò movit, quin periculum proclive attulerit naſciturae in viſcere praecipuo imflammationis, aut torminum (quae *Graeci* δυσεντερίας vocant) aut inſaniae. Scilicet concitatur humor immaturus, miniméque totus ſequitur, quoniam nec dum ſeparatus, aptatuſque ad vacuationem eſt. Siquidem incendio atque fervoris impetu etiamnum indomitus, ac naturae rebellis eſt. Hujuſmodi permotus incommodis *Hippocrates*, ſimulque purgantium calore medicamentorum in morbis dixit acutis (quorum ferè materiam flava exhibet bilis) & in principiis raro purgare licere. Ergo etiam nos rectiſſimè priùs bilioſum humorem quàm ducimus, ita quibuſdam frigidis materiis temperamus, ùt, qui primùm calore fervens corpus turbabat, refrigerio miteſcens, ac velut edomitus, naturae manus det, ùt ſic tutò, ſine febris incremento, ſine metu inflammationis, expurgetur. Sed ne commodum ſubinde amittamus extenuationis, quae certè, cùm ad faciliorem purgationem, tùm

tùm ad meatuum, quibus humor ducetur, apertionem eſt utilis, rectè eas adhibemus materias, quae ſimul refrigerent, ſimul extenuationem, levemque praeſtent abſterſionem aſtrictione carentem. Id quod ab ipſo quoquè praeceptum video *Avicennâ*. Cum in his, inquit, febribus refrigeras, ne id per eas res agas, in quibus aſtrictio ineſt, atque ſiccitas, unde prohiberi materiae reſolutionem contingit. Utiliter itaque nobis ſumuntur radices boraginis, bugloſſi, cichorii, endiviae, itemque hordeum, ac ſemina refrigerantia, quae dicunt majora & minora: quae omnia, pro partium varietate, non unis praedita viribus, cum refrigeratione abſtergunt, modicéque attenuant. Incoquuntur haec aquae, pòſtque decocti juſculo adduntur ſerapia, ex endivia, ex cichorio, è ſucco citreorum, vel limoniorum, ipſumque ante omnia ſerapium acetoſum: ex quibus conficiuntur quae vocant *Graeci* ἀποζέματα, id eſt, decocta, aegriſque *bis* per diem bibenda dantur. Miſcentur etiam utiliter cum ſerapiis, loco decoctorum, ſtillatitii ex iiſdem ſimplicibus liquores, fiuntque, utì vocant, Zulapia. Verùm meminiſſe convenit, decoctis plùs ineſſe facultatis, praeſertim abſtergentis, diſtillatis autem aquis unicam obtigiſſe refrigerandi vim, abſtergendi nullam, aut certè perexiguam. Ex his, quae comprehenſa ſunt, omnibus pocula fiunt limpida, quae promptè in venas proficiſcuntur, exaeſtuantemque ibi bilem refrigerio temperant, &, ne quid ea nimii craſ-

craſſamenti (quod & ad ſeparationem ſui, & ad purgationem inutile eſt) vel horum uſu frigidorum, vel ſuâ ipſius toſtione contrahat, extenuatione, terſionéque praecavent.

Quò magìs ab *Arabe* deficio *Avicennâ*, qui crudum fontem ſufficere ad bilem concoquendam cenſet, quique parum intelligit, refrigerare quidem aquam poſſe, extenuare autem humorem, aut meatus, quibus is effertur, tergere, ac patefacere non poſſe. Quin etiam haeret ea ipſa diu in ventriculo, ùt affirmat *Hippocrates*, neque urinas, neque difflationem, quae per cutim fit, promovet; ad haec in calidis corporibus bileſcit, ac ſitim movet. Sed & ipſe ſeſe contradictione confundit *Avicennas*, qui aliàs rectiùs dixit, metum eſſe in aquâ frigidâ, ne inferat obſtructionem meatuum. Neque verò nobis refragatur *Galenus*, cum duo eſſe ait continuae febris praecipua remedia: Sanguinis miſſionem, & frigidae poculum. Eo enim loco frigidam is auctor imperat, ſub ipſam morbi judicationem, concoctâ jam tum febris materiâ: eamque vult non niſi ſemel magnis hauſtibus eſſe bibendam: unde mox pulſo foras calore febrili, effuſiſſimus inſequitur ſudor, vomitiove, vel alvi fluxio bilioſa, ipſéque his intervenientibus protinus reſolvitur morbus. At verò *Avicennas* toto morbi decurſu crudum praeſcribit fontem, non cauſâ promovendae judicationis, ſed materiam febris concoquendi; id quod magno fieri errore demonſtratum eſt.

Refellitur Avicennas, qui Aquâ frigidâ bilem concoqui vult.

Nunc

Refelluntur alii, qui idem calidis materiis moliuntur.

Nunc iis reſpondendum, qui contrariam viam ſecuti, hyſſopo, origano, ſimilibuſque rebus concoquere bilem ſtudent. Hi autem ideo falluntur, quòd humorem & naturâ, & putrefactione calidum, materiis calidis extorreant, quémque fructum, extenuatâ affectant bile, eum, nimis eâ exardeſcente, corrumpant. Itaque hinc febres ingraveſcunt, vigiliaeque, & dolores, & ſiccitates, & inquietudines, caeteráque ſymptomata comitantur graviora, ex quibus & ipſa quoquè aegroti vis conſumitur, principiáque maximorum dantur periculorum. Nec dubium eſſe videtur, multos ita curatos, vel contracto marcore, vel, gravi ortâ inſaniâ, fuiſſe periclitatos. Cùm verò mulſâ, cui incoctum ſit hyſſopum, *Galenus* priùs utitur, quàm bilem purget, non tam humoris id cauſâ facit, quàm meatuum, quibus is ipſe educetur, obſtructorum.

Itemque alii, qui bilem ut purgetur incraſſant.

Paulò ſimilior veri, non tamen recta eorum eſt ſententia, qui bili, quò commodiùs purgetur, craſſamentum adjiciunt. Hos certè ſputi per tuſſim expectoratio in errorem conjecit. Scilicet hìc, ſi nimiùm eſt tenuis humor, ſpiritu elidi, quia diffluit, non poteſt; quare ùt gravem tuſſim, ita & penitus ſiccam facit. Rectáque curatio eſt, humorem frigidis lentiſque delinctibus ita inſpiſſâſſe, ut ab aëre, extra pectus erumpente, intercipi, commodéque efferri poſſit. Id adeò exemplum, ùt in ſputo reſpondet excreando, ita venarum purgandis humoribus accommodari nullo modo poteſt. Neque enim

enim aëre hi incitati à naturâ vacuantur, ſed occultâ medicamenti tractrice potentiâ; eâque in re tantò quidque facilius ſequi par eſt, quantò tenuis, & ad ſequelam magìs opportunum eſt. Quòd autem tenuia commodiùs, atque faciliùs attrahantur craſſis, non ſolùm quotidiana rerum docet experientia, ſed ex ipſis etiam colligitur medicamentis: quae mitiora eſſe debent, cum bilis purganda eſt; effraenatiora, cum pituita, vel bilis atra. Ex quibus licet colligere omnibus, fruſtra bilis concoctionem uſu inſpiſſantium quaeri.

Iique demùm, qui ad bilem purgandam nullâ opus eſſe concoctione dicunt.

Superſunt modò hi, qui nullâ opus eſſe concoctione hâc univerſali ſumptâ, ad purgandum bilem contendunt, utpote naturâ ſuâ, novaeque putredinis ardore fluxibilem. Illi ſanè *bis* aberrare videntur; primùm, quod humorem incendio fervidiſſimum furere ſinunt, nullo frigidorum uſu temperantes; dein, quod extenuationem humoris contemnant, quam ſemper utilem eſſe profeſſus ſum ad commodiorem purgationem. Atque hic finis eſto eorum auxiliorum, quae principio febris accommodantur. Adeoque tempeſtivum eſt, ad ipſum progredi incrementum, quaeque fieri in eo debent ſingula, proponere.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO SECUNDA,

Quæ earum continet Incrementum.

CAP. I.

De Materiae Purgatione.

COncocta febris acutae materia, niſi ſi ſponte naturae abunde pellitur, purgari debet. Verùm, quâ id fieri moderatione, aut quibus temporibus debeat, non ſat bene inter Profeſſores Artis convenit. Scribit *Hippocrates* purgantium medicamentorum potiones, in morbis acutis, raras eſſe oportere. Quò magìs falluntur, qui in his febribus, penitus (ùt ſi quid aliud) acutis, vix unum intermittunt diem, quo non aegrum medicamentis, vel

Notantur iſti, qui multâ purgatione in febribus utuntur.

per-

per os ſumptis, vel alvo injectis, ſollicitent; quae res, ùt hodie inter triviales illos, naturae motuum ignaros, eſt uſitatiſſima, ita maxima ſecum pericula trahit. Siquidem vires exhaurit, corpus aſſiduis afflictum ardoribus labefactat, materiam morbi neque concoctam, neque ſeparatam laceſſit, ejuſque maturationem (quae certè quiete gaudet) impedit, omne denique naturae inſtitutum, in propulſando morbo, ſubvertit. Atque hinc ſequuntur, cruditates, dolores, ſites, inquietudines, vigiliae, deliria, diſtentiones nervorum, ſingultus, ſimiliáque periculorum plena ſymptomata. Per febres, inquit *Celſus*, medicamentorum dari potiones, & alvus duci, non niſi rarò, debent. Et id non ideo tamen agendum, ut aegri vires convellantur, exiſtimat: quoniam ex imbecillitate ſummum periculum eſt. Quare meritò ſunt incuſandi, qui hìc ita licenter intemperatis vacuationibus in ſalutem aegrotantium graſſantur. Scilicet in eâ febre, quae *nono* die deſitura eſſet, *ſecundo die, ventrem caſſiâ, fortè etiam concitatiùs, moviſſe, eoque vix dum quieſcente, ſanguinis libram, aut eo amplius miſiſſe, tertio, injeciſſe clyſterem, quarto, perpurgâſſe, quinto, vel ſexto, creſcente febricitatione, iterum ſecuiſſe venam, octavo, rurſus purgâſſe*, quid hercle aliud eſt, quàm hominem per aſſiduos acutae febris ignes fatiſcentem perdere. Nimirum haud rarò uſu venit, ut poſt hanc excarnificandi libidinem, victis naturae viribus morbus dominetur, ortòque continuato delirio, &

poſt hoc ſopore, ſimulque difficillimo ſpiritu, hominem, ante diem *decimum quartum*, tollat.

Notantur alii, qui in purgationis tempore delinquunt.

Æquè etiam turpiter à multis, in purgandi tempore, delinquitur. Alii enim praeparationem bilis omnem rejiciunt, primis temporibus purgantes. Alii autem, qui nimirum concoctiones curant, & cruditatem maximè horrent, ipſum arripiunt morbi ſtatum, pauciſſimi declinationem exſpectant. Omnes profectò in errore verſantur. Primi enim praeter naturae faciunt inſtitutum, quae nunquam rectè humores (cum quidem non turgent) niſi concoxerit, pellit. Id quod ſtudioſè ab *Hippocrate* video fuiſſe obſervatum, qui concocta duci medicamentis, non cruda oportere ſcripſit. Quoniam autem cruditas principia definit morborum, conſtat profectò nunquam ſub his tutò dari medicamentum poſſe. Nec refragatur *Aphoriſmus*, qui ſic habet: Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move. Nempe, latè hìc accepto principio, ipſum etiam includitur incrementum. Id adeò apparet ex eo, quòd à principio protinus ſtatum proponat: In ſtatu, inquiens, quietem habere praeſtat. Propiores verò ſunt, qui per vigorem continuae febris purgant, abſolutis nimirum jam tum concoctionibus. Caeterùm in eo falluntur, quòd parum curent ſymptomata, quae eo ſunt tempore graviſſima, quaeque quietem, Auctore *Hippocrate*, poſtulant, nullumque medicamenti inſigniorem motum ferunt. Prorſus ineptiunt,

tiunt, qui priùs declinationem febris univerſalem, quàm purgent, exſpectant. Nam gravem morbum in vitam hominis, neceſſario ſuſpenſo praeſidio, ſaevire permittunt, eoque tempore medicinam adhibent, quod, ſi verum habet morbi decrementum, ſemper, ut teſtatur *Galenus*, periculo caret, quodque corpus materiâ morbi tantum non omni exoneratum exhibet.

De idoneo purgandi tempore in diverſis febribus.

Verùm, ut hanc rem expediam omnem, dicam id, quod in totum ſentio de purgandi temporibus, quodque à nemine (utì equidem puto) ſat plenè annotatum fuit, multorumque ingenia acerrimis altercationibus inutiliter fatigavit. Per febres omnes natura corruptum humorem ſpatio ſuperare, atque concoquere indeſinenter nititur, in idque opus calorem expedit naturalem, qui in materiam incumbens, alterat eam, ſubigit, ſequeſtrat, & excretioni opportunam facit. Ea excretio non antè incidit, quàm illud operis prioris ſit penitus abſolutum, quod concoctionis nomine comprehendimus. Id verò tempus, quo ea fit excretio, ſtatus aegritudinis appellatur. Jam autem, ſi Medicus naturae, ùt ille ait, miniſter eſt, ejuſque per omnia inſiſtere veſtigiis (modò commodis ea ductibus moveat) debet, videtur profectò, non niſi vigentibus morbis, tutò purgare licere. Eſtque illud reverà praeceptum ſtabile, atque inconcuſſum, niſi aliud quid incidat, quod, cauſâ ſecuritatis, mutare hanc purgandi legem univerſalem cogat, ut in febribus contingit (quas modò

verſamus) continuis, per quarum ſtatum, impetus ſymptomatum purgandi locum tollit. De hiſce nempe febribus acutis ſuum iſtum *Hippocrates Aphoriſmum* expreſſit. Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move: vigentibus autem quieſcere multò praeſtat. Febribus intermittentibus ad vigorem jam provectis ſuum, tutò licet, quo die intermiſſio eſt, concoctum humorem medicamento tollere, naturâ jam tum nullis impeditâ ſymptomatis. In his etenim febribus, quia certus circuitus, & finis integer, & liberaliter quieta intervalla ſunt, perpetuum eſſe praeceptum temporis poteſt. At in continuarum ſtatu, vigiliae, deliria, ardores, ſites, inquietudines faciunt, quò minùs liceat his aerumnis afflictam, ac paene ſuccumbentem naturam medicationum irritamentis laceſſere. Ergo fugere iſta tempora, atque purgatione antevertere convenit, & in ipſius incrementi provectiore parte medicamentum dare. Id enim tum neque materia morbi dehortatur, quae plurimâ parte maturuit, neque ſymptomata impediunt, quae nondum ſunt maxima. Scilicet quae juxta jecur, eique aſſiſtentes venas bilioſa, utcumque extenuata, coctaque ſunt, ductâ alvo ſubtrahuntur, reliquis intra remotiora contentis vaſa, ac fortè nondum prorſus coctis, ipſi relictis naturae, per proximam ſemel vacuandis judicationem. Commodéque *Celſus* dixit, minui tantùm materiam ſuperantem oportere, quae naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Id quoquè

què ſapuiſſe *Avicennas* videtur, cum ſic ſcribit: Scito minùs noxae fore, cum reſiduum materiae, quam neceſſe eſt evacuare, dimittitur, quàm cum exquitiſſimè vacuatur, eoque pervenitur, ut vires periclitentur. Nam ſaepiſſime natura hoc reſolvit reſiduum.

Mitia purgantium medicamentorum genera febribus conveniunt.

Ergo etiam (me judice) ante omnia mite eſſe decet, quod per acutas febres datur, medicamentum, ùt ſunt myrobalana, & rhabarbarum, &, inter compoſita, electarium ex prunis ſolutivum, itemque è ſucco roſarum, & è pſyllio, ejuſque generis aliis, quae cum ſero lactis, vel oxyphœnici decocto miſcentur, additâque caſſiâ, vel mannâ, vel electario lenitivo, tum etiam ſerapio ex multis confecto roſae macerationibus, ad formam miſta potionis dantur. Rhabarbarum autem, itemque myrobalana rectiùs macerantur, quàm trita ſumuntur. Sunt autem cauſae, utì videtur, duae, cur non liceat, acutâ in febri, effraenatioribus medicamentis uti: primùm, quòd haec iſta caleant, vel certè calorem corpore vehementer permoto excitent, ac, conſumptis vitae ſpiritibus, vires ſupra modum extenuent: ſecundò, quòd morbi incremento (in quo certè per has febres purgandum eſſe praecepi) ea ſint inidonea medicamenta, quae materiam morbi ex toto corpore radicitus extrahunt. Semicruda etenim ea ductum medicamenti non ſine ſummâ ſequitur naturae moleſtiâ, ac febrilium ardorum incremento. Quinetiam violentiore medicinâ interrumpitur materiae inſtituta concoctio, confuſis,

 qui

qui jam vinci, atque ſeparari à benigno ſanguine cœperant, humoribus. Id, puto, cogitavit *Avicennas*, cum ſcriberet evacuationem maturitati officere, miſceréque cum benigno malignum, quoniam hoc ipſum concoctionis caſſum moveretur. Adeò verò apparet, non niſi lenibus medicamentis in hoc morbo locum eſſe poſſe, quorum vi non omne perpurgetur corpus, ſed prima ejus regio, itemque ſecundae ea pars, que jecoris convexa, venamque Cavam, atque illi comitem arteriam majorem continet, bilioſâ colluvie exoneretur; idque non niſi in ipſo fieri debere poſtremo incremento, cum tolerabilia utcunque ſunt ſymptomata, &, quae laedere videtur, materia, tantùm non omni parte, concocta.

Ubi effervescit materia, quàm primùm purganda eſt.

Atque haec quidem purgandi tempora certa ſunt, niſi materia protinus turgere cœperit, id eſt, effervescere, ac de loco in locum mobilis rapi. Tum enim quàm primùm humor, quamvis nondum coctus, Auctore *Hippocrate*, auferri purgatione debet: idque, ne vel in partem delatus principem, lethalem ibi excitet inflammationem, vel repente, ſi venenatus eſt, naturae calorem opprimens, occîdat. Illud quoquè ſcire licet, interdum, & declinante febre, iterari purgationem poſſe, cum per imperfectam judicationem natura majorem quidem materiae partem excluſit, reliquam verò excludere potis non fuit, quae ipſa jam tum (ne pòſt iterum morbum faciat) rectè medicamento ducitur. Nam quae poſt judica-

tiones

tiones (ùt diligenter obſervat *Hippocrates*) relinquuntur in morbis, recidivas facere conſueverunt. Adeò verò demiror inconſulta complurium judicia Medicorum, ex quibus cum multi, incipiente morbo, purgent, haud pauci etiam conſiſtente, nonnulli quoquè declinante, pauciſſimi tamen ſint, qui incrementi provectiorem partem arripiant. Quaſi, certè, datâ operâ, id tempus praeterierint, quod ad hanc curationem in acutis febribus eſt aptiſſimum.

Lenitivum, quovis tempore, poteſt eſſe utile, ſi moderatè adhibetur; maximéque alvo injectum.

Porrò non loquor hactenus id medicamenti genus, quod paſſim lenitivum appellant, ſine vi, ullâve corporis turbâ, ſordes inteſtinorum expurgans. Id enim quibuſvis utile eſt, cum alvus parum reſpondet, morbi temporibus. Datur autem modò per os, modò alvo injicitur. Simpliciſſimum ejus generis propinavit *Avicennas*, ex aquâ hordeaceâ, & ſerapio acetoſo. Alii ex caſſiâ parant, vel mannâ, vel diacatholico, vel electario, utì vocant, lenitivo, vel diapruno ſimplici, cum decocto hordei, aut prunorum, aut oxyphœnici. Clyſter paratur ex malvae, lactucae, violarum, mercurialis, & hordei decocto, adjectâ caſſiâ, oleoque violaceo. Haud leve commodum acutè febricitantibus ex hujuſmodi accedit alvi ductionibus. Nam ſiccum oletum vacuatur, putredine offendens ſuâ, ardor febrilis miteſcit, corruptaeque bilis colluvies, quae juxtà eſt, eluitur. Verùm mitia planè haec eſſe debent, ſic ut alvum ſemel, aut, ad ſummum bis, non ampliùs, ſi fieri poteſt, moveant.

veant. Inutilia penitus ſunt, ubi in tantam evadunt dejectionis frequentiam, ut corpus turbent, naturaeque munus, in concoquendâ materiâ, remorentur. Quem errorem indies à multis committi video, qui nullum operae pretium feciſſe ſe putant, niſi crebris illis dejectionibus, vel quotidie repetitis, ventrem acutè febricitantium ſollicitaverint; quâ in re ideo periculum vertitur, quòd virium inde contrahatur ingens imbecillitas, quae ùt ſemper aliàs, ita, in hiſce continuatis febribus, maximè reformidanda eſt.

Quaenam dies, atque hora dando Medicamento ſit opportunum.

Proximum nunc eſt, diem, horamque definire, quâ utiler dari medicamentum poſſit. In quâ re, haud levis obſervatio eſt. Nam cum, in his malis, aſſidua ſit febricitatio, neque antè ad integritatem (*ἀπυρεξίαν Graeci* dicunt) perveniatur, quàm per judicationem ſemel reſolvatur morbus: quaeri non ſine cauſâ poteſt, quae diei tempora opportuniſſima medicinae ſint. Ergo genera febrium intueri oportet continuarum, ſintne hae, vel quotidianae, vel tertianae, vel quartanae, an demum continentes, ſeu ſanguineae; idque ideo videndum eſt, ut eâ ſemper die, eâque horâ, medicamentum detur, quâ maximè ſeſe febres remittunt, quâque corpus tam integrum eſt, quàm maximè eſſe, in eo genere valetudinis, ſolet. In impetu enim febricitationis, quod datum eſt medicamen, corpus turbat, vires frangit, alvoque ſubinde, utì *Celſus* ſcribit, continetur, ac regeſtum in caput multò gravius periculum efficit. Jam itaque, ſi quotidiana urget conti-

continua, quae certè breviſſimo remittit tempore, praeſtare judicamus, principia medicinae à miteſcente febre excipi, quàm ab invaleſcente. Quòd ſi tertiana eſt continua, quae altero die lenior eſt, altero gravior, dandum medicamentum poſt graviorem eſt. Semper autem graviorem febricitationem exhibent hi dies, qui judicandi vim habent (κρίσιμους *Graeci* vocant.) Itaque tum maximè temperandum quoquè à medicamento eſt. In continuâ etiam quartanâ, duo medii dies purgationibus ſunt aptiores. Porrò, ſi ſic movetur perpetuò continens febris, ut maneat prorſus aequalis, aut ſi majore uſque impetu, ſine ullâ inclinatione creſcit, aut paulatim decreſcendo vim amittit ſuam (primam *Graeci* ὁμότονον, alteram ἐπακμαστικὸν, tertiam παρακμαστικὸν appellaverunt) arripiendum id fuerit diei tempus, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt. Tale matutinum eſſe conſtat, ipſo jam micante diluculo. Quòd ſi idipſum, alicujus interventu rei novae, aut morbi vitio, gravius eſt, poſt mediam noctem utiliter medicamentum datur. Meridies, ipſéque veſper (quantùm in ſe eſt) nequaquam purgationibus ſunt opportuna. Adeò ex his apparet comprehenſis omnibus, temporis praeceptum, quod intermittendum non eſt, minimè perpetuum, in rebus multùm differentibus, eſſe poſſe.

CAP. II.

Quid a Purgatione agendum, & quomodo fervor acutae Febris temperandus ſit.

Poſt purgationem corpus refrigerandum eſt.

DUctâ jam ſat abunde alvo, dejectionéque conquieſcente, multi juſculum pulli, aut tepidum hordei decoctum, addito zaccharo, aegrotis propinant, ut ſcilicet inteſtina, transfluxu bilis ſiccata, humectentur, ſimulque tenuiores medicamenti partes, ſi quae fortè ductibus inhaeſere communibus, eluantur. Ea res quamquam magìs neceſſaria violentioribus eſt medicinis, tamen hìc quoquè minimè contemni debet, humectationis potiùs gratiâ, quàm ſumpti medicamenti, quod, in acutâ febri, leve eſſe debere oſtendi. Inſequentibus hinc diebus, donec morbus conſiſtat, ardores imprimis febriles (quò minùs affligatur natura) mitigare refrigerio convenit, cujus uſus refrigerii ab iis petetur materiis, quae vel foris incidunt, ùt aër, & quae extrinſecus corpori applicantur, vel intrò per os ſumuntur, ùt cibi, atque potus, tùm alentes, tùm medicinales.

Aëre.

Aër itaque, ſi vel temperatus eſt, vel calens, refrigerandus eſt, humi delecto quàm maximo conclavi, quod non modò ſitu, ac mediocri perflatione aurae ſit frigidum, ſed & arte reddatur noſtrâ frigidius, pavimento aquâ,

aquâ, cui miſtum ſit acetum, aſperſo, ac vitium capreolis, ſalicisque frondibus inſtrato. Manibus etiam tractari febricitantium, & vitem, & ſalicem, conducit. Turba item hominum ingredi prohibenda eſt. Ea enim domum quoquè calefacit. Nonnulli, *Galenum* ſecuti, aquam frigidam de vaſis in vaſa transfundunt, quae res ad ſomnum etiam conciliandum facit. Porrò ita refrigeratus aër, ut intrò ſpiretur, non ut in corpus incidat, quaeritur. Inſpiratus enim cordis temperat incendium: at foris in corporis incumbens habitum, meatus claudit, parumque difflari materiae febrilis per tranſpirationem ſinit. Cutem enim denſando ipſe ſibi viam, quò minùs ad viſcera penetret, praecludit. Itaque hìc ſemper vitandus aër eſt frigidiſſimus, ùt qui plus conſtipatione offendat cutis (niſi diligenter homo operimentis integatur) quàm cordis proſit refrigeratione.

Poſt aërem arte caſtigatum, quaedam etiam foris imponuntur (*ἐπιθέματα Graeci* dicunt) cordi potiſſimùm, praecordiis, atque jecinori, ubi plurimùm ſcilicet fervoris ſubeſſe deprehendetur. Accipiuntur liquores ſtillatitii, roſae, & bugloſſi, & cardui benedicti, his acetum additur roſaceum, itemque pulveratum ſantalum, corallium, margaritae, & quod ex his componitur margaritis electarium frigidum, ad haec momentum ſpodii, ac boli Armenii: ſique miſtis omnibus Epithema, quo pannus madefactus, atque imbutus, modicéque expreſſus admovetur. *Epithematis.*

vetur. Subtepidum id medicamentum eſſe decet, ne ſubito frigore meatus claudat, coactoque, atque in corpus retruſo febris calore, partium incendia internarum adaugeat. Utile etiam eſt, poſt Epithemata, *Galeni* ceratum humidum, quod decimo libro *Methodi medendi* proponitur: fitque ex cerae albae lotae parte unâ, roſacei ex oleo immaturo citra ſalem confecti partibus tribus, aut quatuor: utrumque hoc miſtum duplici in vaſe liquatur, factoque humido cerato, ac pòſt refrigerato, miſcetur paulatim in mortario tantùm aquae, quantùm in ſe, dum cum eâ emollitur, accipere poſſit. Addi etiam momentum tenuis, atque clari aceti poteſt. Aquam autem frigidiſſimam eſſe oportet, & ceratum quàm maximè antè refrigeratum, quod fiet, cum vas, in quo illud ineſt, in fontem gelidiſſimum demittitur.

Quando, & in quibus refrigeratio non ſatìs tuta eſt.

Scire autem licet, tutiùs ſemper refrigerationis quaeri beneficium intrò ſumptis materiis, quàm foris admotis, maximè, cum plenum corpus nondum vel miſſo ſanguine, vel purgatione fuit exinanitum. Facilè enim hìc materia, uſu foris refrigerantium, in viſcera, magno periculo, impellitur, cohibitâque tranſpiratione, occaſio maximae putredini, maximiſque febricitationibus datur. Itaque tutiùs ſemper haec ipſa localia, poſt corporis vacuationem, poſteriore incrementi parte, admoventur, cum gravius ſubeſt incendium, & bona materiae pars exhauſta eſt. Praecipuus his ipſis eſt locus, cum maximis,

mis, ac periculum minantibus ardoribus homo peruritur, qui ardores ſat commodè, per ea, quae intrò ſumuntur, extingui nequeant, vel quia ſtomachus haec ipſa reſpuit, vel quia aegri ſumere detrectant. Eadem in corpore admodum extenuato, quoniam viſcera promptè frigido offenduntur, inutilia ſunt. Æquè etiam nocent, ubi commodus aliquis emergere ſudor incipit, maximéque per ſtatum judicatorius, qui febrem eſſet finiturus. Hic enim uſu foris refrigerantium impeditur.

Cibi, ac pocula optimè refrigerant.

Utilis apprimè refrigeratio eſt, quae cibis, ac poculis quaeritur refrigerantibus, quorum materiam ſuperioribus locis propoſuimus. Maximè etiam potiones valent medicinales, quae Zulapia vocantur, ad mitigandam febris acutae flammam. Accipiuntur ſtillatitii liquores, omnium intybi generum, bugloſſi, violarum, carduique, uti nominant, benedicti: his additur oxyzaccharum, vel ſerapium acetoſum, vel violaceum, vel ex intybo factum, fiuntque potiones refrigeratoriae clariſſimae, guſtui, atque aſpectui aegrotantium gratae.

Nimia cavenda eſt refrigeratio.

At meminiſſe convenit, moderationem his aliquam eſſe oportere, ne nimiâ refrigeratione vel ſtomachum offendamus, vel materiae remoremur concoctionem, ſecretionem, atque reſolutionem. Proclivius nimiae frigiditatis periculum eſt in corporibus naturâ frigidis, in ſtomacho infirmo, in ſene, in hieme, & in cœlo frigido. Vidi equidem noſtratium complures ita Zulapiis

iſtis

iſtis aſſiduè fartos, atque ſaginatos, temeritate Medicorum, alios difficillimo fuiſſe affectos ſingultu, alios, poſt curatam febrim, hydrope conſumptos, omnes certè longâ febricitatione, atque difficili fuiſſe impeditos.

CAP. III.

Quomodo gravioribus Symptomatis acutae Febris occurrendum ſit.

QUoniam naturae vis maximè ſymptomatis ſollicitatur, & in hujus imbecillitate ſummum periculum eſt, non ſine cauſâ infringere, atque coërcere iſtorum impetum ſymptomatum, quantùm fieri licet, convenit. Ea autem ferè haec ſunt. Sitis, linguae aſperitas, tuſſis, ſingultus, appetitus caninus, capitis dolor, vigilia, delirium, ſopor, animi deliquium, vacuatio aliqua praeter modum, praetérque tempus effuſa.

Sitis remedium. Sitis pellitur uſu refrigerantium, atque humectantium, quae ſuperiùs propoſui. Singulare eſt Zulapium, ac zaccharum violaceum. Conferunt etiam ſucci pomi limonii, & aurantii, addito zaccharo, itemque ſuccus medicatus è ribes, ex oxyacanthâ, & hujuſmodi. Siccata etiam pruna, fonte perfuſa, ac macerata, juvant. Illud verò ſemper ſervandum, ut ne potitet aeger, neve nimium ſiti crucietur. Quâ in re, à multis delinqui video, quorum alii indulgenter aegros

gros habent, bibereque ad voluptatem, quantùm lubet, ſinunt; alii duriſſimi tortoris vicem exhibent, ne guttulam quidem humoris, tum, cum is neceſſarius eſt, concedentes. Prior error aegrotationem longiorem facit, alter ardoris affert incrementa, & corporis liquefactiones, ac vitae ſumma pericula.

Faucium, linguaeque affectuum.

Porrò ſi, cum bibere inutile eſt, fauces admodum inaruerunt, elui humore poſſunt. Commodeque *Eraſiſtratum* dixiſſe *Celſus* refert, ſaepe inferiore parte humorem non requirente, os & fauces require. Sicca lingua prunis corrigitur, aquâ maceratis, atque in ore retentis. Confert os eluere aquâ per ſe, vel cum hordeo coctâ. Si viſcido humore lingua, tanquam limo onuſta, aſperatur, aquae hordeaceae unciae quatuor miſcentur unicae aceti mulſi, & ſic os colluitur, pòſt linteolo, vel ſpongiâ, quae hunc liquorem acceperunt, lingua repurgatur. Quòd ſi ſcabrities multa eam occupat, detergere primùm penicillo oportet, ex aquâ calidâ, ac dein pſylli mucagine ungere.

Tuſſis.

Porrò tuſſis interdum ſicca per acutas febres incidit, arefactis nimiùm pulmonibus. Eam humectantibus, ac refrigerantibus licet corrigere, ùt Zulapio violaceo, electario diatragacanthi frigidi, aquâ hordeaceâ, cui miſtum ſit zaccharum, catapotiis bechicis ore retentis, & hujuſmodi. Utile etiam eſt, pectus foris perungere oleo violaceo, adipéque gallinae, cum albâ cerâ miſtis.

Singultûs.

Singultus autem modò ſummam ſequitur cor-

corporis, maximéque ventriculi (cujus is eſt affectus) ſiccationem, ab urentiſſimâ contractam febri, qui certè lethalis eſt, & extra omnem poſita medicinae opem, modò ab humore fiat acri, quo ventriculus eſt imbutus, contra quem caſum medicamentum ex aloë factum valet. Non nunquam intemperatum ſequitur Zulapiorum refrigerantium uſum, quomodo affectos, inconſultâ temeritate Medicorum, complures vidimus, idque ſymptoma, contra omnium opinionem, vini potu ſuſtulimus.

Appetitûs canini. Porrò appetitus, qui dicitur caninus, interdum nobis viſus eſt per continuas febres, maximéque per inveteratas incidiſſe, adeò ut aegri unico ſubinde prandio integrum devoraverint capum. Gignitur is affectus, cum longae febris calor corpus nimiùm reſolvit: quò fit, ut avidae, propter fomitis indigentiam, partes continenter alimentum trahant, cumque ejus tractionis ſtomachum pulſavit ſenſus, effraenata excitatur appetentia. Reſolvens hic calor, non ſolùm extimis in membris, verùm etiam in ipſo ſimul ventriculo ſubinde deprehenditur, ex quo is intemperanter redditur famelicus. Remedium eſt, corpus foris aſtringentibus oleis, vel lotionibus, ne nimiùm diffluat, durâſſe; ac pingues, lentos, ac frigidos, ſucci tamen non mali, cibos ſumpſiſſe. Efficaces eſſe comperi vitulinos pedes, cum ſemine portulacae, vel lactucae, in aquâ coctos.

Doloris in capite. Caeterùm, ſi caput propter febris magnitudinem, aſpirantibus eò fervidis halitibus, aut

aut humoribus, dolet, poſt convenientes corporis exinanitiones, firmandum, ac temperandum eſt perfuſione oxyrrhodini, vel olei crudi, cui incoctus ſit polygoni ſuccus. Fronti etiam haec iſta panno excepta applicantur, ſciréque licet, actu quoquè frigida ea eſſe debere, maximè per aeſtatem: Hieme tepida eſſe licet, utique, ſi mitior ſubeſt febris. Inter haec tempora avertere impetum humorum convenit, clyſteribus, vinculis, ac frictionibus infernarum partium, quantùm per febrem licet, idoneis. Si corruptus in ventriculo humor dolorem capitis vel creat, vel auget, citâ vomitione expellendus eſt. Quòd ſi ex ſuccorum multitudine, aliiſve de cauſis, dolor in caput incidit, ejus protinus cognoſcenda, tollendáque occaſio eſt. Nulla verò curatio capiti debetur, quod, propter inſtantem judicationem permotis ad excretionem humoribus, dolet. Id enim ſalubre potiùs ſignum, quàm ſymptoma fuerit reputandum, eſtque inſeparabilis nota fluxuri per judicationem è naribus ſanguinis, aut vomitionis futurae.

Vigiliae. Haud leve taedium à vigiliâ febricitantibus oritur. Nam, reſolutis ſpiritibus, vires ea conſumit, tandemque inquietudinem, delirium, vitaeque periculum affert. Sequitur autem vehementem cerebri ſiccitatem à flavae bilis contractam vaporibus. Itaque iis rebus corrigitur, quae ſimul humectent, atque frigefaciant. Inter has res pulticula eſt hordeacea, ſeu Ptiſana non colata, adjectis ſeminibus refrigerantibus, tùm majoribus

(ùt vocant) tùm minoribus. Non ſaepe autem cubituris, ubi pertinax vigilia inſaniam minatur, ſerapium damus ex albo factum papavere. Quidam ad hanc rem haud incommode tempora, frontem, nares, & interdum pedes quoquè oleo nymphaeae, vel unguento, quod ex populo fit, imbuunt. Alii papaveris laevigant capita, miſtáque cum pane, ac roſaceo, fronti applicant. Nonnulli hyoſcyami, atque menthae illitis ſuccis ſomnum provocant. Verùm ſcire licet, hujuſmodi ſoporiferis cautiùs utendum eſſe, maximè, ſi caput naturaliter imbecillum eſt, aut humore intus aliquo, qui ſubinde diſtillet, grave. Tutiùs alii decoctis quibuſdam refrigerantium rerum brachia, atque pedes lavant, eâque re ſomnum conciliari poſſe contendunt; verùm haec iſta ſuntó ſubtepida, ne aſcititio calore fervidum incendio corpus turbent, inflammentque. Magnas vires contra vigiliam aër cubiculi refrigeratus habet. Id fit ſole excluſo, ipſoque pavimento aſpergine oxycrati, aut aquae roſaceae, cui miſtum ſit acetum, refrigerato. Quin etiam frondibus ſalicis, aut vitis, aut nymphaeae, area inſternitur, eademque utiliter manibus tractantur aegrotantium, & per omnem lectuli partem ſparguntur. Sonitus etiam ſcaturientis fontis, ſi quis commodo loco eſſe poſſit, itemque fuſae perpetuo ſupra pelvim undae propenſiorem hominem ad ſomnum reddunt. Non alienum etiam eſt, crura manuſque vinculo aliquantiſper excipere, colloquioque amicorum,

rum, ac mediocri ſtrepitu vigilem aegrum diſtinere: idque eo tempore facere, quo maximè dormire is, & ſolet, & cupit, ac dehinc, ſubitò reſolutis vinculis, ſublatâque luce, altiſſimae eum quieti relinquere, ac ſic dormire ſinere.

Porrò delirium (quod ferè pertinax antecedit vigilia) ſi per acutam febrem oritur, grave eſt, praecipuè, cum diutiùs id immoratur. Avertere ad inferiora bilioſos halitus, atque humores caput tùm occupantes, tùm petentes oportet, perfrictis ſubinde pedibus, & cucurbitulis primùm ſupra nates, dein ſupra ſcapulas defixis, maximè autem injecto clyſterio, quod libram accepit decocti lactucae, violarum, mercurialis, althaeae, hordei, ſeminumque frigidorum, utì vocant, majorum, adjectâ caſſiae unciâ, diapruni ſolutivi drachmis admiſtis, quinque, aut ſex, itemqué olei violacei unciis tribus, ſaliſque ſcriptulis duobus. Jam verò id delirii genus, quod ſub judicationem, vel per ipſam incidit, ſequens nimirum materiae mox exiturae permotionem, nullâ curatione ſollicitandum eſt, utpote ſuâpte ſponte poſt abſolutam vacuationem deſiturum. *Delirii.*

Graviſſimum eſt, in acutâ febre, ſoporem delirio ſuccedere, in quo caſu vix ullum auxilii genus efficax deprehenditur. Quidam hìc, magnâ temeritate, ad validas properant purgationes, quae imbecillam vim prorſus dejiciunt. Itaque fit, ut jure dicatur homo medicamento periiſſe, quem pòſt paulò tollere morbus debebat. Alii gallinaceos pul- *Soporis.*

los, per medium diſſectos, capiti à vitâ calentes admovent. Quod utique remedium nequaquam rejicerem, niſi plùs trahere materiae in caput, quàm ex eo reſolvere videretur. Rectiùs (me judice) hi pulli plantis ſubduntur pedum: quoniam ſic efficaciter trahendo materiam à parte ſuperiore revellunt. Itaque poſſunt ea etiam omnia tentari, quae adverſùs dolorem capitis, cauſâ averſionis, ſuprà propoſui.

Animi defectionis. Nunc de animi defectione dicam, quae nunquam ſine gravi metu incidit, maximè, ſi immoderatam ſecuta eſt vacuationem. Tum vinum, aquâ frigidâ dilutum, dari poteſt, niſi ſi vel nimius ex febre ſubeſt calor, vel ingens urget capitis dolor, vel delirium, vel aliqua viſcerum inflammatio internorum. Itaque tum quoquè odorari vinum aeger poteſt, bibere non poteſt. Frigida quoquè aqua utiliter in vultum ſpargitur, itemque nares, ac aures manibus velluntur; os denique ventriculi perfricatur, ac vomitus inſertis in gulam digitis, vel pennis cietur. Vinciri autem manus debent, ſi quid inferiore parte corporis praeter modum effunditur, aut pedes, ſi ſuperiore. Cum ſanguis è naribus nimiùm fluens animi defectum intulit, vel cita alvus, vel copioſus ſudor, ea conferenda praeſidia ſunt, quae mox, ubi de intemperatis agetur vacuationibus, proponam. Interdum impetente, atque rodente ſtomachum bile, deficere anima incipit: quod ſymptoma haud juxtà grave eſt. Ejecto enim humore, protinus homo ad ſe

redit.

redit. Ergo oleum aquae miſcere convenit, eoque affatim hauſto, vomere. Huic etiam intinctus digitus, & in gulam datus, vomitum, qui, ſumpto hydrelaeo, non ſequitur, ciet. Poſt haec, ſi ſtomachus admodum manet imbecillus, corroborandus eſt, micâ panis devoratâ, quae mali punici ſucco ſit imbuta, itemque foris admoto cataplaſmate, quod ex palmulis, oleoque cotoneorum conficitur, cui ſuccus etiam intybi, cucurbitae, uvarumque acerbarum addi poteſt, ſi aeſtu aliquo praecipuo ſtomachus uritur. Porrò, ubi ita maligna eſt febris, ut animi inferat crebram defectionem, multáque extremorum frigora, validis uti oportet frictionibus, atque vinculis, hominemque nequaquam multùm dormire ſinere, nec cibo repleri. Cum ingens propter febris ardorem ſiccitas defectum animi attulit, protinus afferendum humidum, frigidum, coctuque facile, ac ſaepius paucum alimentum: quod quanquam initioribus temporibus tutiùs datur, ita tamen, re cogente, mediis etiam febris ardoribus dari poteſt. Utile quoquè fuerit, frigidam tùm inſpergere, tùm potui dare, itemque aegrum ventilabro reficere, atque aurae exponere.

Sanguinis fluxûs praeter tempus, ac modum.

Nunc de vacuationibus agendum eſt, quae intempeſtivè, ac praeter modum incidunt, meritoque ſiſti, ne naturae perdant vires, debent. Ac primùm quidem, ſi ſanguis è naribus fertur, non judicatoriè, ſed propter ingentem ſuccorum ebullitionem, cucurbitulae, averſionis cauſâ, oppoſitis corporis

locis ſunt affigendae. Crura item pluribus, ac valentioribus vinculis ſtringenda, homoque collocandus eſt rectus atque ſublimis. Cervices quoquè, proximaſque iis partes circumdare linteis oportet, oxycrato, aut ſolâ frigidâ imbutis aquâ. Id quod tunc minùs licenter faciundum eſt, cum imbecillitas capitis, vel deſtillatio, vel angina metum facit. Utiliter intra nares attrahitur aqua frigidiſſima, itemque ſempervivi ſuccus, aut hyoſcyami, cui miſtus ſit bolus Armenius, aliuſve, qui admodum aſtringat, pulvis; ùt qui ex balauſtio fit, acaciâ, cortice mali punici, hypocyſtide, & hujuſmodi. Ad eandem rem quidam ſucco ſtercoris aſinini, aut ipſo pulverato ſtercore, cum ſanguine draconis utuntur. Caeterùm intrò ſumenda ſunt, quae ſanguinem ferventem refrigerio temperent, eumque moderatâ quâdam inſpiſſatione, ne ita ſit fluxilis, cogant. Quales lactucae ſunt coctae, itemque ex hordeo ſorbitiones, quibus violae, ſemináque lactucae incocta ſint. Serapium autem violaceum, cum ſucco lactucae, ac portulacae ſumptum juvat.

Vomitûs. Proximum eſt de vomitu dicere, qui, niſi judicatorius ſit, ſaepe reprimi debet, ac tum maximè, cum, propter ventriculi imbecillitatem, continenter eò bilis influit. Corroborare itaque hanc partem, poſt rejectum humorem, convenit, uſu aſtringentium, tùm foris, tùm intus adhibitorum, itemque corruptam bilem, ſubdito ſubinde clyſtere, in alvum avertere. Quòd ſi humor aliquis in

in ventriculo gignitur, vomitumque crebrum facit, primùm is expellendus eſt, epotâ aquâ tepidâ cum ſerapio acetoſo, dein ventriculi vitium idoneis materiis corrigendum.

Jam etiam fluens praeter modum alvus multùm incommoda febricitantibus eſſe ſolet. Crebro enim deſeſſu, multâque inanitione vires conſumuntur. Quin etiam vigiliae comitantur, lethaliáque interdum tormina, exulcerante tunicas inteſtinorum bile. Siſtere hanc fluxionem, ſi neque temperata ſit, neque judicatoria, convenit, aquâ hordeaceâ, in quâ candens ferrum extinctum ſit, ac pòſt decocta ſit pyrola, intybus, plantago, myrtus, aut hujuſmodi. Inutilia ſunt omnia pinguia, atque acida, ipſumque in primis acetum. Aër etiam cubiculi plurimùm refrigeratus nocet. *Dejectionis.*

Perſaepe copioſus ſudor, qui judicatorius non eſt, peracutè febricitantes magnâ virium jacturâ laceſſit, ideoque modis omnibus is eſt comprimendus. Primùm denſare, ac refrigerare extimum corpus oportet cubiculi aëre refrigerato, virgultis ſalicis, vitium capreolis, ac roſis humo, quae oxycrato madeat, inſtratis. Perungere quoquè oleo corpus, ex myrto, aut ſalice, aut roſis facto confert. Quae ungi debent loca, haec ſunt, frons, tempora, arteriae juxta carpum manûs, ſpina dorſalis. Cum verò effraenata ſudatio iſtis invicta remediis perſiſtit: *Avicennas* etiam nivem extremis admovere membris non dubitavit. Nos eaſdem partes frigido fonte perfundimus, aut in eo ipſo *Sudoris.*

diu teneri deberi praecipimus. Abſtergere autem ſaepius ſudorem prorſus inutile eſt, inde enim is ipſe magìs fit copioſus. Nullus, qui judicatorius ſit ſudor, ſiſtendus eſt, niſi immoderatè fluens vires exhauriat aegrotantis, ex quo animi deliquia conſequantur. Qui per principia febrium acutarum venit, quamquam eſt illaudatus, nequaquam tamen comprimi debet. Copiam enim ſequitur materiae, cujus ſi, propter ſtipatam cutem, prohiberetur difflatio, majoris putredinis anſam daret.

CAP. IV.

Quae Victûs ratio per Incrementum Continuae Febris ſervanda ſit.

Ut vigor morbi ſuſtineri poſſit, in incremento victus liberalior rectè datur.

PAulò liberalior victus incremento febris acutae, quàm principio convenit. Nam viribus proſpicere maturè oportet, ad ſummum morbi ſuſtinendum vigorem, judicialibus notis, atque ſymptomatis gravem, cui vigori cibus eſt omnis inimicus; qui ideo rectè increſcenti morbo tribuitur, quoniam tum ſymptomata haud ita gravia ſunt, ùt in ſtatu, neque tanta adeſt virium facultas, vel materiae cruditas, vel plenitudo, quanta in principio. Siquidem alimentum haec omnia recuſant, Symptomata (niſi cum evidenti virium periculo ſaeviant) materiae cruditas, vel repletio, virium per morbos robur,

robur. Symptomata ſtatui aſſunt: reliqua principio. Itaque commodè dixit *Hippocrates*: Ubi morbi conſiſtunt, graviſſima eſſe omnia: ideoque tum ſubtrahi cibum oportere. Itidemque *Celſus* principia ſcripſit morborum famem, ac ſitim deſiderare. At verò incrementum, quia notam evidentis exhibet concoctionis, neque corpus aequè praeſtat plenum, utpote miſſo ſanguine per initia vacuatum, neque prorſus ſymptomatis afflictum, ſummo jure liberaliorem cibum admittit. Quò fit etiam, ut cum principio abſtinentia convenit, hìc pocula rectè dentur: ubi illic pocula, hìc tenues ſorbitiones: ubi illic tenues, hìc utiles ſint craſſae. Meminiſſe tamen convenit, ſub hâc craſſiuſculâ victûs ratione, partiri ſaepius cibum exiguum in multas vices oportere, ut ne is ipſe, ſemel datus, naturam acutiſſimo afflictam morbo gravet. Id quod prudenter monuit *Avicennas*, noxae illius craſſiuſculi victûs ſuccurrendum eſſe partitione, ita nimirum naturam meliùs tolerare. Scire autem licet, eò ſemper magìs extenuari cibum debere, quò propiùs acceditur ad ſtatum, occaſione ſymptomatum alimenta reſpuentium, quae ſymptomata, increſcente ad vigorem morbo, ſemper creſcunt.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO TERTIA,

Quæ earum complectitur Statum.

CAP. I.

De Vacuationibus Judicatoriis.

In ſtatu Febris, adjuvanda eſt natura; attendendum autem, quibus ea viis morbum expellere moliatur.

OMNIBUS, ita utì praecepi, diligenter per febris principium, incrementumque proviſis, ubi ad ſtatum ventum eſt, videre imprimis oportet, quibus natura viis corruptum humorem pellere inſtituat, eamque convenit parum firmam juvare. Neque verò reclamat, quod *Hippocrates* ſcribit. Quae judicantur, vel judicata ſunt integrè, ea nullis medicamentis, aliiſve irritationibus laceſſenda, ſed ſinenda eſſe. Scilicet hìc non

non laceſſimus, ſed quò materia vergit, eò leniter impellimus, laborantique naturae tamquam manus auxiliares damus, rebus uſi moderatioribus, nec quidquam naturae opus, more purgantium medicamentorum, turbantibus. Ut enim naturam rectè omnia per ſe abſolventem attingere neceſſe non eſt, ita fas eſt, laborantem, conatuque vacuantem difficiliore adjutare; id quod in noſtro potiſſimùm cœlo obſervandum eſt frigidiore, ſub quo judicationes lentiùs, imperfectiúſque procedunt.

Quomodo ſanguinis è naribus fluxus promoveri poſſit; ejuſque profluxuri ſigna.

Ergo etiam ſi profluxurus è naribus eſt Sanguis, id quod interdum fit, promovere hunc, ſetis intra nares datis, licet. Fluxuri Sanguinis hae notae ſunt. Quidam veluti ſplendores obverſari viſui incipiunt, cum oculorum quâdam hebetudine, atque lacrymis. Ipſae quoquè malae, atque nares rubent, aureſque obſurdeſcunt: hypochondria ſine dolore intenduntur: ſpiritus difficulter trahi repentè incipit: caputque inſolito, pulſante, atque diſtendente affectum dolore, exardeſcit. Nares quoquè, ſanguine jamjam fluxuro, pruriunt. Frequens eſt haec vacuatio viſcerum inflammationibus internorum, febribus autem ſimplicibus non item.

Quomodo Vomitus provocandus eſt; quaeque eum antecedunt ſigna.

Porrò, ſi Vomitu materia excludi velle videtur, iſque haud promptè ſequitur, provocandus etiam eſt, atque incitandus, pingui digito intra gulam dato, aut certè hordei epoto decocto, quod olei, atque ſerapii acetoſi bonam partem accepit. Inutilia ſunt effraenata vomitoria, quoniam ventriculum labe-

labefactant, nimiàque corporis agitatione mobilem humorem inflammant, atque febrem augent. Vomitionem haec antecedunt: Stomachi morſus: capitis dolor: vertigo: tenebroſa oculis objecta ſimulacra: nauſea: labii inferïoris tremor, ſaliva multa, tenuiſque ex ore defluens.

Quomodo Urinae cieri poſſint; & purgationis per Veſicam futurae Signa.

Ubi cum Urinis materia morbi effluet (id quod per continuas febres interdum incidit) medicamentis has cientibus utendum eſt. Longi enim hi, anguſtioreſque itineris ductus omnino opem hanc Urinariam poſtulant. Quapropter potui datur calens hordei decoctum, cui ſemina incocta ſunt melonum, & petroſelini radix. Purgari autem incipere humorem per veſicam, ex eo conſtat, quòd caeterarum corporis vacuationum judicia nulla ſint, ſola autem ſaepius reddi urina multa, craſſáque cernitur.

Si per dejectionem Criſis fit, à medicamentis temperandum eſt.

Caeterùm ſi in alvum propenſus humor dejectione reddi cœpit, temperandum profectò ab omni medicamento purgante eſt; primùm, quòd id adeò neceſſarium non ſit, quoniam haec itinera inteſtinorum ita latè patent, ut commodè his perpurgari materia ſponte naturae poſſit: dein, quia *Hippocrates* quoquè praecepit, per acutae febris vigorem, penitus à medicationibus eſſe temperandum, ut quae vi, atque calore, tùm proprio, tùm eo, quem propter corporis excitant turbationem, hominem debilitant, incenduntque. Quin etiam, per medicamentum incitatâ nimium vacuatione, probos etiam exire ſuccos contingit, diſſipari-

que

que praeter modum ſpiritus vitales, quâ ex re quantùm periculi ſit, ſatìs apparet, utique in eo corpore, quod aſſiduo, acutiſſimoque exercitum morbo, vix vires conſervavit ſuas. Ut ne dicam interea metum lethalium torminum (*δυσεντερίας Graeci* vocant) quae ex medicamento, in ventrem bilioſum fluentem dato, haud difficillimè naſci conſuevere. Adeò verò conſtat, ut nunquam per vigorem febris acutae, ita minimè perfluente etiam jam tùm alvo, medicamentorum dari potiones licere. Quòd ſi parum ſufficienter (quod ſaepe ſub noſtri cœli incidit tractu) natura humorem excluſit, id quidem non in ſtatu, ſed ipſâ in declinatione, corrigi purgationibus debet.

Sudorum imminentium ſigna; &, quomodo promovendi ſint, & coërcendi.

Nunc de judicatoriis Sudoribus dicam, qui cunctis febribus, ac praecipuè acutis ſunt propriiſſimi. Hos jamjam imminentes aliquis antecedit rigor, nunquam antè per totum animadverſus morbum. Simul etiam tum veſica, atque alvus parum reddunt: ipſaque increſcens febricitatio delirium ingens movet. Ad haec extimae corporis partes magìs calent, magiſque rubent, & ex his calidus, & inſolitus quidam vapor emergit. Ipſe arteriarum pulſus undoſus eſt, & inſigniter mollis. Sudores autem jam ortos tantiſper excipere, donec ſat multi promanaverint, convenit, & promovere etiam parum fluentes fotu tegumentorum mediocri, calido clyſtere, quiete, ipſoque, ſi fieri poteſt, ſomno. Eoſdem etiam, ſi ſubinde tepefacto linteo abſterges, adjuvas. Alius enim alium

alium abſterſus provocat. Si nimius Sudor eſt, protinus cohibendus eſt, ne periculum incidat animi deficientis. Itaque corpus, operimentis partim demtis, partim ſublevatis, exoneratur, reficiturque ad mediocris refrigerii temperamentum. Nudare quoquè brachia, ac pedes utile eſt, totumque cubile ſuſpenſis vitis, aut ſalicis frondibus adornare, ac modis omnibus, utì ſuperiùs praecepi, aërem aegro circumfuſum frigidiorum facere. Facies quoquè rectè permadeſcit ſpongiâ poſcae plenâ; inutile eſt Sudorem ſaepius abſtergere: relictus enim, ac foris in cute refrigeratus, ejus obſtruit ſpiracula, exitumque ſecuturi novi Sudoris impedit. Cibus autem tum aegro detur ſiccior, viteturque potio multa, & creber clyſteriorum uſus. Et quidem, ſi vires permittunt, geſtari etiam homo in loco ſubfrigido poteſt.

Quid agendum ſit poſt Criſin.

Finitis Sudationibus, ubi jam venae penitus conquieverunt, integerque ſine febre redditus homo eſt, aut tantùm ſanè, quantùm minimùm poteſt, febricitat, refici alimento humido, boni ſucci, ac mediocris materiae debet, atque hinc duabus, tribuſve interpoſitis horis, ſomno ſe dare. Sunt nempe haec efficaciſſima contractae ariditatis remedia, & debilium adjumenta virium, quae ſub aſſiduâ aegrotatione afflictae, ac pœne oppreſſae fuere. Quae etiam praeceptio, poſt alias judicatorias inanitiones, ſervanda eſt.

Quid agendum, ſi nulla ſit Criſis.

Porrò, ùt optatiſſimum eſt, haec genera vacuationum ex voto incipere, atque abſolvi:

ſolvi: ita non uſquequaquè perpetuum eſt. Natura enim, etſi humorem concoctione vicit, haud aequè tamen facilè expellit. Concoctio namque multo perficitur tempore: expulſio, breviſſimo; unde fit, ut quae illic vis hominis valuit, hìc laboret, adjumentumque, tamquam exordium vacuationis, arte praeſtitum noſtrâ, requirat. Id adjumentum in aquâ poſitum eſt frigidâ, maximè ad vomitûs, dejectionis, atque ſudoris provocationem. Quae res quomodo fiat, jam nunc proponetur.

CAP. II.

De Aquae frigidae potione.

Varii in exhibendâ Frigidâ errores recenſentur.

VEntum nunc eſt ad frigidae poculum, quod quidem *Galenus* alterum eſſe ſcripſit ex praecipuis continentium febrium remediis. Id alii aliis modis, atque temporibus exhibent, nec parum multi ex toto praetereunt. Quid quiſque erraverit, & quis verus ſit Frigidae bibendae uſus, proponam. *Avicennas* adverſus ſitim, ac materiae bilioſae concoctionem, continenter eſſe bibendam frigidam, toto morbi decurſu, jubet. Id jure, ùt vanum, nobis licet repudiare. Cruda enim aqua maturationi officit humorum, ideoque non rectè dari, niſi in ſtatu, qui abſolutam exhibet concoctionem, poteſt. Alii in ipſo quoquè modo exhibendi, non ſolùm

ſolùm in tempore peccant. Scilicet paucis ſaepe portionibus aquam potui dant: vim nimirum frigidi fontis, ne quid is intus laedat, veriti. Nae iſti hâc re parum proficiunt in temperandâ febris acutae flammâ; quin potius eam accendunt, ſuperatâ aquâ caloribus, & in horum, ut ſic dixerim, converſâ alimentum. Neque enim ſine cauſâ *Hippocrates* dixit, in corporibus calore aeſtuantibus bileſcere aquam ſolere, ac majorem ſitim facere. Quae profectò res eò eſt proclivior, quò paucior aqua maximis ignibus faciliùs ſuperatur. Timidiores his ſunt, qui aquam omnem rejiciunt (ψυχροφόβους *Galenus* vocat) cruditatem horrentes, ac principum offenſam viſcerum. Primùm, hi ingrati eſſe in rerum videntur naturam, quae efficax, quod ipſi praetereunt, remedium adverſus humanae vitae inimiciſſimum morbum ſuppeditavit. Dein, inepte meticuloſi ſunt, quoniam parum vident, nihil laeſionis ab aquâ oriri frigidâ viſceribus poſſe, ceu maximo occupatis ardore, qui vim frigidi aequet elementi, aut certè ita ab eo vincatur, ut hujus tamen robur, facultatemque refrigerandi ſimul fregerit; neque tam victus eſſe à gelidâ aquâ dicatur, quàm ſimul cum eâ, dum contrariis pugnabatur viribus, concidiſſe, atque perîſſe.

Refelluntur aliquae in eâdem re Authorum opiniones. Quoniam ergo ſalutare illud aquae frigidae praeſidium negligendum per acutas febres non eſt, certumque videtur *Galeni* placitum, duo in his morbis eſſe maxima remedia, miſſionem ſanguinis, & aquae frigidae:

gidae potum; tùm etiam, ſanguine per initia non miſſo, quia unicum, quod reſtet, auxilium in aquâ is Auctor ponit frigidâ, operae pretium me facturum putavi, ſi ejus legitimum uſum, atque effectum omnem proponerem. Aqua, frigida eſt, atque humida, partiumque craſſarum. Ea itaque, cum intrò ſumitur, difficulter concoquitur, diuque in ventre, antequam per corpus digeratur, inhaereſcit. Quare neque incîdit quidquam, neque terget, ſed neque alvum ducit, neque urinam ciet, aut tranſpirationem, quae per cutem fit, impellit. Haec cum aqua habeat, videtur profectò pro materiâ concoquendâ dari nunquam poſſe; adeoque nullum locum, incipientibus, increſcentibuſque febribus, habere. Neque enim refrigerii cauſâ (ſi non ob materiae concoctionem) tum rectè frigida datur; quoniam hic refrigerationis fructus meliùs ab iis petitur rebus, quae ſimul refrigerent, ſimul incîdant, ac meatus abſtergendo aperiant, quales ſuperioribus locis propoſui. Quin etiam ne refrigerare quidem aqua, exiguis data portionibus, poteſt, ùt quae protinus à calore vincitur, & in ejus tum vertitur fomitem. At verò affatim ſaepe multum frigidi fontis, comprehenſis temporibus, aliquis infundet, & ſic calorem febris ſuperabit. Nae ille parum intelligit, qualecumque forſan refrigerium viſceribus ſeſe praeſtare: verùm materiam morbi incraſſando, atque intus includendo, longè facere concoctioni rebelliorem, itemque meatus, quibus ea tandem vacuari debeat,

obſtruere; ad haec, urinas, dejectiones, atque corporis cœca ſpiracula aſtringere, totum denique morbum, inductâ cruditate, pejorem, longioremque facere. Rectè enim *Hippocrates* judicavit, tardam morbi ſolutionem lentis concoctionibus ſignificari. Itaque mirum non eſt, in exitii diſcrimine verſari eum, qui diu, aſſiduéque ab atroci morbo pulſatur. Et quanquam, propter pollentes vires, interdum febris non occîdit, ſed utcunque forſan ſegneſcit, longa tamen, dubiáque aegrotationis taedia, quae vel ad quadrageſimum etiam durent diem, acquirit. Quò magìs improbanda eſt *Razis* ſententia, qui numquam deſiſtere debere aegrum ab uſu aquae frigidae ſcribit, eamque bibendi licentiam, quamquam judicationes remorantem, longè tamen cenſet eſſe abſtinentiâ tutiorem. Id verò ſeſe experimento ait comperîſſe, plures ſervatos eſſe qui biberint, quàm qui abſtinuerint. Ego verò haud tanti puto *Arabis* experimentum, exemplis nixum parum fidis, quanti duco *Hippocratis*, *Galeni*, *Æginetae*, *Ætii*, *Tralliani*, *Celſi*, ſimilîumque virorum, ratione, veroque uſu comprobatam ſententiam. Omittere, inquit idem *Razes*, extinctionem, eſt proculdubio ſinere aegrum ad mortem tendere. Atqui, ô bone, ea extinctio tutiùs per ea perficitur, quae praeter quàm quòd efficaciter refrigerant, ad materiae faciunt etiam concoctionem, inciſione, atque abſterſione, quarum utraque frigidae aquae deeſt. Jam verò ſaepius haec ipſa per totum

tum morbum ſumpta Frigida, non ſolùm maturationi officit materiae, verùm etiam ita naturae fit familiaris, ut in vigore minùs efficaciter agere poſſit; cum, utì mox oſtendetur, liberaliter potari, ut humorem impellat ad excretionem, debeat. At enim, dicet aliquis, ingeſtâ affatim aquâ ſudores moveri poſſe, vel incipiente etiam, increſcentéve febre: pulſo nimirum verſus extrema corporis, propter frigidae occurrentis impetum, calore, ejuſque ſubjectâ ſimul ſequente materiâ. Atqui id cogere penitus eſt naturam invitam ad humoris expulſionem nondum cocti, aut ſeparati. Quae res, ut longè abeſt ab ejuſdem inſtituto naturae (quae ſuâpte ſponte nunquam quidquam, niſi concoxerit, movet) ita adeò non reſpondebit, ut contrà potiùs cuncta ſiſti contingat corporis effluvia, cœptamque tardari concoctionem, atque univerſum denique naturae opus interturbari.

Danda eſt in ipſo vigore morbi frigida.

Quid ergo? Quibus demum febris continuae temporibus, & in quem finem propinanda frigida aqua eſt? Id verò jam nunc ſic expediam, ut doctis hominibus debeam, niſi fallor, videri ſatisfeciſſe. Quoniam cruditatem Frigida adauget, principio, incrementoque febrium inutilis eſt. Nam, iis temporibus, nondum abſoluta maturitas humori acceſſit. Sed ne declinatio quidem exigere Frigidam ullo jure poteſt, cum morbi exhauſta eſt materia, ac viſcera, aegritudine debilia, neque ingentibus ampliùs affecta, munitáque ardoribus, frigidi fontis occurſu

haud difficillimè laeduntur. Itaque unicum ſupereſt, quo dari utiliter aqua poſſit, vigoris tempus, non quidem cauſâ concoctionis promovendae, quae tum abſoluta eſt, &, ut minimè ſit, juvari tamen à Frigidâ nequit; ſed ut haec ipſa Frigida principium faciat alicujus judicatoriae vacuationis, cùm vomitûs, atque dejectionis, tùm maximè ſudoris.

Ut concocta materia excerni poſſet.

Quod ſi ita ſit, videtur profectò tum danda aqua eſſe, cum maximè materia concocta eſt, in ipſo ſcilicet aegritudinis ſtatu: minimè autem, vel principio, vel incremento convenire, quòd tum nequaquam tutò pelli humor (quoniam concoctione caret) vel à naturâ, vel ab arte poſſit. In exhibendâ, inquit *Ætius*, Frigidâ, cavere principium, atque incrementum febris oportet, ſed totius morbi, particulariſque exacerbationis vigorem deligere. Siquidem eum vigoris articulum judico Frigidae idoneum potandae, qui febrem, ebullitionem, ſitim, inquietudinem, cordis, arteriarumque pulſationem, omnia exhibet vehementiſſima. Ita enim minùs laeduntur frigido viſcera, & acrior fit inter febrem, aquamque gelidam pugna; unde certior, pleniorque pòſt inſequitur vacuatio. Ergo etiam quò haec iſta fiant feliciùs, atque impenſiùs, provocare etiam bibendi cupiditatem oportet, ut, cùm aeger admodum exarſerit, aviduſque oſtenſum pellucido in vaſe fontem concupiverit, eo primùm aliquantiſper denegato, donec anhelus toto corpore, totoque animo in

aquam

aquam inhiaverit, tandem, quantùm haurire fontis volet, permittatur, ad ipſam uſque ſatietatem. Poſt haec, ſi venter fluere cœpit, aut vomitus erumpere, excipere convenit. Dein, ſtragulis diligenter intecto corpore, ſudor oritur, qui ſemper, donec abunde fluxerit, abſtergendus eſt.

Ratio, cur Frigida vacuationes promoveat.

Jam autem quae ratio ſit vacuationis hujus, à gelido fonte introductae, dicere non alienum eſt. Cum febris vigorem adepta eſt ſuum, ſicuti materia, quae laedit, concocta eſt, ita ſymptomata ſunt graviſſima. Vehementes dico corporis exuſtiones, capitis dolores, ſites, vigilias, deliria, inquietudines, & hujuſmodi. His aerumnis ſupra modum afflicta natura pulſatur, atque diſtrahitur, adeò ut ſubinde non commodè auſpicari judicationem poſſit. Quin etiam interdum hujuſmodi ſuccumbit aſſultibus, cum viſcera caloribus uſta immodicis, munus, roburque amittunt ſuum: ipſéque furens humor mobilis, atque ad vacuationem paratus, cum dirigi ad commodùm exitum à naturâ, tot, tantiſque ſymptomatis exercitâ, ac paene victâ, haud ſatìs commodè poteſt, impetum ſaepe in principem partem facit, ac mortis cauſam praebet. Ut eo quoquè nomine *Hippocrates* judicaverit, in morbis acutis, non eſſe omnino certas ſalutis, vel exitii notas. Ergo etiam, ut hujuſmodi pravos humoris cocti, & ad exeundum parati, impetus praecaveamus, ſimul, ut undique afflictae naturae, dato bonae vacuationis exordio, ſalutarem opem praeſtemus, utile

fuerit frigidiſſimum fontem maximâ copiâ ingerere, cujus appulſu haec oriuntur commoda. Viſcera ardentiſſimae febris toſta caloribus, temperamentum refrigerii ſine noxâ accipiunt, eoque modo nativus ſolidarum partium calor, recreatus novis jam quibuſdam viribus, peccantem humorem aggreditur ad expellendum. Quâ re accidit, ut protinus is humor, jam tum coctus, & evacuationi opportunus, vomitu, vel alvi dejectione, maximéque ſudationibus affatim excludatur. Ad quem naturae motum haud parum etiam juvat Frigidae vis, quae naturaliter calorem pellit, fugatque. *Avicennas*, etſi haec ipſa parum intellexit, uſu tamen comperit certo, ſcripſitque, frigidam aquam, conſentientibus reliquis, rem optimam adverſus has febres eſſe: eamque ſaepe ad materiae expulſionem juvare, cum ſolutione, ùt ejus loquitur interpres, naturae per vomitum, alvi ductionem, aut ſudores. Scire autem licet, modò aliam, atque aliam vacuationem ſolam, modò duas, & non raró omnes ſimul contingere. Vomitum dico, dejectionem, ſudores. Curavi equidem hâc viâ aegros haud ſanè paucos, qui, cum ad ſtatum perveniſſent continuae febris, ac ſummâ ſiti, ſummiſque ardoribus afflictarentur, rogati biberéne cupiant, oſtenſum (quò creſcerent bibendi deſideria) fontem, ipſi in lympham intentiſſimi, ubi ſemel, atque iterum, ad libras *tres*, *quatuorve*, avidè hauſiſſent, paulò poſt dejicere, vel evomere cœperunt flaviſſimam cum epotâ aquâ bilem.

Poſt

Poſt quae reclinati, ac probè operti, mox uberrimis ſudoribus, totas noctes, vel etiam altiſſimè dormientes, defluxerunt, quibus finitis, omnem in poſterum amiſerunt febricitationem. Adeò verò apparet, frigidam aquam, ùt potum medicinalem, ſemel dari oportere, non item, ùt *Arabes* profitentur, tùm adverſus ſitim, tùm ad bilis concoctionem, quotidianae vice potionis, frequenter ſumi licere.

CAP. III.

Quae obſervationes bibentibus Frigidam ſint neceſſariae.

FRigidam dare acutè febricitantibus, paene vulgatum eſt: verùm commodis id temporibus, & corporibus, & modis dare, haud juxta proclive. Magni ea operis res eſt, ſummamque poſtulat obſervationem. Bibiturus itaque frigidam, non antè id facere poteſt, quàm ipſa febris, concocto humore, vacuationique idoneo, ad ſtatum acceſſerit ſuum: jamque ipſe homo, maximis affectus caloribus, ſummâque ſiti, die judicatorio, ſummum febricitationis impetum experitur. Scilicet tum maximè à naturâ oppugnatur humor, ſollicitaturque ad excretionem, quem naturae conatum ipſa adjutans Frigida vacuationis felicis dat principium. Minimè etiam per haec tempora

Frigidae vis, ut ne quid intus laedat, metuenda eſt: viſceribus nimirum febrili ardore exaeſtuantibus, qui ardor, tanquam propugnaculum, contrario occurrens elemento, impetum ejus omnem debilitat. Quantùm enim, inquit *Galenus*, calor à frigore patitur refrigeratus, tantùm rurſus calefaciendo in ipſum agit. Jam verò eâ copiâ bibi aqua debet, quâ potis ſit calorem febris ſuperare, materiamque morbi, unà cum naturae ope, extra corpus fugare, atque propellere. Itaque iterare etiam, eo tempore, Frigidae hauſtum licet, atque aegrum, ùt *Galenus* docet, quantùm libet, potare ſinere, donec notam exhibeat veriſimilem alicujus futurae vacuationis. Si minus ejus, quàm oportuit, bibitur, calore id vincitur febrili, & ad morbum addit. Sin vero plus juſto ſumitur, labefactat nimio refrigerio, tùm ventriculum, tùm jecur. Quare moderari ejus modum oportet, prout corpus eſt, & morbi magnitudo. Scilicet cujuſque menſura remedii, quia nec dici, ùt ille ait, nec ſcribi poteſt, Medicinam noſtram maximè conjecturalem facit. Quidam quatuor aquae libras porrigunt. Alii tantiſper bibere hominem ſinunt, donec refrigeſcat, ac tremat. Ego verò modum ejus cenſeo temperandum, pro cujuſque aegri naturà, atque febris vehementiâ. Ferè tamen ea, ſi adjutura eſt, bibi ad ſatietatem debet.

Quâ menſurâ exhiberi debeat Frigida.

Quaenam res biben-

Scire autem licet, quaedam interdum incidere, quae fiduciam addant Frigidae liberali-

raliter bibendae, quaedam etiam, quae, vel cautiùs parciúſque bibendam eſſe, vel omnino non bibendam doceant. Fiduciam addunt, febris admodum urens: aetas juvenilis: corpus boni habitûs, firmorumque viſcerum: atque his (ùt ferè fit) junctae vires: aeſtas media: conſuetudo. Ingens febris ardor, ſine noxâ, Frigidae impetum ſuſtinet. Juvenibus firmum obtigit robur, quod reſiſtere, ac reſpondere frigidi fontis (ne quid is officiat) occurſui poſſit, maximè, ſi corporis quoquè bene habiti viſcera ſanguine, carnibuſque abunde munita ſunt. Itaque vires quoquè adeſſe par eſt, valentemque naturae calorem, ne quid, propter hujus impotentiam, frigida aqua intus violet. Sed &, quò impenſiùs frangi vis aquae poſſit, aeſtas facit: quae, ſupra morbi ardorem, ſuos quoquè aeſtus ingerit in corpus, refrigerio fontis temperandum. Quòd ſi, praeter haec, etiam aſſuetus Frigidae, per ſecundam valetudinem, aeger fuit: confidenter eam ipſam bibet, experientiâ aliàs doctus gelidi occurſum elementi familiariter viſcera tolerare. Scilicet, ſi ſine offenſione aquam frigidam ſanus, ac temperatus bibit, quantò magìs id futurum eſt, ubi is ipſe maximis caloribus intus foriſque tantùm non extorretur, cum calores praecipuum munimentum viſceribus contra Frigidam praeſtant. Meminiſſe etiam convenit, ita aſſuetis plus bibendum aquae, quàm aliis hominibus eſſe, quò efficacior ſequatur actio, quae ſemper, inter res familiares, ac conſuetas, imbecil-

dae Frigidae fiduciam addant.

lior eſt. Itaque, quod conſuetudo détrahit, id copiâ fontis penſandum eſt.

Quaenam eam periculoſam faciant.

Proximum videatur ea proponere, quae gelidam potionem vel periculoſam faciunt, vel omnino dehortantur. Obſtructio humoris putridi nondum concocti: tumor, dolorque in viſcere praecipuo: partis momentaneae imbecillitas, maximéque, ventriculi, jecinoris, atque lienis: corporis habitus nimiùm tenuis: infirmae vires. Quòd cruditati humoris putris, atque obſtructioni adverſetur aqua frigida, ex ejus apparet viribus, quas ſuprà fuſè expreſſimus. Scilicet cruda ea eſt, haerenſque in viâ, omnia cogit, ſiſtitque corporis effluvia. Itaque prohibet etiam, ne corruptus humor, obſtructis venis, concoqui à naturâ, aut ſegregari à benigno commodè poſſit. Quare rectè *Galenus* vetuit, quibus obſtructio, putriduſve humor non concoctus incommodat, iis ne aqua frigida potui detur. Ergo exſpectare concoctionem oportet, maximéque in Synochis, ex multo, ac craſſiuſculo natis ſanguine, cum reſeratis, terſiſque meatibus, putris humor victus, ac ſeparatus excretioni patet.

Quaenam eam poſtulare videantur.

Quanquam in febribus ſupra modum ardentibus, ac corpus eliquantibus, neceſſitas interdum cogit, per principia morbi, incrementáque, Frigidam propinare; ut temperamentum ardori, quod maximus eſt, praeſtetur: utque materia morbi refrigeſcens minùs furere, ac torrere hominem incipiat, meliùſque, ac citiùs idoneâ vacuatione expella-

pellatur. Quòd ſi propter incendium craſſiuſcula bilis eſt; tum quidem, ùt ſumptâ Frigidâ morbus producitur, ita periculoſae exuſtionis retunditur impetus. Eſtque haec extraordinaria, atque coacta Frigidae propinatio ad exitii avertendum metum. Id ita ſaepe feliciter reſpondiſſe *Averroës* teſtatur: praeſtabiliuſque eſſe cenſet, febrem lentam, longamque frigido poculo facere, quae curari poſſit: quàm aegrum ardore, magnitudinéque morbi ſuperari ſinere. Idem ſic expreſſit *Avicennas:* Siquando timetur malitia caliditatis, ac ſitis, ut verearis ſecuturam inde marcidam ariditatem, atque conſumtionem, ne prohibeas aquam frigidam. Cruditas enim optatior marcore eſt: qui ſubitò incumbens, liquefacto ardoribus corpore, hominem conſumit. *Galenus* quoquè hujuſmodi aegris Frigidam per initia porrigebat, antè Ptiſanae cremore nutritis, idque ne in Hecticam inciderent. Extinctâ enim flammâ, rejectâque flaviſſimâ bile, ſaepe malum cedit. Tanti verò periculum is Auctor talium febrium fecit, ut, ſi inflammatio etiam adſit alia (φλεγμονὴν *Graeci* nominant) nihilo minùs tamen aquam frigidam, quae huic èſt inimiciſſima, praebeat; praeſtare ratus, inflammationem in praeſens augere, quàm hominem ſinere in hecticam febrem incurrere. Verùm id ſcire convenit, rariſſimè noſtratibus hujuſmodi febres, ex tenuiſſimâ, ac ſincerâ bile vehementer incenſas, ac liquefactivas, accidere; quoniam, propter naturae tempera-

peramentum, cœlique, ac victûs rationem, bona pituitae pars bili miſcetur, unde febres naſcuntur minùs acres. *Graeciam* verò incolentibus, multóque magis *Arabiam*, propter contrarias cauſas, eadem genera febrium ſunt frequentia; ideoque plus hìc licentiae bibendi Frigidam tribui poteſt. Craſſamentum enim, quod hinc materiae conciliatur, non modò non nocet, verùm etiam, propter bilis tenuiſſimae mobilitatem, maximè conducit. Quae ſola res *Avicennae*, *Razis*, atque *Averrois* confirmare ſententiam poteſt, qui eo nomine in exhibendâ Frigidâ *Graecis* fuere indulgentiores.

Febribus intermittentibus Frigidae potus nunquam convenit.

Atque hactenus de febribus loquor continuis, non autem de intermittentibus: maximè, ſi has craſſus, aut tenax humor creat. Siquidem iis, nullo unquam tempore, commodare frigida aqua poteſt: eò quòd craſſa materia, quantumvis concocta, neque promptè, neque tutò poſſit impetu Frigidae ad excretionem impelli. Facilè etiam viſcera, haud tantis, ùt acutâ in febri, ardoribus occupata, propter occurſum gelidi fontis violantur. Et ipſa alioqui febris materia, ùt modò dixi, non cedit; ſed purgationibus, aliiſque auxiliis efficacioribus, ut vacuetur, opus habet. Itaque commodè dixiſſe video *Galenum*: Aquam frigidam ipſius febris, prout febris eſt, ſemper eſſe remedium; quod vero ad alia ſpectat, non ſemper: veluti, cum ex obſtructione tenacis, vel craſſi humoris, putredo oritur.

Nunc de tumoribus dicam viſceris alicujus prae-

praecipui, qui uſum Frigidae omnem dehortantur: utique ſi ſchirrus ſit, aut phlegmone, aut œdema. Nam eryſipelas, inquit *Galenus*, quod quidem genuinum ſit, non aliter ſanaveris. Si ſchirrus ſubeſt, in jecore potiſſimùm, atque in liene: ſumptâ Frigidâ, additur ad morbum; quia obſtruit ea magìs, ac refrigerando rebelliorem duritiem facit. In phlegmone autem, ipſa quoquè impeditur maturatio, parumque reſolvi ab inflammato viſcere, cum Frigida datur, poteſt. Oedema etiam Frigidâ laedi dubium non eſt; quoniam morbus, ejuſque cauſa cum Frigidae conſentiunt qualitatibus.

Neque viſcerum tumoribus.

Sequitur partis internae, quae quidem momentanea ſit, imbecillitas, quae periculoſum Frigidae poculum facit. Aliis enim gula Frigidâ ita laeſa fuit, ut vix deglutiret; aliis ventriculus ſubfrigidus, & imbecillus, gravem ſingultum contraxit, maximéque eâ uti non ſolitis. Nonnullis jecur, aut colon, aut pulmo, aut ſeptum tranſverſum gravem offenſam ſenſerunt. Quibuſdam, laeſo genere nervorum, repentè poſt Frigidae poculum, difficultas ſpirandi, & diſtentio nervorum, & tremor acciderunt. Verùm meminiſſe convenit, haec incommoda, etſi formidabilem aquam reddunt, nequaquam tamen eam ſemper per acutarum vigorem febrium prorſus poſſe dehortari. Praeſtat enim interdum, epotâ Frigidâ, infirmam partem facere aliquam, ſimulque hominem à graviſſimo, maximéque dubio morbo vindicare, quàm, ſub vitae ancipiti ſpe, tanti caſſum auxi-

Imbecillitas partis momentaneae Frigidam rarò adhiberi ſinit.

auxilii, relinquere. Intueri utrinque incommoda, atque invicem conferre oportet, utra potiùs ſequi conveniat, ad humanae vitae, vel commoditatem, vel conſervationem. Si nocumentum, inquit *Galenus*, ex aquâ frigidâ exiguum erit, confidenter ea potui offerenda eſt; ſin magnum metuitur incommodum, ab hâc fuerit temperandum, aliiſque utendum auxiliis.

Itemque macer habitus, viresque infirmae.

Jam etiam corporis habitum videre, priuſquam Frigidam exhibeas, oportet; qui, ſi nimiùm macer, atque tenuis eſt, potionem recuſat. Etenim facilè viſcera crudo elemento feriuntur, non ſat probè adverſùs ejus occurſum carnibus, & ſanguine munita. Quamquam *Galenus* non uſque adeò Frigidam formidat, certâ quâdam exhibitam menſurâ, in iis, qui tenuem habitum, ex laſſitudine, irâ, vigiliâ, curis, ſimilibuſque animi affectibus contraxerunt, indéque inciderunt in febrem, quae aridam reddat cutem, ingentemque habeat calorem. Nimirum ſatius videtur, vel cum periculo viſcerum aliquo, febrim gelido fonte extinguere, quàm aegrum in Hecticam ſinere incurrere: maximè, ſi aeſtas eſt, cœlumque calidum, & ſiccum. Jam autem vires quoquè adeſſe, ut tutò Frigida propinetur, neceſſe eſt; nam alioqui, debilitatis internis ſedibus, ſuperaret naturae calorem aqua, miniméque principium inanitionis judicatoriae faceret. Ejus rei metus facit, quò minùs confidenter decrepitis ſenibus, aliiſve, crebrâ inanitione, vel longâ invaletudine exhauſtis, gelidum fon-

fontem demus. Atque hactenus ſatis ſuperque de frigidâ aquâ dictum videatur: id quod complures Medicos, & cognoſcere velim, & ſemper ſequi.

CAP. IV.

Quis Victus Vigori Continuae Febris ſit neceſſarius.

In Statu, exacta abſtinentia conducit, niſi ſumma ſit virium imbecillitas.

QUoniam in Statu natura potentiſſimè morbum oppugnat, ſymptomataque omnium ſunt moleſtiſſima, jure negari cibus, quantùm fieri poteſt, omnis debet: idque, ne morbo intentam naturam, & in ancipiti vitae edomando periculo occupatam, diſtrahamus ad cibi concoctionem. Meliùs enim ſoli humores, quàm ſimul cum his cibi evincentur. Quinetiam, propter vim ſymptomatum, parum commodè alimentum concoquitur; ideoque idipſum non modò naturam ab opere avertit ſuo, celeriter, niſi impediatur, victuram: verùm etiam, benignitate deſtitutum concoctionis, corrumpitur, & ad morbum addit. Jam etiam ſi, aegritudinis intuitu, parcius ſemper alimentum damus: ſequitur planè, ut tum demus omnium parciſſimum, cum is eſt vehementiſſimus. Neque verò adeò metuere viribus oportet, ſymptomatum impetu, ùt quis exiſtimet, periclitantibus. Nam hae jam tum paene majores morbo evaſere, con-

concoctâ, evictâque in totum ejus materiâ. Et quae judicialem inanitionem proximè antecedunt ſymptomata, ea parum periculorum, qua haud diu immorantur, exhibent; excluſo enim maligno humore, protinus conquieſcunt. Ergo etiam rectè ſic ſcripſiſſe video *Hippocratem:* Cum morbi vis eſt ſumma, tum vel tenuiſſimo uti victu convenit. Et paulò pòſt: Ipſo vigoris tempore, pauloque ante eum, cibus eſt adimendus. Exacta itaque abſtinentia, vel certè ſola hìc conducunt pocula; niſi praecipua quaedam nata imbecillitas, neceſſitatem tenuis dandae ſorbitionis injecerit. Id dignitati ipſarum tribuitur virium, quibus periclitari incipientibus nunquam non alimento ſuccurrendum eſt.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO QUARTA,

Quâ harum comprehenditur Declinatio.

CAP. I.

De iis Corporibus, quae perfectè convaleſcunt.

QUaecunque continua febris per abſolutam judicationem, commodis ortis vacuationibus, vigorem ſuperavit ſuum, neceſſariò decreſcens, melioris valetudinis, certaeque ſalutis ſpem, atque principium facit. Eſtque id verum ejus decrementum, in quo neminem unquam eſſe mortuum *Galenus* Auctor eſt: morbi dico occaſione, non novo aliquo Medentis, vel Ægrotantis errore. Hic iſte corporis convaleſcentis ſta- *Quid expediat agere in Febris Declinatione.*

tus, quoniam morbo jam victo ſuperior eſt, nullis praecipuorum remediorum irritamentis eſt ſollicitandus, ſed probâ ratione victûs, qui vires paulatim inſtauret, ſuſtinendus. Inter quae tempora, rationem quoquè aëris: ſomni, ac vigiliae: exercitationis, atque otii: alvi ductionis, ſimiliumque rerum habere convenit. Ad haec, viſcera quoquè ſubinde firmanda, quae, & morbo, & vacuationum remediis, fuere labefactata. Simul etiam, ſi quis ardor prioris febricitationis etiamnum inſidet, idoneis rebus tollendus eſt. Adeò verò danda eſt opera, ut qui, naturae, artiſque noſtrae beneficio, longè valere meliùs homo cœpit, modis ſemel omnibus convaleſcens, quàm optimè valeat.

De Convaleſcentium Victu. Incipiam de cibo dicere: qui mediae materiae eſſe debet, faciliſque concoctu, temperatus (niſi reſiduus calor ſubfrigidum poſtulet) mediocriter humens, atque liquidûs, ſuccumque praebens bonum, qui vires facilè tùm tueatur, tùm adjiciat; cujuſmodi ſunt, juſcula pullorum gallinaceorum, atque caponum, vel magìs ex his coctis, atque contuſis, unà cum jure factae ſorbitiones. Cocta quoquè hœdorum, atque vitulorum caro, ejuſdemque juſcula idonea ſunt. Ptiſana item hordeacea, ex jure pulli confecta, convenit. Maximè autem ſtudendum eſt, hujuſmodi nutrimentis convaleſcentem reficere; quoniam is ipſe exinanitus, ſpirituumque laborans inopiâ vitalium incrementa ſanguinis, atque virium poſtulat. Siquidem victum

victum in eo nimis tenuem meritò *Avicennas*, ùt periculoſam, damnavit: ſaepe inde malum corporis habitum, novamque febrem ait emerſiſſe. Cibus tamen eâ moderatione ſumi debet, ut ne quid copiâ oneret, quae res gravium ſaepe periculorum anſam praebet. Ferè autem qui ſic victitat, ex ſumpto alimento nihil, aut corpore, aut viribus proficit; tandemque (niſi abſtinentiâ, aut inanitione ſuccurritur) in febrem, vel priorem, vèl in aliam novam incidit. Conſultum (me judice, teſtéque *Avicennâ*) fuerit, convaleſcentem minimè ad ſatietatem eſſe ſinere: verùm, immorante etiamnum eſitandi deſiderio, epulis jubere deſiſtere. Illud quoquè rectè praecipitur; quoniam vacuatum corpus, atque extenuatum uberem inſtaurationem poſtulat, eam tamen attritae vires non ferunt, cibum pauciorem, multis vicibus, dari oportere: ſemperque propiùs ad ſecundam progreſſis valetudinem plus cibi, ac paucioribus intervallis indulgeri, donec ad priſtinam ſanorum hominum tùm valetudinem, tùm cibationem perventum ſit. Quae tempora ita moderanda ſunt, utì *Hippocrates* praecepit: Quae lentè, inquit, extenuata ſunt corpora, lentè reficere oportet: quae contrà, breviter. Porrò utile poculum, mediocris aetatis, atque ſubſtantiae, probè cocta cerviſia eſt; itemque vinum album, ac tenue, vel odoriferum, aquae fontanae, aut hordeaceae miſtum. Praefrigida autem aqua, quia viſceribus officit extenuatis, rejicienda eſt. Ut in cibo, ita & in

 potu

potu intemperantia, atque nimia abſtinentia inutilia ſunt. Alterum enim recidivae hominem exponit, alterum hecticae maciei. Illud appprimè cavendum eſt, ut ne quid nimis, cum cibus ſumitur, bibatur. Nam ſic is ipſe innataret, à ventriculi corpore, propter interpoſitum humorem, non comprehenſus. Itaque inter epulas contrahenda ſunt pocula, ac tantillum humoris indulgendum, quod & linguae moleſtiam ſoletur, & ſitim levet. Concocto autem cibo, fas eſt liberè aliquid bibere: nam celerrimè id per corpus digeritur.

De Aëre. Proximum eſt de aëre dicere, qui temperatus eſſe debet, ne vel nimio calore ardores augeat, referatve febriles: vel ſuperfluo frigore extenuatis, atque inanitis viſceribus officiat. Parum tamen refrigerii accipere eum fas eſt, ſi quid ardoris etiamnum inhaereſcit.

De Somno. Somnus convaleſcentibus apprimè eſt neceſſarius, utique noctu poſt ſumptum cœnae alimentum. Sic enim corpus efficaciter humectatur, ſuperiore ſiccatum febre, inſtauratiſque ſuccis, ac ſpiritibus, vires acquirit meliores. Itaque etiam vigilia, quia exſiccat, ac vim hominis atterit, inimiciſſima eſt. Nunquam dormire is, qui convaleſcit, niſi poſt ſumptum cibum debet, quoniam qui vacuo ſomnus fit ventriculo, vacuiſque venis, corpus exhaurit, arefacitque.

De Exercitio. Exercitii verò, atque otii moderata, ac viribus reſpondens viciſſitudo eſt utilis. Exercitium tamen leve eſſe decet, putà; geſtationis,

tionis, aut lentae per cubile inambulationis. Molles quoquè extremorum frictiones membrorum juvant; implent enim corpus, ac naturae excitant calorem. Porrò inſtauratio corporis (quia ſuperioribus id aerumnis emacruit) vehementer neceſſaria eſt.

De Purgatione, caeteriſque vacuationibus.

Inutilis autem omnis habetur inanitio, praeter unicam dejectionem ventris, qui convaleſcentibus, aſtringitur. Nequaquam autem purgatorium eſſe medicamentum licet (quod *Graeci* καθαρτικὸν appellant) ſed lenitivum, ac ſtercorarium (quod ἐκκοπρωτικὸν dicunt) cujuſmodi recens extracta eſt caſſia, juſculo pullo gallinacei, vel hordei decocto ſoluta; itemque electarium lenitivum, diaprunon ſolutivum, diacatholicon, manna, & id genus alia. Ad eandem rem emollientes etiam faciunt clyſteres, ex pinguibus juſculis, caſſiâ, oleoque violaceo facti. Suos *Galenus* ex ſincero parabat oleo. Scire autem licet, minimè frequentem uſum horum lenitivorum eſſe licere: maximè, quae movendi ventris cauſâ, per os dantur, ne ſcilicet crebrâ dejectione (quae tum certè inutilis eſt) corpus ali deſinat, defluente unà ſucco meliore. Ut nulla non vacuatio, praeter moderatam, utì praecepi, dejectionem, convaleſcentibus incommoda eſt: ita maximè Veneris, quae affatim vitae ſpiritus profundit, vireſque tenui in corpore diſſipat. Porrò jucundis etiam rebus occupari convaleſcentibus animus debet: unde vis naturae, ſpirituſque vitales eriguntur; triſtis autem ſollicitudo, quoniam ſiccat, nocet.

De firmandis viſceribus.

Nunc de firmandis dicam viſceribus, quorum vis multùm à morbo laceſſita, laxatáque fuit. Materiae autem, mediocri praeditae aſtrictione, atque refrigeratione, ejus beneficium roboris praeſtant. In quo numero ſunt electarium diarhodon, diacorallion, paſtilli ex roſis, ex ſpodio, & hujuſmodi. Saepe etiam ubi calores deſunt, ipſéque, prioribus remediis refrigeratus, ventriculus parum concoquit, utile eſt aromaticum roſatum. Caeterùm, nullo alio febris acutae tempore, talium materierum uſus eſto, quàm declinationis, idque metu aſtrictionis, quae illis ineſt. Ea ſiquidem, ùt convaleſcentibus (utpote morbi materiâ jam exoneratis, ac debilibus) utilis eſt: ita aliis, qui adhuc dum vim morbi experiuntur, retento humore corrupto, prorſus adverſatur; niſi tamen effuſae alicujus inciderit vacuationis ſymptoma, quod ſine modo vires reſolvat: effraenatum dico vomitum, alvi fluxum, atque ſudorem.

Atque huc uſque de iis locuti ſumus hominibus, qui, abſolutam experti judicationem, integrè, atque plenè convaleſcunt. Quare poſthac eorum proponam conſtitutionem, atque proviſionem, qui, quoniam diminutè fuere judicati, non commodè convaleſcunt, inappetentiaeque, defectae nutritioni, ardoribus, recidivae, caeteriſque vitiis ſunt obnoxii.

CAP.

CAP. II.

De iis, qui, propter diminutam Judicationem, haud probè convaleſunt.

Poſt imperfectam Criſin, nullâ ferè, niſi per purgationem, vacuatione utendum eſt.

QUaecumque judicatio materiam morbi non exhauſit, multâ ejus in corpore relictâ parte, imperfectam, atque ſymptomatis moleſtam declinationem exhibet. Tum enim homo, aſſumptis etiam commodis, juſtiſque epulis, neque alitur, neque firmatur, ardores etiam experitur, quàm par ſit, majores. Protinus tum vacuante medicamento, ſi humor idoneus eſt purgationi, ſuccurrere oportet, quod prioris morbi extrahat reliquias. Quod ni fiat, in foribus erit vel abſceſſus, vel recidiva. Semper medicamentum parari, pro materiae naturâ, ac virium modo, debet. Vomitus autem omnis inutilis eſt, niſi ſi corruptus aliquis humor ſtomachum occupat. Saepe autem venae per ea medicamenta commodè repurgantur, quibus urinas ciendi facultas obtigit. Id quod tum ſequendum eſt, cum naturae vi corruptus humor ad ductus urinarios impellitur. Sanguinis verò miſſio prorſus fugienda eſt, cùm propter materiae rationem peccantis, tùm propter vires, quae praeteritis vacuationibus vehementer fuere labefactatae. Quò magìs *Avicennam* demiror, qui etſi rectè dicit ſangui-

 nis

nis miſſione parum egere convaleſcentes: in eo tamen fallitur, quòd venam, propter ſanguinis vitium, tum incîdat, propter id, quod, veluti aſſatum ex malis humoribus, in ſanguine remanſit; ideoque neceſſe eſſe ait, ut extrahatur ſanguis ejus malus, & cumuletur bonus. Quaſi verò humoris vitium non ſolâ tolli debeat purgatione, ac quaſi promptum ſit, atque in hominum poſitum manu, diſſectâ venâ, corruptum humorem effluere ſinere, meliore ſanguinis particulâ intus manente. Neque verò hìc ſolùm, utì liquet, peccâſſe *Arabem* conſtat: verſùm in ipſarum etiam aeſtimatione virium, quae convaleſcentibus, propter debilitatem, mittendo ſanguini ſunt impares. Ut ne dicam etiam nequaquam tum magnum morbum (quod alter eſt ſecandae venae ſcopus) eſſe poſſe, ùt cujus vehementior jam tum ceſſavit impetus.

Victus ſubtenuis eſſe debet. Porrò, quod ad victum pertinet eorum, qui imperfectè convaleſcunt, ſcire licet, ſubtenuem eſſe oportere, donec, exhauſto humore, felicioris nutritionis praebeantur exordia. Rectè ſiquidem dixiſſe video *Hippocratem:* Impura corpora eò magìs offendi, quò magìs aluntur. Poſtquam materiis morboſis homo erit probè exoneratus, ita dein omnibus in rebus haberi, tractarique debet, utì ſuprà de iis, qui exactè convaleſcunt, praeceptum eſt.

F I N I S.

INDEX CAPITUM.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO I,

Quae earum continet Principium.

CAP. I.

II. *De Miſſione Sanguinis.* Pag. 3.
III. *Quâ Menſurâ acutè Febricitantibus Sanguis debeat mitti.* 15.
IV. *Quo Tempore per Febres Continuas Sanguis mitti debeat.* 29.
V. *Quae Vena per Febres Continuas ſecanda ſit; quidque, inter Sectionem, &, pòſt, agendum.* 46.
VI. *Quae Victûs ratio in genere Febrium Continuarum ſervanda ſit.* 49.
VII. *Genera quaedam, itemque formae Alimentorum, quae acutè Febricitantibus dari poſſunt.* 60.
VIII. *De Potionibus acutè Febricitantium.* 65.
IX. *Quae Victûs ratio* Principio *Febris acutae conveniens ſit.* 68.
X. *Quomodo Materia Febrium Continuarum concoquenda ſit.* 72.

SEC-

SECTIO II.

Quae Febrium Continuarum comprehendit Incrementum.

CAP. I. *De Materiae Purgatione.* Pag. 80.
II. *Quid à Purgatione agendum, & quomodo fervor acutae Febris temperandus ſit.* 90.
III. *Quomodo gravioribus Symptomatis acutae Febris occurrendum ſit.* 94.
IV. *Quae Victûs ratio per* Incrementum *Continuae Febris ſervanda ſit.* 104.

SECTIO III.

Quae Febrium Continuarum complectitur Statum.

CAP. I. *De Vacuationibus Judicatoriis.* 106.
II. *De Aquae frigidae potione.* 111.
III. *Quae obſervationes bibentibus Frigidam ſint neceſſariae.* 129.
IV. *Quis Victus* Vigori *Continuae Febris ſit neceſſarius.* 127.

SECTIO IV.

Quâ Febrium Continuarum comprehenditur Declinatio.

CAP. I. *De iis, Corporibus, quae perfectè convaleſcunt.* 129.
II. *De iis qui, propter diminutam Judicationem, haud probè convaleſcunt.* 135.